

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a křesťanského umění

Karel Zahradníček

**Olomoucká kovožpracující řemesla v kontextu celkového
vývoje**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Parma, Ph.D.

Obor: Křesťanská výchova

OLOMOUC 2011

Poděkování

Děkuji touto cestou Mgr. Tomáši Parmovi, Ph.D. za pomoc a odborné vedení při zpracování této diplomové práce. Dále bych rád poděkoval PhDr. Leoši Mlčákovi za podnětné rady.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury jsem uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne 4. listopadu 2011

Obsah

	str.
Úvod	1
1. Vymezení pojmů náboženská bratrstva, cech	3
1.1 Náboženské bratrstvo	3
1.2 Cech	4
2. Řemeslnické cechy v Evropě	6
3. Řemeslnické cechy v českých zemích	7
4. Řemeslnické cechy v Olomouci	8
4.1 Počátek řemesel na Olomoucku	8
4.2 Náboženská bratrstva a vznik olomoucký cechů	9
4.3 Cechovní politika	13
4.3.1 Snaha cechů o získání mílového práva, obchodní cesty, právo nuceného skladu, mýto a clo	13
4.3.2 Artikule	14
4.3.3 Snaha cechů o monopol řemesla a soudnictví	14
4.3.4 Ochrana řemeslníků a omezení konkurence	15
4.3.5 Snaha cechů o hospodářskou rovnost a kontrola kvality práce	16
5. Organizace olomouckých cechů	17
5.1 Cechmistři	17
5.2 Mistři	17
5.3 Tovaryši a jejich organizace	19
5.4 Učni	20

	str.
6. Olomoucká cechovní organizace a jejich vztah k venkovským městům	21
7. Úpadek a zánik cechovního zřízení	22
7.1 Soumrak cechů a jejich degenerace	22
7.2 Absolutismus a cechovní úpadek	22
7.3 Manufaktura a strojová výroba jako příčina zániku cechů	23
7.4 Zánik olomouckých cechů a vznik živnostenských společenstev	23
8. Cechovní kovo zpracující řemesla na Olomoucku	27
8.1 Zámečníci	27
8.2 Zvonaři	33
8.3 Klempíři	36
8.4 Cínaři, konváři	39
8.5 Hodináři	42
8.6 Puškaři	44
8.7 Kováři, podkováři	46
8.8 Brníři, platnéři, pulérníci	50
8.9 Mědikovci, měditepci, kotláři	52
8.10 Pilníkáři	53
8.11 Zlatníci a stříbrníci	55
8.12 Mědirytci	56
8.13 Hřebíkáři	57
8.14 Jehláři – jehelníci	58

	str.
8.15 Mosazníci	60
8.16 Mečíři	61
8.17 Nožíři	62
8.18 Brusiči	65
8.19 Prstenáři	66
8.20 Kružidláři	66
8.21 Šroubkaři	67
8.22 Ostružníci	68
8.23 Pasíři	70
9. Kovozpracující průmysl na Olomoucku 20. století	71
10. Závěr	77
Seznam použitých zkratk	78
Seznam literatury	79
Prameny	83
Anotace	84
Seznam příloh	86

Úvod

Pokolení našich předků svou poctivou a pečlivou rukodělnou řemeslnou prací doslova vlastníma rukama vytvořila věci, které nás dodnes obklopují. Je třeba si tyto vytvořené hodnoty uvědomovat, protože jsou hodné obdivu. Vždyť prvopočátky technického vývoje mají právě kořeny u mistrů řemesel, kteří stáli na začátku historie řemeslného umu. Z úspěchu jednotlivých řemesel ruku v ruce přicházela i prosperita celého města.

V případě královského města Olomouce spatřujeme nezastupitelnou roli organizovanosti řemesel při jeho rozvoji a blahu obyvatel. Náboženská bratrstva i nástupnické cechy plnily především funkce ekonomické a sociální.

V první kapitole jsem se snažil vysvětlit základní pojmy a teorie vzniku původních řemeslnických sdružení.

Další dvě kapitoly seznamují s vývojem cechovní organizovanosti, a to jak v evropských, tak i v českých zemích.

Smyslem čtvrté kapitoly je zachycení vývoje a důvodů organizování řemesel v Olomouci a pochopení principů cechovní politiky vůbec.

Další části poskytují základní informace o hierarchii řemeslníků a politice olomouckých cechovních sdružení navenek.

V osmé, nejobsáhlejší, části se věnuji jednotlivým kovozpracujícím řemeslům na Olomoucku. Zde jsem se snažil řemesla přiblížit a popsat stručně jejich vývoj. U řemesel, kterým se podrobně nevěnovali jiní autoři, uvádím jmenný seznam řemeslníků i s uvedením adresy domů, které na území města Olomouce vlastnili. Tyto seznamy byly zdroji využitými při znázornění rozmístění domů řemeslnických mistrů v historických mapách Olomouce, které jsou přílohou této práce. Grafické zpracování nám dokládá cílenou koncentraci jednotlivých druhů řemesel v určitých částech města.

Poslední kapitola popisuje situaci kovořemeslné výroby v Olomouci ve 20. století.

Umění olomouckých cechovních řemeslníků můžeme obdivovat na mnoha místech i v dnešní době. To dokládá, jak kvalitně byla jejich práce odvedena. Chce to jen málo: zastavit se a rozhlédnout se kolem sebe v ulicích historické Olomouce.

1. Vymezení pojmů náboženské bratrstvo, cech

1.1 Náboženské bratrstvo

V období středověku dochází ke změně vnímání křesťanství a náboženské praxe, a to zvláště díky zvýšené aktivitě laiků. To se projevovalo jako touha po vytvoření dokonalého společenství křesťanské lásky, a to přesně v souladu s rčením: *Ubi caritas est vera, Deus ibi est* (kde je pravá láska, tam přebývá Bůh).¹ Tak vznikala náboženská bratrstva jako sdružení věřících, zaměřující se na vybraný katolický kult, například mariánský, Kristův nebo jiného světce.² Byla to společenství měšťanů a řemeslníků různých profesí středověkých měst. Na území jednoho města fungovalo i více náboženských sdružení, a to dokonce i v rámci jediné farnosti.³ Typické pro náboženská bratrstva byla starost o pohřby svých členů a pamatování na zemřelé spolubratry a spolusestry svou účastí na mši a modlitbou. Další povinností člena náboženského bratrstva byla i nutnost pokleknout při zvuku zvonu, pomodlit se otčenáš za nemocné, ale i každodenně se účastnit mše. Za velice důležité se považovalo zapisování zemřelých členů bratrstva do úmrtních knih a následné předčítání jmen bratrů a sester před zádušní mší, a to ve výročí dne úmrtí.⁴

V zásadě bratrstvo mohlo vzniknout dvěma způsoby. Buď iniciativa vyšla přímo z farnosti, kde mělo bratrstvo působit, a nebo iniciativa vyšla „shora“ rozhodnutím představených kláštera nebo městské rady.

¹ Srov. Mañas, V. *K osudům náboženských bratrstev olomoucké diecéze v raném novověku*. In Mañas, V., Orlita, Z., Potůčková, M. *Zbožných duší úl: Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy*. 1. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010. 167 s. ISBN 978-80-87149-36-2. s. 9.

² Srov. Mikulec, J. *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 154 s. ISBN 80-7106-422-X. s. 5.

³ Srov. Mañas, V. *K osudům náboženských bratrstev olomoucké diecéze v raném novověku*. In Mañas, V., Orlita, Z., Potůčková, M. *Zbožných duší úl: Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy*. s. 12.

⁴ Srov. Malý, T. *Náboženská bratrstva a umírání v 17. a 18. století*. In Mañas, V., Orlita, Z., Potůčková, M. *Zbožných duší úl: Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy*. 1. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010. 167 s. ISBN 978-80-87149-36-2. s. 17.

K založení bratrstva stačila společná příslušnost ke kostelu a vůle pomáhat si v duchu křesťanství.⁵ Na společných besedách se v počátcích scházeli řemeslníci různých profesí, byli zváni a vítáni také neřemeslníci.⁶

Bratrstva měla svá vlastní znamení, která nosila například na praporci případně i na pečeti. Tomuto znamení říkali cejch (z německého „zeichen“, z latinského „signum“).⁷ Tato znamení představovala buď symboly konkrétního řemesla, obrazy pracovních nástrojů nebo církevní ikonografie (světci nebo patroni řemesla.) Při slavnostech města se praporce s těmito symboly nosily jako určitá prestiž daného řemesla.

1.2 Cech

Jako prvopočátek cechovního zřízení jsou uváděna náboženská bratrstva stavěná na církevním základě, kde se řemeslníci scházeli k besedám náboženského charakteru. Když se z bratrstva utvořil řemeslný cech a tento cech si podržel ve statutech účely bratrské (kostel a pohřeb), stalo se bratrstvo cechem a naopak cech bratrstvem.⁸

Objevují se však i další dvě teorie vzniku cechů:

a) vznik cechů vycházel z městského hospodářského života. Ve městech se pořádaly trhy a bylo potřeba dohlížet na kvalitu prodáváného zboží a to přímo u řemeslníka. Pověřený správce trhu proto navštěvoval a kontroloval řemeslnické dílny a nařizoval stejný způsob výroby, stejný materiál, včetně stejného výrobního zařízení. Z tržního řádu pak vznikl řád živnostenský.⁹

⁵ Srov. Winter, Z. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. 976 s. s. 64.

⁶ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. Olomouc: Memoria, 2002. 304 s. ISBN 80-85807-19-X. s. 36.

⁷ Srov. Lhota, E. *Řemeslná bratrstva a cechy, jejich původ a úpadek*. Volyně: E. Lhota, 1898. 29 s. s. 9.

⁸ Srov. Winter, Z. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*. s. 229.

⁹ Srov. *Ibid.*, s. 52.

b) vznik cechů vycházel z potřeb knížecích, biskupských a opatských. Řemeslníci pracující na statcích u těchto knížat, biskupů a opatů, kde vyráběli zboží a potřeby pro každodenní život (například obuv, nábytek), byli rozděleni pro lepší dozor v tzv. „úřady a pořádky“. Ty byly pravděpodobně předchůdcem pozdějších cechů. V jejich čele stál mistr.¹⁰

Řemeslníci si volili pro jednotlivá řemesla za svého patrona světce. Oblíbili si oltář a kapli ke službám božím.¹¹

Řemeslníci organizovaní v cechu na svých jednáních projednávali i nedostatky svého řemesla.¹²

¹⁰ Srov. Ševčík, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*. Praha: Václav Ševčík, 1926. 118 s. s. 11.

¹¹ Srov. Pechr, J. *Společenstva a gremia*. In. *Kronika řemesel, obchodu, živností a výroby v oblasti Obchodní a živnostenské komory v Olomouci*. Olomouc: Národní svaz novinářů. 146 s. s. 29.

¹² Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 36.

2. Řemeslnické cechy v Evropě

Od 12. století můžeme v Německu pozorovat vývoj směřující k tomu, aby se řemesla organizovala do společenstev, mající vlastní orgány a samosprávu.¹³ Rozvoj cechů v Německu byl několikrát násilně přerušen z obavy vrchnosti, že cech na sebe strhne možnost vlády ve městě.¹⁴

Jednotlivá cechovní sdružení se spojovala v širší společenství, které se nazývalo ústřední.¹⁵ V Německu byla i města, která nedovolila, aby nějaké cechovní spolky vůbec vznikly, konkrétně v Norimberku. V Norimberku se řemeslné cechy nesměly shromažďovat, dopisovat s ostatními cechy bez kontroly purkmistra a nevlastnily ani pečetidlo. To si musely půjčovat.¹⁶

Stejně poměry byly i ve Francii, avšak na rozdíl od Německa zde byla řemesla silně závislá na královské moci. Tak jako v Německu i zde vznikaly cechovní organizace podle teorie tzv. „úřadů a pořádků“. Na rozdíl od Itálie a Nizozemí, kde cechy vznikaly z důvodů tržních.

Ať byla teorie vzniku cechovních organizací jakákoliv, je třeba vidět jako hlavní důvod jejich vzniku snahu o vytvoření hospodářského, ekonomického a ochrannářského monopolu na určitém území.¹⁷

¹³ Srov. Winter, Z. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*. s. 50.

¹⁴ Srov. *Ibid.*, s. 60.

¹⁵ Srov. Ševčík, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*. s. 80.

¹⁶ Srov. Winter, Z. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*. s. 60.

¹⁷ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. Praha: Knihovna místního hospodářství – TEPS, 1958. 206 s. s. 37.

3. Řemeslnické cechy v českých zemích

Důkaz o tom, že v českých zemích vznikly řemeslnické cechy z náboženských bratrstev dokládají výčitky krále Václava II. brněnským bratrům, kde opakovaně vyčítá že: „...měli mistři in cechis et capitulis jednati o spásu duše (bratrstvo zbožné!) a oni že jednali o soukromých výhodách.“¹⁸

Také nejstarší „Pražský řád o ohni“ z roku 1314 se zmiňuje o určité organizaci řemesel. Uvádí se zde: „... aby každé řemeslo – articiū manuále – běželo s háky hasit a zanedbá-li toho, nechť „řemeslo“ platí deset hřiven k obci...“.¹⁹

Cechovní legislativa neboli pravidla vznikala z praktických potřeb a byla zapisována jako tzv. statuta. Městská rada tato statuta stvrdila a cechovní organizace se jimi řídily. Tím řemeslníkům přiznala určitou autonomii.²⁰

Jan markrabě moravský se na Moravě snažil více upřednostňovat živnosti před cechy. Cechy se pak domáhaly svých práv i násilím, což vedlo i k rozpuštění bouřlivých cechů městskými radami, například v Jihlavě nebo v Brně.

15. století a počátek 16. století lze označit za období největšího rozvoje českých cechů. V 17. století můžeme sledovat opatrný vývoj řemesel a držení se hesla: „v družnosti a svépomoci je síla.“ Organizovanost měla chránit řemeslo před nápirem a nebezpečím zvenčí a uvnitř zajistit pořádek.²¹ V pozdější době se již v cechovních organizacích objevují obavy ze soutěže, které se projevovaly přísnějšími podmínkami pro vstup do jednotlivých cechů.²²

¹⁸ Srov. Rössler, E. F. *Die Stadtrechte von Brünn aus dem XIII. und XIV. Jahrhundert*. Prag: Calve'sche Buchhandlung, 1852. 432 s. s. 218.

¹⁹ Srov. Rössler, E. F. *Das Altprager Stadtrecht aus dem XIV. Jahrhundert*. Prag: 1845. s. 4.

²⁰ Srov. Winter, Z. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*. s. 186.

²¹ Srov. Krejčí, S. *Dolanské cechy. Vzpomínka na doby, kdy řemeslo mělo zlaté dno*. Olomouc: Edice „Naše dědina“ v Dolanech, 1936. 23 s. s. 5.

²² Srov. Ševčík, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*. s. 86.

4. Řemeslnické cechy v Olomouci

4.1 Počátek řemesel na Olomoucku

Dějiny olomouckých řemesel souvisí s historií vzniku olomouckého hradu. První údělný kníže Břetislav po připojení Moravy k českému přemyslovskému státu nechal postavit nový kamenný hrad na skalnatém návrší u ramene řeky Moravy v blízkosti brodu. Původně zde stálo hradiště nesoucí jméno Olomouc, které střežilo důležitou obchodní komunikační křižovatku.²³

Pod záštitou a ochranou hradu vyrůstala tak zvaná „předhradí.“ Tato předhradí byly osady zvláště se rozvíjející v roce 1063 po zřízení moravského biskupství. V těchto srubových osadách se převážně usazovali řemeslníci. Hlavní činnost těchto řemeslníků byla provozována na biskupském a knížecím dvoře.²⁴ Dlouhodobým procesem se rozšířené osady staly základním řemeslným pilířem budoucího města.²⁵

K významu tohoto moravského území ve 13. století přispěl panovník Václav I. příkazem zbudovat na tomto území královské město. Vybudovaná hradební opevnění kolem města změnila město Olomouc v město hradební.²⁶

Ve druhé polovině 13. století a počátkem 14. století bylo město Olomouc s rychle se rozvíjející řemeslnou výrobou považováno za hlavní město Moravy.²⁷ Význam města neustále vzrůstal a byl dovršen výstavbou radnice na Horním náměstí, čímž město získalo reprezentační symbol.²⁸

Nově založené město mělo také vliv na vznik a vývoj řemeslnických dílen

²³ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 12.

²⁴ Srov. Bystřický, J. *Počátky hradu a města*. In: Bartoš, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava: Profil, 1972. 146 s. s. 26.

²⁵ Srov. *Ibid.*, s. 26.

²⁶ Srov. *Ibid.*, s. 27.

²⁷ Srov. Kühndel, J. *Minulost řemesel a průmyslu ve střední Moravě*. Prostějov: Jan Kühndel, 1942. 38 s. s. 6.

²⁸ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 18.

tvořící charakteristický řemeslnický ráz města.²⁹

Právem každého olomouckého řemeslníka bylo provozování své živnosti, která byla nejen v zájmu města, ale také v zájmu hospodářské politiky panovníka. Proto byli hledáni řemeslníci z okolí města, kteří ovládali některé z řemesel a měli zájem se ve městě usadit a své řemeslo zde provozovat. Tomu byla přidělena parcela pro stavbu domu a dílny. Po ustálení řemeslníků na určitém počtu byl každý nový příchozí již považován za konkurenci. Radní však stále využívali každé příležitosti k přijímání dalších nových řemeslníků, čímž se snažili dosáhnout konkurence mezi nimi.³⁰

Město Olomouc a občané v něm sdružení získávali postupně od panovníka mnoho výsad a privilegií. Povinností občanů města pak bylo pomáhat při požáru, obraně města před nepřítelem a odvádět daně.³¹

4.2 Náboženská bratrstva a vznik olomouckých cechů

Olomoučtí řemeslníci projevovali nesouhlas s příchodem dalších řemeslníků do města. Ovšem jako jednotlivci nedokázali čelit trendu městské rady přijímat nové řemeslníky. A to bylo zřejmě důvodem sdružování se do náboženských bratrstev, která byla podporována církví. Zde hledali ochranu před světskou mocí, která nebyla nakloněna zakládání řemeslnických sdružení.³² V náboženských bratrstvech se začaly stále více projevovat hospodářské zájmy, a to především na získání městských trhů, ve kterých chtěli mít přednost před cizími řemeslníky, kteří neplatili městské daně. Městská správa těmto požadavkům olomouckých řemeslníků vyhověla, poněvadž pochopila, že je její povinností chránit městské řemeslníky, kteří platili městu daně.³³

Městská správa také pochopila, že když dá řemeslníkům větší pravomoc, bude

²⁹ Srov. Kühndel, J. *Minulost řemesel a průmyslu ve střední Moravě*. s. 6.

³⁰ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 36.

³¹ Srov. *Ibid.*, s. 16.

³² Srov. *Ibid.*, s. 36.

³³ Srov. Mendl, B. *Počátky našich cechů*. *Československý časopis historický*. 1927, XXXVII., s. 1 – 20. s. 2.

mít možnost lépe tyto řemeslníky kontrolovat. Prováděla kontrolu řemeslnických výrobků prostřednictvím mistrů jednotlivých profesních sdružení, lépe organizovala výběr daní a mohla od řemeslníků, organizovaných v bratrstvech, požadovat plnění strážních povinností.³⁴

Cechovní myšlenka v Olomouci zvítězila již počátkem druhé poloviny 14. století. První zprávou o cechovní organizovanosti v Olomouci je zmínka v mlynářském řádu pro olomoucké mlýny.³⁵ Koncem 14. století se rada města a zástupci jednotlivých řemesel dohodli na pravidlech přímusu.³⁶ Přiznáním a potvrzením přímusu se vzniklé cechy staly veřejnoprávními organizacemi. A od této doby spočívalo veškeré úsilí nového sdružení v monopolizaci městské řemeslné výroby a v regulaci místního trhu ve prospěch vlastního řemesla.³⁷ Tyto snahy spočívaly především v uplatnění práva na odbyt výrobků s vyloučením konkurence, zákazu dovozu a prodeje cizích výrobků na městských trzích a vyloučení necechovních řemeslníků, tak zvaných stolířů, jak z prodeje, tak i z výroby. Dále chtěli řemeslníci získat přednostní práva na nákup surovin v oblasti místního trhu.³⁸

Cechovní řemeslníci provozovali své řemeslo převážně ve vlastních domech. Honosnost a výzdoba průčelí domu na první pohled vypovídala nejen o druhu řemesla (například vývěsní štíty, znaky řemesla), ale i o tom, jak si v té době řemeslník vedl. Rozměry domů nejstarší městské uliční zástavby byly většinou malé na poměrně velkých parcelách. To mělo umožnit pozdější přestavby a proměny domů. Stavební úpravy, vedoucí k složitějšímu útvaru městského domu, většinou odrážely finanční situaci jednotlivých řemeslníků. Sociální mobilita měšťanů se projevovala i ve střídání

³⁴ Srov. *Ibid.*, s. 3.

³⁵ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 37.

³⁶ Vysv. Cechovní přímus: neboli ochrana živností zajišťoval monopol řemeslnické výrobě. Přímus byla tedy povinnost náležet k některému cechu a zajišťovat nastávajícímu mistru legální právo na práci a odbyt jeho výrobků. Toto právo opírající se o přímus se v Olomouci vžilo již při vývoji cechů. V 16. století byl přímus samozřejmostí a zvyklostí zavazující k cechovnímu členství toho kdo chtěl zákonitě oprávnění na řemeslnou práci. Přímus se stal posvátnou tradicí a cechovní ctí. Řádní cechovní mistři se dívali na pokoutné řemeslníky jako na nečestné občany.

³⁷ Srov. Kühndel, J. *Minulost řemesel a průmyslu ve střední Moravě*. s. 33.

³⁸ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 38.

vlastníků těchto domů. Koupě nebo prodej domu byla svědectvím momentální finanční situace vlastníka, související s prestižním vzestupem nebo poklesem poptávky po výrobcích daného řemeslníka. V literatuře se setkáváme se dvěma charakteristickými typy domů, které vznikly nejspíše už ve 13. století. Jedná se o typ průjezdový a typ síňový. Oba typy jsou charakteristické tím, že při ulici měli vstupní a zároveň výrobní, obchodní a shromažďovací prostory, vzadu pak komoru, která sloužila k bydlení. Kolem této komory vedl průchod do dvora. Domy byly nejčastěji jednopatrové. Zadní komora (špýcharové křídlo), která byla původním jádrem domu, byla rozdělena na dvě části. První byla zahlobubena a druhá část tvořila zvýšené přízemí. Z důvodu vyrovnaní výškového rozdílu mezi vstupním prostorem domu a zadním křídlem musela být vstupní síň vyšší. Vstupní síň měla reprezentativní funkci.

Díky urbanistickému vývoji ve 14. století se slila hmota domů postavených na úzkých hloubkových parcelách v bloky. Proto městská rada musela vydat právní předpisy, které zajišťovaly požární bezpečnost, chránily životní prostředí a určovaly vzájemné povinnosti mezi sousedy, týkající se podílu na opravách společných štítových zdí.³⁹

Jednotlivé domy se od sebe odlišovaly umístěnými znameními nebo štíty, které zdobily průčelí nebo vchody. Tím přispívaly i k výtvarnému a architektonickému rázu města. Nejen domy, ale i celá náměstí, ulice a uličky tak získávaly svůj typický kolorit. Domovní znamení si svůj praktický význam podržela až do poloviny 18. století, kdy bylo zaváděno číslování domů popisnými čísly.⁴⁰

Názvy jednotlivých ulic dostávaly jména právě podle profesí řemeslníků provozujících zde činnost, například ulice Pekařská, Hrnčířská, Barvířská, Nožířská, Ostružnická, Koželužská, Zámečnická apod. To uvítala i městská rada, které toto

³⁹ Srov. Petrář, J. *Dějiny hmotné kultury I (2)*. Praha: Státní pedagogický nakladatelství, 1985. s. 617 – 625.

⁴⁰ Srov. Gračka, V. *Domovní znamení, ochranné plastiky a obrazy v Olomouci*. Olomouc: Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci, 1985. 128 s. s. 6.

uspořádání usnadňovalo dozor nad jednotlivými řemesly.⁴¹

Koncentraci jednotlivých řemesel znázorňuje souhrnná historická mapa města Olomouce – viz Příloha č. 1.

Cechovní organizace olomouckých řemesel měla tři základní pravidla:

a) Každý řemeslník, který se stal mistrem svého řemesla, musel mít zajištěnou práci a odbyt výrobků.

b) Bratrství a zbožnost zavazovalo mistry k vzájemnému respektu a k vyloučení jakékoliv konkurence v řemesle.

c) K zákazníkovi se musely dostávat pouze kvalitní výrobky.

Výše uvedené základní principy cechů, jak hospodářské, tak etické, tvořily jeden celek, který byl základním pilířem olomouckého cechovníctví.⁴²

Cechy se zúčastňovaly městských slavností. Pořadí jednotlivých cechů v průvodech bylo spjato s prestiží každého řemeslnického cechu. O sociálním zařazení jednotlivých cechovních organizací dle zvyklostí olomouckých cechů z roku 1472 vypovídá jejich pořadí ve slavnostním průvodu. Nejvýše postavené cechy šly v průvodu na konci.⁴³

⁴¹ Srov. Ševčík, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*, s. 13.

⁴² Srov. Ševčík, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*, s. 16.

⁴³ Srov. Petráň, J. *Kultura každodenního života od 13. do konce 15. století*. In *Dějiny hmotné kultury I (1)*, s. 291.

4.3 Cechovní politika

4.3.1 Snaha cechů o získání mílového práva, obchodní cesty, právo nuceného skladu, mýto a clo

Snahou olomouckého cechovního sdružení bylo podle mílového práva⁴⁴ převedení venkovské řemeslné výroby do města, aby počet zákazníků vzrostl o venkovské obyvatelstvo.⁴⁵ Město Olomouc získalo a vlastnilo částečné mílové právo od roku 1278 udělené králem Rudolfem Habsburským a v roce 1510 bylo znovu potvrzeno králem Vladislavem II. a zaniklo až po vydání živnostenského řádu v roce 1859.⁴⁶

Nová královská města také přiměla panovníky k úpravě a změně směru stávajících obchodních cest tak, aby procházely městy bez ohledu na případnou zajiďku. Takto vznikl systém nucených cest⁴⁷, po kterých museli kupci pod hrozbou trestů jezdit.⁴⁸ Město Olomouc se nacházelo na křižovatce starých obchodních cest procházejících Moravou, spojující město s územím Polska a Kyjevskou Rusí, takzvanou Polskou obchodní cestou.⁴⁹

S právem nucené cesty souviselo právo nuceného skladu, což znamenalo, že kupci projíždějící Olomoucí po nucené cestě museli ve městě nejméně na tři dny vyložit své zboží a prodávat olomouckým měšťanům, a teprve s tím, co neprodali, mohli pokračovat v cestě do dalšího města.⁵⁰ Jelikož byl obchod panovníkem považován za zdroj příjmů, byly u měst zřizovány mýtné stanice k vybírání poplatků od kupců za používání cest, mostů a přívozů.⁵¹

⁴⁴ Vysv. Mílové právo: znamenalo to, že v obvodu jedné míle kolem městských hradeb patřilo venkovské zázemí do soudní jurisdikce města. Obyvatelé vesnic v dosahu této míle nesměli provozovat městská řemesla ani obchod.

⁴⁵ Srov. Kühndel, J. *Minulost řemesel a průmyslu ve střední Moravě*. s. 17.

⁴⁶ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 19.

⁴⁷ Vysv. Nucená cesta neboli také pravá cesta: tím se rozuměly pevně vytýčené směry kupeckých cest, kterými museli obchodníci projet se zbožím podle toho, jaká privilegia město mělo.

⁴⁸ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 32.

⁴⁹ Srov. *Ibid.*, s. 32.

⁵⁰ Srov. *Ibid.*, s. 33.

⁵¹ Srov. *Ibid.*, s. 34.

4.3.2 Artikule

Spory mezi příbuznými řemesly, zvláště mezi kováři a zámečníky, o vzájemném zasahování do pracovní náplně, řešila městská rada, která svá rozhodnutí zaznamenávala do městských knih. Na počátku 15. století rada města vydala cechovní řád neboli artikule.⁵² Artikule tak nahradily městské knihy.

Podle cechovního řádu se řídila veškerá činnost olomouckých cechů. Vydávání těchto artikulí v královských městech patřilo do pravomocí rady města. Panovník schvaloval tyto artikule pouze ve výjimečných případech, když cechu záleželo na zvýšení vážnosti tohoto cechovního řádu.⁵³

V olomouckých řádech byla zahrnuta veškerá práva a povinnosti všech členů cechovní organizace počínaje učni, tovaryši, mistry, vdovami po mistrech a cechů všeobecně. Artikule měly shodné členění pro všechny olomoucké cechy. Obsahovaly údaje o práci řemeslníka, jeho náboženství, serióznosti, kvalitě odváděné práce, ustanovení vnitřní organizace cechu v čele s přísedními, stanovovaly průběh cechovních schůzí a jednání, výši cechovních příspěvků, určovaly zásady přijímání a propouštění učňů a tovaryšů, udělování mistrovského práva a podobně.⁵⁴ Z archivních zpráv vyplývá, že olomoucké cechovní artikule byly, se souhlasem městské rady, půjčovány i okolním cechům.⁵⁵

4.3.3 Snaha cechů o monopol řemesla a soudnictví

Tak jak již bylo uvedeno, hlavní snahou cechů bylo získání monopolu na výrobu určitého zboží s přesným vymezením hranic své působnosti. Funkci

⁵² Srov. *Ibid.*, s. 39.

⁵³ Srov. Čermák, M. *Artikule cechu kameníků a zedníků v Olomouci z r. 1548*. In *Historická Olomouc a její současné problémy IV*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 1983. 350 s. s. 101.

⁵⁴ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 39.

⁵⁵ Srov. Pechr, J. *Společenství a grémia*. In *Kronika řemesel, obchodu, živností a výroby v oblasti Obchodní a živnostenské komory v Olomouci*. s. 31.

živnostenské policie vykonávali samotní přísežní, případně cechem volení a přísahou městské radě zavázání dohlížitelé.⁵⁶ Pro dozor nad městskými trhy jmenovala městská rada dohlázele také ze svého středu, kteří prováděli kontrolu výrobků i u mistra a dováženého zboží. Případné nedostatky byly řešeny peněžitou pokutou a závažné prohřešky i vyloučením provinilců z řemesla a cechu. Vzniklé spory v počátku řešila rada města, která měla veškerou jurisdikci ve své kompetenci.⁵⁷ Cechovní organizace však usilovaly o to, aby jim město přenechalo část soudní moci, týkající se živnostenských záležitostí, vyžadující znalecké posouzení.

V první polovině 15.století revoluční doba značně nepřátelsky naladila tovaryše proti mistrům. Rada města proto rozhodla, aby cechovní přísežní mistři spory mezi tovaryši a mistry řešili sami. Spory mezi cechovními organizacemi řešil rychtář s radou města. Od 15. století pak tyto spory řešila sama městská rada.⁵⁸

4.3.4 Ochrana řemeslníků a omezení konkurence

Dalším důležitým rysem cechovní organizovanosti bylo upevňování monopolu, které se projevovalo zákazem prodeje cizích řemeslných výrobků. Počátkem 15. století vyhlásili řemeslníci se souhlasem městské rady bojkot pražskému zboží, včetně zboží mimo město vyrobenému. Městská rada souhlasila pouze s dovozem zboží, kterého bylo ve městě nedostatek.⁵⁹

Provozování řemeslné výroby venkovským řemeslníkům bylo povoleno pro domácí potřebu a nesměli mít žádné učně, tovaryše ani pomocný personál. Městští řemeslníci tímto opatřením chránili svá řemesla, ze kterých odváděli daně do městské pokladny.⁶⁰

⁵⁶ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 39.

⁵⁷ Srov. *Ibid.*, s. 40.

⁵⁸ Srov. Kühndel, J. *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů*. s. 35.

⁵⁹ Srov. *Ibid.*, s. 36.

⁶⁰ Srov. Ševčík, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*. s. 25.

Zboží cizích řemeslníků podléhalo podle cechovního řádu policejní prohlídce a cizí kupci, kteří přišli do města za obchodem, museli provozovat obchodní činnost pouze s městskými občany, nikoliv mezi jinými kupci.⁶¹ Venkovští řemeslníci směli přivážet své výrobky jen o týdenních trzích, a to ještě s určitým omezením. Pouze o výročních trzích nebo jarmarcích mohli přesporní řemeslníci prodávat veškeré své zboží, ale ihned po ukončení trhů se museli se zbylým zbožím vzdálit z města.⁶²

4.3.5 Snaha cechů o hospodářskou rovnost a kontrola kvality práce

Olomoucká cechovní politika byla typická svou hospodářskou rovností a snahou chránit chudší mistry, aby nepřišli o svou životní existenci. Z těchto důvodů cechy předepisovaly svým členům množství výrobků, které směli vyrobit, dále počet učňů, tovaryšů, pomocného personálu, rozsah dílenského zařízení a usilovaly o regulaci nákupu surovin.⁶³ Snaha o hospodářskou rovnost všech příslušníků určitého cechu vyvolala nutnou potřebu pevných cen. Tato cechovní opatření měla přimět řemeslníka k tomu, aby vyráběl stejné množství zboží při stejné kvalitě a za stejnou cenu.

Městská rada mohla být olomouckým cechům více nápomocna v dosažení hospodářské rovnosti, kdyby svěřila přísežným orgánům cechovní kontrolu a dopřála cechům patřičnou autonomii v záležitostech živnostenské policie, kde šlo o dozor nad řemeslnou výrobou, dohledu nad zbožím domácím i cizím a nad kontrolou měř a vah.⁶⁴ Městská rada však dávala více volnosti a možnosti živnostem, jejichž příslušníci byli více zastoupeni v radě města.⁶⁵

⁶¹ Srov. *Ibid.*, s. 21.

⁶² Srov. *Ibid.*, s. 22.

⁶³ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 39.

⁶⁴ Srov. Kühndel, J. *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů*. s. 41.

⁶⁵ Srov. *Ibid.*, s. 42.

5. Organizace olomouckých cechů

5.1 Cechmistři

Cechmistr, nebo-li starší přísežný, reprezentoval cech navenek a zastával výkonnou moc uvnitř řemeslnické organizace. Počet volených cechmistrů byl závislý na počtu cechovních příslušníků.⁶⁶

Od 15. století si olomoucké cechovní organizace již volily samy své spolkové představitele. Pokud městská rada nepotvrdila některému cechu zvláštní dohlázele, pak přísežný cechmistr měl pravomoc provádět kontrolu živnostenské výroby, včetně rozsuzování sporů v záležitostech nižšího živnostenského soudnictví.⁶⁷

Cechmistři předsedali cechovním schůzím a poradám, opatrovali cechovní pokladnici jako strážci úřední pečeti, cechovní hotovosti a spolkových skvostů. Vedli záznamy týkající se příjmů a výdajů na církevní a dobročinné účely.⁶⁸

5.2 Mistři

Mistrem řemesla se mohl stát pouze ten, kdo splnil podmínky dané řemeslnickým cechem. Od druhé poloviny 15. století se přijímací podmínky pro uchazeče o mistrovské právo začaly záměrně komplikovat.⁶⁹ Provozování živnosti mohl získat pouze příslušník města, což znamenalo, že povinností každého uchazeče bylo získání městského práva.

Olomoucké cechy požadovaly od uchazeče doklad o legitimním původu, čímž chránily čest cechů. Před husitskou dobou cechovní zřízení od uchazeče o právo na řemeslo ještě výuční list nepožadovalo, neboť až v 15. století byl přesně stanoven

⁶⁶ Srov. *Ibid.*, s. 102.

⁶⁷ Srov. *Ibid.*, s. 103.

⁶⁸ Srov. *Ibid.*, s. 104.

⁶⁹ Srov. *Ibid.*, s. 105.

učební poměr a vydáván doklad o řádném vyučení. Tímto písemným dokladem o vyučení prokazoval budoucí řemeslnický mistr, že řádně splnil učební dobu u cechovního mistra a současně s tímto výučním listem byl povinen předložit také doklad o mravní bezúhonnosti.⁷⁰

V druhém období olomouckého cechovního zřízení byla požadována od uchazeče ještě tak zvaná praktická zkouška, kdy žadatel musel zhotovit mistrovské kusy. První požadavky na tyto mistrovské kusy jsou doloženy u cechu zámečníků a ostružníků v roce 1470. Nad výrobou těchto kusů dohlížel jeho mistr a starší přísežný. Uchazeč, který neuspěl při mistrovské zkoušce se svými kusy, musel znovu vykonat celoroční vandr a opět zhotovit nové zkušební kusy.⁷¹ Teprve uchazeč, kterému byly zkušební kusy uznány za vyhovující, mohl požádat o mistrovské právo a zaplatit cechu přijímací poplatky. Vybrané poplatky se ukládaly do spolkové pokladnice a byly používány pro náboženské a sociální účely, případně na cechovní zbroj.⁷²

Povinnost ženitby byla poslední podmínkou požadovanou cechovním řádem.

Když tato cechovní opatření do značné míry znemožnila cizím uchazečům vstup do řemeslnického cechu, začaly cechy koncem 15. století získávat svůj řemeslnický dorost ze synů olomouckých řemeslníků. Tuto skutečnost dokládá i výuční list zámečníka Josepha Justa, který se vyučil u svého otce Ignatze Justa⁷³ – viz příloha č. 2. Od 16. století se začalo upouštět od povinnosti vyrobit zkušební mistrovské kusy a udělovaly se slevy na přijímací poplatky do cechů.⁷⁴

Mistři cechovní organizace se začali dělit na mistry mladé a mistry staré. Za mistry mladé byli považováni ti, kteří ještě nedosáhli celoroční praxe. Tito mistři byli využíváni cechovními orgány jako služebníci.⁷⁵

⁷⁰ Srov. *Ibid.*, s. 110.

⁷¹ Srov. *Ibid.*, s. 111.

⁷² Srov. *Ibid.*, s. 115.

⁷³ SOkA Olomouc, fond M-3-40 Cech zámečníků, kart. 4, inv. č. 12.

⁷⁴ Srov. Kühndel, J. *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů*. s. 118.

⁷⁵ Srov. *Ibid.*, s. 120.

5.3 Tovaryši a jejich organizace

V 15. století se tovaryši začali dělit na robence, vandrovní, usedlé a ženaté. Počet cechovních příslušníků vzrůstal nad únosnou míru. Z tohoto důvodu začala cechovní politika znesnadňovat tovaryšům mistrovské právo, a to oddalováním, případně odepřením navždy, čímž byli postiženi zejména ženatí tovaryši. Tovaryši proto začali hledat svou ochranu proti cechovní politice zakládáním tovaryšských organizací.⁷⁶

Robenci byli nejmladší tovaryši, vykonávající tovaryšskou praxi. Nesměli se oblékat jako tovaryši, nosit dýku. Mzdu za práci jim mistři dávali dle svého vlastního uvážení. V 16. století začaly cechy ukládat těmto robencům také vandrování.

Vandrující tovaryši vandrovali z důvodů získání zkušeností a tím také plnili jednu z podmínek pro získání mistrovského práva.⁷⁷ Během povinného vandru se tovaryš musel neustále prokazovat potvrzením, tak zvanou vandrovní knížkou.⁷⁸ Po vykonání vandru musel tovaryš ještě jeden rok pracovat u některého mistra svého řemesla, aby získal zkušenosti k praktické mistrovské zkoušce. Pokud tovaryš neuspěl se svými mistrovskými kusy, bylo mu řečeno: „Uč se ještě a vandruj do lepšího učení.“⁷⁹ Tento článek se objevil v olomouckých artikulích v roce 1566.

Olomoucká tovaryšská sdružení v průběhu 15. století ještě neměla žádnou soudní moc. Starší tovaryši sice mohli potrestat mladšího druha, ale jen pod dohledem mistra.⁸⁰ V 16. století se postavení olomouckých tovaryšů ještě více zhoršilo tím, že se cechy snažily znemožňovat autonomii tovaryšského sdružení dosazením mistra jako dohlázeatele nad jejich spolkovým jménem.⁸¹

⁷⁶ Srov. *Ibid.*, s. 122.

⁷⁷ Srov. *Ibid.*, s. 123.

⁷⁸ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 92.

⁷⁹ Srov. Lhota, E. *Řemeslná bratrstva a cechy, jejich původ, rozkvět a úpadek*. Volíně: E. Lhota, 1898. 29 s. s. 26.

⁸⁰ Srov. Kühndel, J. *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů*. s. 130.

⁸¹ Srov. *Ibid.*, s. 132.

Proti nadvládě mistrů používal tovaryšský spolek bojkot. To znamenalo, že když tovaryši měli s mistrem nějaké nesrovnalosti, dovedli si tovaryši zařídit sami, a to domluvou mezi organizacemi, aby žádný tovaryš u tohoto mistra již nepracoval. V roce 1620 olomoucký sněm rozhodl, že tovaryši musí bojkot proti některému mistru nejdříve oznámit městské radě.⁸²

5.4 Učni

V druhém cechovním období rozšířily řemeslnické cechy svou agendu o právo k přijímání učňů do řemesla novým ustanovením, kterým bylo například přijímání učňů na zkušební dobu, přihlédnutí k věku učně a jeho vyspělosti, doklad o manželském původu, upravení učební doby a o ručitelích, kteří se zavázali, že se učni řádně doučí a dodrží učební smlouvu.⁸³

Učební doba byla dvojí. Pro méně movité byla delší. Movitější učni si mohli poplatkem učební dobu zkrátit. V době výuky nesměl mistr učni vyplácet řádnou mzdu, pouze zajistit stravování a ošacení. Po ukončení stanovené učební doby a zaplacení předepsaného poplatku do cechovní pokladnice byl prohlášen učeň za vyučeného.⁸⁴ Dokladem o vykonání zkoušky byl výuční list.

⁸² Srov. *Ibid.*, s. 133.

⁸³ Srov. *Ibid.*, s. 134.

⁸⁴ Srov. *Ibid.*, s. 136.

6. Olomoucké cechovní organizace a jejich vztah k venkovským městům

Cechy moravských měst se začaly sdružovat ve vyšší organizační formu. Základ těmto formám daly řemeslnické sjezdy, které začaly pociťovat potřebu trvalého cechovního ústředí. Veškerou centrální agendou byly pověřeny cechy větších moravských měst. Takto vznikly hlavní cechy, dělící se na dva různé druhy.

První formu tvořila řemesla, která nemohla zřídit významnější místní cech z důvodu malého počtu mistrů. Tato řemesla se sice mohla přidružit k některému z místních cechů, ale od 15. století raději zřizovala společný cech mistrů sídlících v různých moravských městech.

Druhou formou cechů v Olomouci byly ty organizace, které jako hlavní cechy sdružovaly olomoucké spolky stejného řemesla. Takové významné postavení olomouckých cechů městská rada podporovala. Olomoucké cechy jako hlavní na Moravě řešily i spory podřízených celků z venkovských měst.⁸⁵

⁸⁵ Srov. *Ibid.*, s. 142.

7. Úpadek a zánik cechovního zřízení

7.1 Soumrak cechů a vnitřní degenerace

Koncem 16. století olomoucké cechovní zřízení již nemohlo poskytnout mistrovské právo v cechovní organizaci každému uchazeči, a to jak movitému, tak i nemovitému. Z olomouckých organizací se stávaly řemeslnické privilegované kasty, doplňující se ze synů mistrů, manželů řemeslnických dcer a vdov.⁸⁶ Tento vytýčený směr cechovního zřízení byl počátkem zániku těchto organizací, poněvadž začaly být přehlíženy křesťanské zásady. Na pokraji svého úpadku byl cech spíše soukromoprávní společností zneužívající svých výsad. Ze strany cechovních organizací byly uchazečům o řemeslnické právo kladeny značné překážky vyvolávající u mladých řemeslníků proticechovní nálady.⁸⁷

7.2 Absolutismus a cechovní úpadek

V roce 1708 byl vydán patent, podle kterého směl pouze panovník udělovat a schvalovat nová privilegia, což bylo prvním krokem k zániku cechů. Druhým krokem bylo v roce 1731 vydání tzv. generálního cechovního patentu, kterým bylo absolutistickou vládou cechům nařízeno předložení svých artikulí k přezkoumání a sjednocení.

Šest roků po ukončení třicetileté války dostala knížata plnou moc k vlastnímu vydávání živnostenských řádů, čímž velmi poklesl i právní význam cechovního zřízení.⁸⁸

⁸⁶ Srov. *Ibid.*, s. 31.

⁸⁷ Srov. Ševčík, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*. s. 87.

⁸⁸ Srov. *Ibid.*, s. 96.

7.3 Manufaktura a strojová výroba jako příčina zániku cechů

Ještě v roce 1739 cechy se svými artikulemi neztrácely hospodářsko politický význam a byly stále pevnou základnou ovlivňující městskou veřejnost. Z tohoto důvodu byla manufakturní velkovýroba zakládána a soustředěna na venkově. Stát značně podporoval manufakturní výrobu, a to obcházením cechovní výsady, vydáváním ochranných dekretů k zakládání a na cechovní správě nezávislé manufakturní velkovýroby.⁸⁹

Cechovní zřízení nezahubil technický pokrok, ale neschopnost přizpůsobit se novým technickým výrobním novinkám.⁹⁰ Strojová manufaktura se zvláště rozvíjela za vlády Marie Terezie, když vláda udělila povolení k pobytu v katolických zemích protestantským podnikatelům a dělníkům.⁹¹ Řemeslnické cechy však neustále čelily pokrokovým výrobním metodám, ale stále se zvětšující spotřeba výrobků vyžadovala nové strojové továrny. Vláda začala proto zasahovat i do cechovního zřízení tím, že udělovala právo na řemeslo každému, kdo o něj požádal a odváděl státu daně.⁹²

Od 19. století vedle sebe pracovaly tři odlišné výrobní struktury, a to tovární průmysl využívající moderní technologii, cechovní řemesla a domácí řemeslná výroba. Cechovní řemeslné zřízení v 19. století již pozbylo veškerou svou sílu a koncem roku 1859 po vyhlášení svobody živností zvítězila nakonec tovární velkovýroba a cechovní malovýroba zanikla.⁹³

7.4 Zánik olomouckých cechů a vznik živnostenských společenstev

Omezením monopolu cechovní řemeslné výroby přišly v 60. letech 19. století změny, které ukončily v Olomouci feudální přežitky brzdící vývoj výroby. Byla zřízena

⁸⁹ Srov. *Ibid.*, s. 97.

⁹⁰ Srov. *Ibid.*, s. 103.

⁹¹ Srov. Kühndel, J. *Minulost řemesel a průmyslu ve střední Moravě*. s. 34.

⁹² Srov. Ševčík, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*. s. 105.

⁹³ Srov. Kühndel, J. *Minulost řemesel a průmyslu ve střední Moravě*. s. 36.

živnostenská komora, která po svém zvolení připravila reorganizaci cechů, a získala kontrolu nad olomouckou řemeslnou malovýrobou.⁹⁴ Tato živnostenská komora usilovala o vytvoření živnostenského řádu a pro jeho zpracování v říjnu 1851 zaslala olomouckým cechům dotazníky, obsahující otázky, které měly být použity ke zpracování živnostenského řádu. Na tento dotazník odpověděla necelá polovina olomouckých cechů. Jako definice pojmu „živnost“ bylo určeno, že živnost musí být zaměřena na výdělek, musí se jednat o trvalé, nikoliv přechodné zaměstnání, a musí být provozována ve vlastní režii.⁹⁵

Živnostenský řád byl vydán dne 20. prosince 1859 s platností od 1. května 1860 pro tehdejší rakouskou říši. Živnost mohla být provozována po přihlášení na magistrátu města, což se zvláště týkalo řemeslnických a svobodných živností vyžadujících odborné vyučení. K některým živnostem bylo zapotřebí ještě zvláštní povolení okresního úřadu neboli koncesí. Mezi koncesní živnosti byly zařazeny živnosti rozmnožující literární a umělecké výrobky, případně s nimi obchodující, jako například knihtisk, antikvariáty, zastavárny, prodej zbraní, obchody s hudebninami a podobně.

Řemeslnické dílny byly nadále provozovány, ale přestaly zde působit středověké vztahy mezi mistry a tovaryši. Tovaryš mohl nyní od svého mistra kdykoliv odejít po podání výpovědi. Také živnostník mohl ve své dílně sloučit některé výrobní operace potřebné k dohotovení výrobků a mohl prodávat i výrobky, které sám nevyrobil, a mohl provozovat i několik dílen v zastoupení. V roce 1862 byla novým obchodním zákoníkem legalizována zásada volné konkurence v podnikání.⁹⁶ Tento nový živnostenský řád přestal chránit řemeslné malovýrobce, přesto si však olomoucí řemeslníci stále udržovali převahu nad manufakturní výrobou, která do města zcela nepronikla.⁹⁷ Jako náhradu za zrušené cechy bylo nařízeno zřizovat obligatorní živnostenská společenstva. Do těchto jednotlivých společenství měli být zařazeni

⁹⁴ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*, s. 96.

⁹⁵ Srov. *Ibid.*, s. 101.

⁹⁶ Srov. *Ibid.*, s. 102.

⁹⁷ Srov. *Ibid.*, s. 96.

všichni řemeslníci provozující stejnou živnost jak ve městě, tak i v okolí města, včetně pomocného personálu. Stanovy tohoto živnostenského sdružení schvalovaly zemské úřady.

Každá nová myšlenka se v konzervativní Olomouci setkávala se značným odporem. Olomoucká obchodní a živnostenská komora od svého založení sledovala činnost cechů a 13. září 1851 vydala nařízení, požadující od všech olomouckých cechů údaje o počtu tovaryšů a učňů v každém jednotlivém cechu. Na tuto žádost živnostenské komory olomoucké cechy vůbec nereagovaly.⁹⁸

Rakouské ministerstvo obchodu zaslalo dne 4. dubna 1862 dotazník, ve kterém se dotazuje, jak pokračuje zřizování a vytváření nových společenstev. Odpověď byla jednoznačná. Do 12. května 1862 nebylo v Olomouci utvořeno žádné živnostenské společenstvo. V roce 1877 sepsalo a podepsalo devadesát čtyři olomouckých živnostníků dokument, ve kterém požadují zpřísnění a omezení živnostenského podnikání tím, aby živnost směl provozovat pouze řádně vyučený řemeslník v daném oboru.⁹⁹

Dne 15. března 1883 byl vydán nový živnostenský řád, který přinesl řadu úprav. Pozměnil rozdělení živností na živnosti svobodné, řemeslné a koncesované. Svobodnou živností se mohl zabývat a provozovat každý, kdo se přihlásil a zaplatil určitý poplatek. U řemeslné živnosti byl požadován výuční list a praxe v daném oboru. Za řemeslné živnosti byly prohlášeny veškeré hlavní živnosti. Tuto řemeslnou činnost mohl provozovat pouze žadatel, který dosáhl dvaceti roků, případně právnická osoba se způsobilým vedoucím, který v daném oboru byl vyučen a prokázal se průkazem způsobilosti. Koncesovaná živnost byla živnost zabývající se činností tiskařskou, stavitelskou, studnařskou, hostinskou, pohřební a podobně. Živnostenský řád byl do 40. let 20. století mnohokrát změněn. Časem ovšem zastaral, a to převážně z důvodů, že

⁹⁸ Srov. *Ibid.*, s. 103.

⁹⁹ Srov. *Ibid.*, s. 104.

vznikaly větší strojové továrny a začalo se rozvíjet velkopodnikání.¹⁰⁰ Živnostenský řád stanovil, že uchazeč o živnostenské povolení současně s uděleným povolením a zavedením živnosti se automaticky stal členem určitého živnostenského společenstva. Živnostenská společenstva v rámci péče o učňovský dorost obdržela povolení vyhotovovat výuční listy.

Jako příklad živnostenského společenstva si můžeme uvést živnostenské společenstvo zpracovávající kovy, které vzniklo koncem 80. let 19. století. V Olomouci existovalo a pracovalo v této době celkem třináct těchto různých společenstev. Do živnostenského společenství kovozpracujících řemesel byly zahrnuty následující řemesla, a to zámečníci, hodináři, nožíři, mědikovci, kružidláři, lijci, cínaři, puškaři, pilníkáři, rytci, pasíři, stříbrníci, ostružníci. Mnoho kovozpracujících řemesel, jako například jehláři, cínaři, hřebíkáři, zvonaři a podobně, zaniklo a vznikla řemesla nová, například instalatérství, opravny jízdních kol a další. V roce 1921 vznikla společenství zámečnicků a společenstvo hodinářů, zlatníků a klenotníků. V roce 1924 pak vznikla společenstva kovářů a podkovářů.¹⁰¹

Živnostenské podnikání ve formě společenstev s menšími úpravami zůstalo zachováno až do vzniku protektorátu v roce 1939, kdy si řízené říšské hospodářství vynutilo vznik ústředních svazů. K 31. prosinci 1948 pak byly zrušeny veškeré živnostenské organizace a byly nahrazeny Svazem Československého živnostenstva, existujícího až do roku 1952.¹⁰²

¹⁰⁰ Srov. *Ibid.*, s. 105.

¹⁰¹ Srov. *Ibid.*, s. 106.

¹⁰² Srov. *Ibid.*, s. 108.

8. Cechovní kovozpracující řemesla na Olomoucku

Rozvoj řemesel byl odedávna základem prosperity každého města. Tak i Olomouc usilovala o co nejširší zastoupení všech řemesel, včetně kovozpracujících. O důležitosti Olomouce jako místa, kde se kovozpracujícím řemeslům dařilo, svědčí i množství dochovaných archiválií. Cílem této kapitoly je popis jednotlivých kovozpracujících řemesel. Zaměřil jsem se na ta řemesla, která nejsou podrobně zpracována v knize dr. Čermáka „Olomoucká řemesla a obchod v minulosti.“ Vytvořil jsem seznamy řemeslníků dle jednotlivých řemesel v průběhu staletí. Pro snadnější orientaci a nástin souvislostí mezi obsazováním ulic jednotlivými řemesly jsem do historických map Olomouce vyznačil vlastníky domů z vytvořených seznamů řemeslníků – viz Příloha č. 3. Některá řemesla byla tak hojně zastoupena, že pro zachování přehlednosti jsou mapy rozděleny podle století.

8.1 Zámečníci

V Olomouci je zámečnické řemeslo, jehož patronem je sv. Petr a sv. Eligius, dokladováno od roku 1353. Zpracování železa bývalo původně pouze kovářskou záležitostí, a proto ještě ve 14. století tvořily zámečnické výrobky kováři. Někteří z kovářů se postupem času začali specializovat na výrobu přesnějších a složitějších výrobků. Tito specializovaní řemeslníci se v období 14. století od kovářů oddělili a koncem 14. století vytvořili samostatný zámečnický cech. Poté se rozdělili na zámečníky vyrábějící jemnou složitou zakázkovou výrobu a na zámečníky provádějící hrubší zámečnické práce. Do cechu k nim na určitou dobu vstoupili pankráčnické, což byli řemeslníci zabývající se podobnou výrobou jako ostružníci. Rada města pankráčnickům v roce 1550 přidělila také výrobu třmenů a hřebelců, které od roku 1513 vyráběli pouze zámečníci. V 16. století do tohoto cechu vstoupili ještě další řemeslní specialisté jako byli jehláři, platněři, brníři a prstenáři. Některá z uvedených řemesel

časem zanikla, případně přešla k jinému cechu. Je dokladováno, že od roku 1619 se v cechu se zámečníky nacházeli hodináři, od roku 1662 pak ještě puškaři a šroubkaři, později i pilníkáři. V tomto seskupení řemeslníků cech existoval až do poloviny 18. století. V roce 1786 jsou v cechu se zámečníky vedeni a dokladováni řemeslníci zpracovávající plechy. Olomoucký cech zámečníků byl hlavním cechem pro celou oblast střední Moravy, do které patřili zámečníci z Boskovic, Svitav, Šumperka, Moravské Třebové atd. Olomoucký cech zámečníků se při svých nesrovnalostech řídil přímo pokyny hlavního cechu ve Vratislavi.¹⁰³

V této kapitole bych chtěl vysvětlit základní rozdíl výroby v zámečnické a kovářské dílně. Vše vyplývá ze způsobu a charakteru výroby. Lze tedy říci, že kovář tvaroval železo za horka do patřičného tvaru v celé jeho hmotě. Zámečník tvořil své výrobky za studena a precizněji než kovář. Kovář materiál sekal, kdežto zámečník řezal. Kovář za horka železo probíjel, zámečník vrtal. Kovář tvaroval železo na kovářské, zámečník piloval. Obecně tedy lze říci, že zámečník své výrobky vyráběl za studena a kovář za tepla, ne však tak přesně jako zámečník. Zámečník míval v dílně a užíval celý soubor zámečnického vybavení, kde pomocí těchto nástrojů vyráběl výrobky běžně účelové, jako například nejrůznější zámky (dveřní i nábytkové), ozdobné kování na truhlice, kliky, klepadla, dveřní závěsy, velké hodiny i pušky.¹⁰⁴

V období středověku zámečnické řemeslo dosahovalo vysoké úrovně, a to především ve své preciznosti. Zámky a klíče byly prvotřídně zpracovány a představovaly spíše uměleckou ozdobu. Zdobil se zvláště kryt zámku. Ozdobné byly i klíče k zámům.¹⁰⁵

Po vzniku samostatného zámečnického cechu koncem 14. století se zámečníci často dostávali do sporů s kováři, nejčastěji se jednalo o pracovní náplň. Jejich spory

¹⁰³ Srov. *Ibid.*, s. 191.

¹⁰⁴ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987. 208 s. s. 24.

¹⁰⁵ Srov. Stražovský, F., Koktan, P. *Zámky*. Praha: Kriminalistický ústav Veřejné bezpečnosti federální správy VB, 1984. 113 s. s. 5.

řešila a rozhodovala s konečnou platností městská rada.

Zámečnický cech vedl spor v roce 1417 s řemenáři, se kterými se dohodl, že materiál pro svou výrobu budou brát jeden od druhého. Spor o pracovní náplň vedl také v roce 1435 s ostružníky, se kterými se nakonec smířil. Obě řemesla tak současně získala kontrolní právo výrobků a zboží na olomouckém městském trhu.¹⁰⁶

Zámečníci vyráběli ve značné míře i umělecké výrobky jako kostelní mříže, svícny, brány apod. Zámečnické výrobky byly oblíbené i v 18. století. V 19. století již nenacházely takový odbyt svých výrobků, jelikož se výroba přeorientovala zvláště na stavební kování. Umělecké zámečnictví postupně zanikalo.¹⁰⁷

Učební doba zámečnického učně trvala tři až čtyři roky. Poplatek za výuku činil čtyři zlaté. Tento poplatek platil ještě v roce 1875. Zámečnický mistr mohl mít jen dva učně. V roce 1703 pak šest tovaryšů a učňů, včetně svého syna. Učební doba syna zámečnického mistra mohla být kratší. To dokládá i výuční list Josepha Justa v příloze č. 27. Tovaryš žádající o mistrovské právo v roce 1470 byl povinen vyrobit kvalitní zámek a jako druhý mistrovský kus si mohl vybrat mezi kováním na truhlici, případně jinou nádobu, například na bečku na sůl. Tento cech měl vždy dva přísežné, a to jednoho zámečníka a jednoho puškaře.¹⁰⁸

V této kapitole bych se také rád zmínil o uměleckém kování a zámečnickém mistru Johannu Lefendovi, jehož práce jsou součástí významných historických památek. Záznam o mistru Lefendovi lze nalézt i v archivních dokumentech, například v Knize mistrů, tovaryšů a učňů 1783 – 1876¹⁰⁹ - viz příloha č. 3. Specializoval se převážně na uměleckou kovářskou a zámečnickou výrobu. Ve svých vzpomínkách zdůvodňuje, proč dal přednost ruční umělecké výrobě. Byla to reakce na začínající strojní výrobu, která vytvářela pouze sériové napodobeniny, které postrádaly „duši.“ Sám si pro vlastní

¹⁰⁶ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 191.

¹⁰⁷ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 28.

¹⁰⁸ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 191.

¹⁰⁹ SOkA Olomouc, fond M-3-40 Cech zámečníků, kart. 2, inv. č. 9.

potřebu založil sbírku starých zámečnických a kovářských zručných výrobků, které studoval a nazýval „Železnou knihovnou.“

Své mistrovství jako umělecký kovář prokázal při regotizaci sv. Mořice a olomoucké katedrály sv. Václava, kde provedl veškeré zámečnické a kovářské práce. K velmi zdařilým výrobkům lze zařadit mříž presbytéria, mřížová vrata do boční kaple a mnoho dalších. Jeho práce byly uznány dokonce i arcibiskupem Fürstenberkem. Kladně byly hodnoceny i práce pro kostel ve Staré Vsi u Přerova, například šestiramenný lustr. Významnou zakázku získal i ve Vídni od císařské rodiny. V tomto čase získal Lefenda několik ocenění na zemských výstavách jak v Olomouci, Přerově tak i v Brně. 5. února 1892 byl jmenován, kardinálem Fürstenberkem, knížecím arcibiskupským dodavatelem kovářských a zámečnických prací. Poslední zakázku získal Lefenda od arcibiskupa Evžena. Byly to zámečnické práce při přestavbě hradu Bouzov.¹¹⁰

Zámečníci vlastníci dům na území Olomouce¹¹¹

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1526 - 1551	Rosenberg , Bartoloměj	Eliščina tř. 18
1539 - 1540	Braunstein , Jan	Eliščina tř. 28
1542 - 1553	Behem , Michal	Ostružnická ul. 22
1542 - 1545	Vavřinec	Purkrabská ul. 3
1550 - 1583	Czigenhals , Valentin	Ostružnická ul. 24
1552 - 1554	Alder , Matouš	Česká ul. 13
1558 - 1561	Ziegenhals , Erasmus	Terežská ul. 4
1558 - 1576	Tschorn , Petr	Ostružnická ul. 20

¹¹⁰ Srov. Mlčák, L. *Olomoucký kovář a umělecký zámečník Johann Lefenda (1844-1907)*. In *Okresní archiv v Olomouci 1989*. Olomouc: Moravské tiskárny, s. p. Olomouc, 1989. 191 s. ISSN 0862-2833. s. 159.

¹¹¹ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 1. díl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 567 s. ISBN 978-80-244-1585-7., Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4, ad vocem indicis.

1561 - 1621	Schindler , Leonhard	Ostružnická ul. 23
1564 - 1580	Geller , Jan	Ostružnická ul. 33
1565 - 1576	Riger , Jakub	Eliščina tř. 28
1572 - 1593	Hartmann , David	Litovelská ul. 27
1576 - 1583	Schaffer , Valentin	Ostružnická ul. 20
1587 - 1598	Mandl , Adam	Ostružnická ul. 20
1590 - 1603	Schmid , Jiří	Panská ul. 5
1591 - 1607	Sonnenberger , Matyáš	Eliščina tř. 18
1594 - 1595	Vogl , Baltazar	Ztracená ul. 6
1595 - 1607	Mertz , Jan	Ztracená ul. 6
1595 - 1619	Röhr , Valentin	Ostružnická ul. 38
1600 - 1624	Kirchner , Jan	Ostružnická ul. 16
1602 - 1618	Morizer , Šebestián	Ztracená ul. 24
1603 - 1619	Parlam , Jan Emerich	Panská ul. 5
1608 - 1650	Hoffmann , Jan	Ostružnická ul. 20
1618 - 1619	Leinkoch , Jan	Eliščina tř. 13
1619 - 1622	Liediger , Jakub	Panská ul. 5
1619 - 1620	Röhr , Řehoř	Ostružnická ul. 38
1620 - 1637	Eckert , Valentin	Eliščina tř. 26
1628 - 1636	Rohr , Jindřich	Panská ul. 5
1635 - 1638	Rost , Jindřich	Ztracená ul. 14
1636 - 1642	Holzwarth , Vilém	Panská ul. 5
1637 - 1674	Eckart , Valentin	Ostružnická ul. 33
1658 - 1696	Kölbl , Martin	Ztracená ul. 14
1664 - 1682	Holaska , Daniel	Michalská ul. 5
1671 - 1679	Gayersdank , Wolfgang	Panská ul. 5
1671 - 1689	Gaiersdank , Wolfgang	Maxe Josefa nám. 11
1678 - 1678	Sommer , Matyáš	Ostružnická ul. 10
1679 - 1684	Maurer , Jan Petr	Eliščina tř. 22

1681 - 1696	Sommer , Matyáš	Ztracená ul. 9
1692 - 1696	Sommer , Matyáš	Mořické nám. 4
1694 - 1718	Kraus , Martin	Františka Josefa tř. 4
1696 - 1724	Sommer , Matouš	Ztracená ul. 14
1701 - ?	Kirchmayer , Michal	Panská ul. 5
1707 - 1736	Stentzl , Antonín	Švédská ul. 6
1711 - 1747	Kirchmayer , Michal	Maxe Josefa nám. 11
1718 - 1738	Sommer , Jan	Františka Josefa tř. 4
1718 - 1741	Stutter , Jan	Eliščina tř. 2
1719 - 1736	Stenzel , Kristián	Panská ul. 5
1721 - 1737	Bierfreund , Jan Michal	Ztracená ul. 11
1724 - 1755	Haubtmann , František	Česká ul. 1
1724 - 1742	Schatt , Jan	Školní ul. 4
1724 - 1739	Sommer , Jan Jiří	Ztracená ul. 14
1732 - 1762	Ruff , Josef	Ostružnická ul. 20
1736 - 1760	Stracka , Antonín	Panská ul. 5
1737 - 1739	Sommer , Jan Jiří	Františka Josefa tř. 32
1742 - 1772	Plotz , Jan Michal	Školní ul. 4
1743 - ?	Weniger , Vavřinec	Bělidla 48
1748 - 1748	Platz , Jan Michal	Mariánská ul. 9
1750 - 1785	Klauda , Matouš	Ztracená ul. 7
1750 - 1784	Bierfreund , Michal	Ztracená ul. 9
1757 - 1782	Maslaw , František	Maxe Josefa nám. 8
1757 - 1759	Stenzl , Kristin	Romhof 12
1760 - 1772	Jaroš , Tomáš	Romhof 12
1768 - 1771	Platz , Michal	Klášterní ul. 7
1772 - 1780	Just , Karel	Romhof 12
1779 - 1799	Just , Karel	Terežská ul. 12
1780 - 1784	Bierfreund , Bohumil	Eliščina tř. 20

1782 - 1787	Plaz , František	Purkrabská ul. 6
1783 - 1801	Maslaw , František	Kačení ul. 3
1802 - 1853	Just , Ignác	Ztracená ul. 36
1803 - 1816	Platz , František	Purkrabská ul. 5
1806 - 1818	Kirchner , Ignác	Bělidla 39
1816 - 1837	Gramel , Ignác	Bělidla 44
1829 - 1842	Hebling , Antonín	Pekařská ul. 6
1838 - 1885	Hebling , Alois	Panská ul. 6
1850 - 1890	Loubal , Josef	Dolní ul. 15
1861 - 1867	Vaca , Tomáš	Terežská ul. 17
1863 - 1867	Hebling , Alois	Školní ul. 9
1867 - 1878	Vaca , Tomáš	Česká ul. 20
1870 - 1870	Lefenda , Jan	Bělidla 44
1878 - 1881	Loubal	Česká ul. 2
1882 - ?	Swara , Antonín	Mariánská ul. 64
1890 - ?	Lefenda , Jan	Ztracená ul. 36

8.2 Zvonaři

Zvonaři byli kovořemeslníci, zabývající se kovoliectvím neželezných kovů a jejich slitinami. Zvony byly řazeny k velmi ceněným liturgickým předmětům, protože patří neodmyslitelně k historii křesťanství. Odedávna plnil funkci znamení ke každodenním církevním rituálům. Zvonění jako výzvu ke shromáždění náboženské obce k bohoslužbě formuloval již papež Sabinian (604 – 606).¹¹²

V počátku byly zvony pořizovány převážně pro sakrální stavby, ke kterým byly řazeny klášterní, velkofarní a biskupské kostely. První olomoucké zvony pravděpodobně přímo souvisely se stavbou benediktinského kláštera založeného

¹¹² Srov. Česal, A., Herzinger, R. *Labyrintem středověku. Kouzla a rituály starých cechů*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2007. 193 s. ISBN 978-80-7388-012-05. s. 153.

úředním knížetem Břetislavem v roce 1077.¹¹³

V kovolictví a se slitinami neželezných kovů pracovali i konváři, puškaři a mědikovci. Každé z uvedených řemesel mělo svou určitou specializaci, která však nebyla tak vyhraněná jako u zámečníků a kovářů. Zvony tedy odlévali jak zvonaři, tak i puškaři, kováři a mědikovci. Olomoučtí usedlí zvonaři měli své hutní řemeslné vybavení ve svém bydlišti.

Tvar nejstarších dochovaných moravských zvonů byl poměrně štíhlý a nápisy provedené gotickou minuskulí na čepci zvonu byly jedinou jejich výzdobou. Ve 14. a 15. století začaly přicházet do obliby velké a těžké zvony.¹¹⁴ Díky velikosti zvonů začali zvonaři budovat prozatímní hutě a formy vyráběli přímo v místě zakázky. Zvony podle své funkce dostávaly i své jméno, jako například „umíráček“, „klekáček“, „poledník“, „šturmovák.“¹¹⁵ Zvon je hudební nástroj, který kromě své základní funkce zvukového nástroje, je také uměleckým a výtvarným dílem se značnou historickou hodnotou.¹¹⁶

Základním předpokladem pro odlití kvalitního zvonu byla konstrukce profilu žebra, který ovlivňoval společně s dalšími jednotlivými částmi zvonového korpusu charakteristickou krásu zvuku.¹¹⁷ Dobrý zvon má vydávat všechny alikvotní tóny v přesném harmonickém vzestupu. Jak se dosáhne těchto požadavků, bylo tajemstvím každého zvonaře, který odevzdával toto tajemství mladšímu nástupci ze své rodiny.¹¹⁸ Odlití zvonu v tehdejší době bylo složitým a technicky velmi náročným úkolem. Při výrobě zvonu musel řemeslník vycházet z vlastních praktických, teoretických a technických znalostí. Zvonaři se při výrobě zvonů řídili zvláště zkušenostmi předávanými z generace na generaci. Zvonařský mistr musel mít i výtvarné schopnosti a

¹¹³ Srov. Mlčák, L. *Zvony olomouckého okresu*. In *Umělecké památky olomoucké oblasti*: svazek I. Olomouc: Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci, 1986. 151 s. s. 7.

¹¹⁴ Srov. *Ibid.*, s. 8.

¹¹⁵ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Zapomenutá řemesla*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984. 192 s. s. 160.

¹¹⁶ Srov. Manoušek, P. R. *Zvonařství*. Praha: Grada, 2006. 186 s. ISBN 80-247-1294-6. s. 15.

¹¹⁷ Srov. Mlčák, L. *Zvony olomouckého okresu*. In *Umělecké památky olomoucké oblasti*: svazek I. s. 7.

¹¹⁸ Srov. Kříčka z Bitýšky, V. *Mathesis Bohemica*. Praha: Technické knihkupectví a nakladatelství, 1947. 47 s. s. 36.

nadání k řešení potřebných tvarů zvonu, včetně jeho ozdoby. Musel zvon načrtnout, prokreslit jeho detaily, zhotovit a vytvarovat formu, vymodelovat jádro formy, plášť, korunu a plastickou výzdobu.¹¹⁹ Zvonařský mistr musel mít značně rozsáhlé schopnosti v metalurgii při stanovování vzájemného poměru kovů ve slitině zvonoviny. Musel vědět, jak roztavit zvonovinu do požadovaného tekutého stavu a zvon odlít.¹²⁰

Pro nízký počet řemeslníků nevytvořili olomoučtí zvonaři svůj samostatný cech, ale pracovali jako svobodní umělci. V 15. a 16. století vytvořili sdružený cech s kováři a kloboučníky. V první polovině 17. století podle dochovaného otisku pečeti se symboly jednotlivých řemesel utvořili společný cech s konváři, kloboučníky, malíři karet, kominíky, výrobci růženců a barvíři na černo. Od roku 1677 jsou zvonaři zastoupeni v cechu s cínaři a kružidláři. Od roku 1681 vstoupili do cechu ještě klempíři a hřebíkáři. Kolem roku 1715 vytvořili zvonaři podle porušené cechovní pečeti sdružený cech s cínaři, kružidláři, ostružníky, klempíři a jehláři. V tomto cechu zůstali zvonaři zastoupeni a pracovali až do roku 1786, kdy byli prohlášeni za svobodné umělecké řemeslo a nemuseli se řídit žádným cechovním řádem.¹²¹

Později začali zvonaři odlévat i děla. V roce 1710 vydal císař nařízení, že každý zvonař, který bude odlévat dělo, musí mít zvláštní povolení.

Učební doba učně zvonaře trvala čtyři až šest roků. U synů cechovních mistrů byla výjimka a učební doba mohla být zkrácena. Po vyučení odcházel tovaryš na zkušenou a získání praxe do větších měst mimo Olomouc k vyhlášeným zvonařským mistrům. Pro provozování zvonařského řemesla bylo nezbytné získat měšťanské právo, což bylo podmíněno vlastnictvím měšťanského domu v Olomouci. Pro získání mistrovského práva byl tovaryš povinen zhotovit mistrovský kus. Po schválení mistrovského kusu byl tovaryš prohlášen cechovním mistrem. Svobodný tovaryš se

¹¹⁹ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 204.

¹²⁰ Srov. Mlčák, L. *Zvony olomouckého okresu*. In *Umělecké památky olomoucké oblasti*: svazek I. s. 7.

¹²¹ Srov. Mlčák, L. *Měšťanské domy a dílny olomouckých zvonařů*. In *Památky, řemesla a lidová kultura*. Kubešová, I. M. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2007. 104 s. s. 65.

musel do jednoho roku oženit.¹²² Od roku 1708 do roku 1844 bylo uděleno měšťanské právo osmi zvonařským mistrům.¹²³

Patronem zvonařů je svatá Agáta, neboli Háta. Zvon měl i společenskou úlohu, proto povrch zvonu byl opatřen různými figurálními reliéfy, nápisy a plastickou výzdobou. Posvěcením se zvon stal posvátným s vlastnostmi jako je ovládnutí bouří, blesků a zapuzování nemocí.¹²⁴

8.3 Klempíři

Klempíři byli kovořemeslníci zpracovávající a vyrábějící své zboží z plechu. Od 14. století se tito řemeslníci nazývali flašnéři. Pravděpodobně byl tento název odvozen od láhve neboli flašky. V tehdejší době se takto nazývala každá dutá nádoba.¹²⁵

V 16. století se soubor plechových výrobků začal rozrůstat a došlo zde ke specializaci výroby, a to sdružením výrobců zvaných flašnéři (flassner, flaškarius) pracujících s černým plechem, kteří měli ve znaku láhev. Od nich se oddělili řemeslníci pracující s plechem pocínovaným, neboli bílým, zvaní klempíři (klamfíři).¹²⁶ Flašnéři a klempíři se v 16. století řadili ke kovářům a kovotepcům, jelikož jemný, hladký válcovaný plech se ještě nevyráběl. Počáteční polotovary se nejprve musel vykovat a vytepat z tlustých plechů, který se pak již v této době cínoval.

Jak jsem již uvedl, flašnéři své výrobky vyráběli z plechů černých. Pokud však byl výrobek určen na potraviny, tak se cínoval. Klempíři nepracovali s plechem černým, ale pocínovaným neboli bílým, také však s plechem měděným a mosazným. I tyto plechy se cínovaly, pokud šlo o produkt na potraviny.¹²⁷

¹²² Srov. *Ibid.*, s. 65.

¹²³ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 204.

¹²⁴ Srov. Manoušek, P. R. *Zvonařství*. s. 75.

¹²⁵ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 131.

¹²⁶ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 36.

¹²⁷ Srov. *Ibid.*, s. 39.

V roce 1546 flašnéři a klempíři vedli mezi sebou spor o výrobu ze zinkového plechu, konkrétně o kování a pochvy mečů a tesáků. V polovině 16. století vytvořili klempíři cech sdružený s jehelníky, ostružníky, hřebíkáři a zvonáři. O tomto společném cechu jsou vedeny záznamy v cechovní knize z roku 1561 až 1827. V této cechovní knize jsou uvedena i řemesla jiná, jako zámečníci, hodináři, prstenáři, platnéři, kružidláři a pilníkáři. Během druhé poloviny 18. století odešli od klempířů jako poslední hřebíkáři. Cech klempířů tak zůstal osamocen. V roce 1751 měli klempíři čtyři mistry, pět tovaryšů a tři učně. Učební doba pro učně byla tři až čtyři roky. Tovaryš odcházel na zkušenou a k získání praxe mimo Olomouc na dva roky. V roce 1833 pracovali v Olomouci čtyři klempíři. Do olomouckého klempířského cechu patřili i klempířští mistři z jiných moravských měst jako například z Nového Jičína, Šumperka, Uničova, Prostějova, Holešova, Lipníka, Třebové, Příbora a podobně.¹²⁸

Rozvoj klempířského řemesla začal výrobou žesti neboli plechu. V 17. století započala výroba pocínovaného železného plechu. Tento pokrok s dalšími vynálezy jako bylo zinkování plechu nebo stříbření klempířskou výrobou značně ovlivňoval. Klempíři začali s výrobou pro domácnost (umyvadla, koupací vany), pro stavební účely (okapové roury, žlaby, římsy, krytiny střech), pro kuchyňské účely (cedníky, pečící formy, konve), pro potřebu řemesel (nádržky pro mlékaře) a umělecké potřeby jako vázy, urny, sošky nebo ornamentální ozdoby.¹²⁹

Od konce 18. století se začal používat místo kovaného plechu plech válcovaný, přesnější. V roce 1832 se zinek ještě používal k jemným výrobkům a ve velmi krátké době se začal používat plech pozinkovaný. Souběžně s rozrůstajícím se sortimentem klempířských výrobků se měnily i klempířské nástroje a nářadí. Začaly se používat stroje stříhací, zakružovací, děrovací, vytlačovací, ohýbačky a podobně. Zkvalitnilo se i pájení, letování a nýtování.¹³⁰ V 17. a 18. století se postupně začala klempířská práce měnit a ve druhé polovině 19. století došlo ke značným změnám. Například kuchyňské

¹²⁸ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 131.

¹²⁹ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 60.

¹³⁰ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 39.

nádoby z pocínovaného plechu se nahradily plechem lisovaným se smaltovaným povrchem. Kuchyňské strojky se začaly vyrábět litinové v kombinaci s porcelánem nebo sklem. Koncem 19. století začali klempíři pracovat a vyrábět již z pozinkovaného černého plechu a postupně přecházeli na výrobu strojovou.¹³¹

Klempíři vlastníci dům na území Olomouce¹³²

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1561 - 1572	Nassenfelder , Šebestián	Eliščina tř. 2
1561 - 1565	Nassenfelder , Šebestián	Eliščina tř. 6
1621 - 1632	Hummel , Tomáš	Eliščina tř. 6
1623 - 1659	Leb , Tobiáš	Bělidla 3
1636 - 1641	Junger , Martin	Františka Josefa 6
1673 - 1705	Jenner , Jakub	Ztracená ul. 20
1694 - 1732	Brunner , Ondřej	Eliščina tř. 26
1696 - 1731	Moser , Petr	Ztracená ul. 9
1697 - 1722	Poppel , Jan Jiří	Terežská ul. 10
1705 - 1717	Jenner , František	Ztracená ul. 20
1713 - 1717	Kohoutek , Šimon	Pekařská ul. 18
1718 - 1731	Jörgens , Jáchym	Ztracená ul. 20
1733 - 1745	Berger , Kristián	Ztracená ul. 15
1742 - 1761	Lankusch	Ztracená ul. 22
1745 - 1752	Schmidbauer , Ondřej	Ztracená ul. 15
1752 - 1770	Schmidbauer , Ondřej	Ztracená ul. 3
1754 - 1782	Wagner , Efraim	Ztracená ul. 15
1763 - 1810	Bachmayer , Václav	Ztracená ul. 22

¹³¹ Srov. *Ibid.*, s. 40.

¹³² Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

1771 - 1781	Schallenberger , Ignác	Františka Josefa 14
1797 - 1800	Bachmayer , František	Ztracená ul. 9
1804 - 1834	Wagner , Ignác	Ztracená ul. 15
1810 - 1850	Klumpke , Josef	Ztracená ul. 22
1815 - 1840	Kraigher , Jan	Ztracená ul. 3
1822 - 1830	Kraigher , Jan	Bělidla 27
1826 - 1830	Kraigher , Jan	Bělidla 29
1838 - 1846	Borre , Ludvík	Ostružnická ul. 22
1851 - 1860	Rösser , Jan	Michalská ul. 5
1854 - ?	Borre , Antonín	Ztracená ul. 15
1861 - ?	Borre , Antonín	Ztracená ul. 15
1867 - 1880	Borre , Karel	Ostružnická ul. 22
1873 - 1891	Kremer , Julius	Eliščina tř. 39
1874 - 1891	Chytil , Ferdinand	Juliův vrch 3

8.4 Cínaři, konváři

Cínaři a konváři byli kovořemeslníci zabývající se výrobou cínových a měděných předmětů. Cínaři se až do 17. století nazývali konváři (Kandler, Kandelgiesser, canulator). Byli také označováni jako „studení kováři.“ Cínaři a konváři měli podobnou výrobní náplň.¹³³

Pro nízký počet mistrů si cínaři nevytvořili vlastní samostatný cech. Byli vždy ve sdruženém cechu s mistry také méně početných řemesel. Cínařský řád se nedochoval, ale nelišil se od řádu cínařů pražských, brněnských nebo magdeburských. Olomoucký cínařský řád stanovoval jak druhy výrobků, způsob výroby, ceny, značení výrobků, ale i dohled nad kvalitou. Cínařská olomoucká statuta určovala také ceny za práci běžnou, zdobenou plastikami, včetně poměru olova v cínu pro jednotlivé cínové

¹³³ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 42.

produkty.¹³⁴ Olomoučtí cínaři opatřovali své výrobky třemi značkami. První značka byla olomoucká orlice, druhá byla známka olomouckého cínařství – písmeno „O“. Třetí byla označení mistra cínaře ve tvaru gotické minuskuly.¹³⁵

V 15. století se konvářská výroba značně rozšířila včetně cínařských produktů jak pro domácnost, tak i pro kostely. Užitkové předměty pro domácnost byly jednoduché, zdobené rýhováním nebo rytím. Držadla, víčka a nohy konvic měly jednoduchou plastickou podobu. Předměty pro církevní a světské účely měly značnou uměleckou hodnotu s výrobnou plastickou podobou, jako například lité křtitelnice, kropenky, kříže, lampy pro „věčné světlo.“ Pro bohatou šlechtu vyráběli nákladné cínové rakve s bohatou figurální výzdobou a nápisy. Nejozdobnější však byly cechovní konvice.¹³⁶

Pro obranyschopnost Olomouce před tureckými vojsky byl v roce 1529 pověřen konvář Martin Illenfold litím děl. Od poloviny 16. století se vždy jeden, případně dva konváři věnovali pouze mědilijectvím děl, hmoždírů, zvonů a podobně. V městských knihách byli již vedeni jako mědilijci, kteří přijímali i učně na mědilijské řemeslo.¹³⁷

Názvy konvář a cínař se vyskytovaly vedle sebe až do poloviny 17. století, kdy se řemesla oddělila a specializovala. Název konvář se postupně vytratil a výrobu převzali cínaři. Vedle cínařů se objevují také specializovaná řemesla zvonař a dělolijec.¹³⁸

Pro získání práva k výkonu mistra cínařského řemesla bylo získání městského práva, včetně vyrobení mistrovského kusu. U svobodného mistra pro získání

¹³⁴ Srov. Indra, B. *Olomoučtí cínaři od poč. 15. do poloviny 17. století*. In *Časopis Slezského muzea: Vědy historické* série B. ročník 31 - 1982 - číslo 2. Opava: Moravské tiskařské závody, n.p., 1982. s. 192. ISSN 0323-0678. s. 119.

¹³⁵ Srov. Sofková, X. *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci*. Číslo 292, 2006. s. 29.

¹³⁶ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 60.

¹³⁷ Srov. Indra, B. *Olomoučtí cínaři od poč. 15. do poloviny 17. století*. In *Časopis Slezského muzea: Vědy historické* série B. ročník 31 - 1982 - číslo 2. s. 119.

¹³⁸ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 136.

mistrovského práva pak i sňatek do jednoho roku a do 16. století i zakoupení městského domu. Koncem 16. století se od získání městského domu ustoupilo a cínařský mistr byl považován za neusedlého, pouze s malým městským právem. Do cechu byl přijat jen jako spolumistr.¹³⁹

Učební doba pro učně byla stanovena na čtyři roky. Pokud však mistr poskytoval učni i ošacení (například sirotkům), trvala učební doba pět roků. Základní požadavek na přijetí učně do učebního poměru byl zaměřen na manželský původ učně a na souhlas vrchnosti. Po vyučení byl tovaryš povinen získat řemeslné zkušenosti vandrem. Po ukončení vandru byl tovaryš povinen pracovat v Olomouci nejméně jeden rok. Teprve potom se mohl ucházet o mistrovské právo. V 17. století musel tovaryš žádající o mistrovské právo zhotovit jako mistrovský kus tři výrobky: konvici, mísu a kád' s formami. V 18. století pak mísu na polévku s držadly a podnosem, umyvadlo a zdobenou nádržku na vodu. Od 18. století se mistrovské kusy často měnily podle módního stylu.¹⁴⁰

Rozšířením kameninového nádobí, majoliky a zboží z porcelánu, včetně zjištění škodlivosti olova přidávaného do cínu, to byly hlavní příčiny úpadku cínařského řemesla. Od poloviny 19. století byli cínaři odkázáni k výrobě hraček, knoflíků a různých odměrek.¹⁴¹

Posledním olomouckým cínařem byl evidován mistr Jan Gerl, člen měšťanského ostrostřeleckého spolku. Za cínařského mistra byl prohlášen v roce 1859. V roce 1860 po zavedení živnostenského řádu se stal živnostníkem. Josef Gerl se specializoval na výrobu cínových hraček a střeleckých trofejí. Josefu Gerlovi bylo městské právo uděleno 10. října 1890. Veškerou Gerlovu cínařskou výrobu převzal průmyslový podnikatel Theodor Hora, vlastníci továrnu na kovové zboží.¹⁴²

¹³⁹ Srov. Indra, B. *Olomoučtí cínaři od poč. 15. do poloviny 17. století*. In *Časopis Slezského muzea: Vědy historické* série B. ročník 31 - 1982 - číslo 2. s. 120.

¹⁴⁰ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 137.

¹⁴¹ Srov. *Ibid.*, s. 136.

¹⁴² Srov. Sofková, X. *Olomoučtí cínaři*. In *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci*: ročník 2006, číslo

8.5 Hodináři

Jako časomíry se dříve používalo slunečních nebo přesýpacích hodin. K přesnějšímu měření času došlo až po objevení kolečkových hodin. První zmínky o kolečkových hodinách pocházejí ze 13. století, ale průkazněji až ve 14. století. Objev kolečkových hodin, včetně vynálezu bicího stroje, se připisuje matematikovi a hvězdáři, mnichu z benediktinského kláštera Gerhatovi.¹⁴³

Hodináři byli řemeslníci zabývající se od 14. století, kdy se oddělili od kovářů a zámečníků, výrobou velkých věžních hodin. V 15. století se tito věžní hodináři v rámci specializace rozdělili na hodináře vyrábějící malé přenosné hodiny a na hodináře vyrábějící velké věžní hodiny.¹⁴⁴

Olomoucká hodinářská výroba sahá až do druhé poloviny 14. století. Nejstarší písemná zmínka o olomouckém hodináři pochází z roku 1392, kdy působil hodinář Mikuláš jako správce věžních radničních hodin, jenž současně prováděl i jejich údržbu. Písemné prameny o olomouckých hodinářích jsou doloženy a pocházejí od 16. století, kdy tito řemeslníci působili v Olomouci nepřetržitě po dobu čtyř století. Olomoučtí hodináři patřili k méně početným řemeslníkům a tvořili sdružený cech s příbuznými řemesly. Poprvé jsou hodináři doloženi v roce 1619 ve společném cechu se zámečníky. Z artikulí potvrzených radou města v roce 1671, která navazovala na artikule z roku 1574 patřili k cechu i šroubkaři. V roce 1750 byli hodináři ve sdruženém cechu se zámečníky, puškaři a šroubkaři. Artikule z roku 1779 potvrzuje, že v druhé polovině 18. století pracovali ve sdruženém cechu s hodináři pouze puškaři. Podle dochovaného pečetiidla je doložen samostatný cech hodinářů až od roku 1793.¹⁴⁵

Cechovní artikule olomouckých hodinářů určovaly učební dobu učně a

292. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2006. 143 s. ISBN 80-85037-45-9, ISSN 1212-1134. s. 45.

¹⁴³ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Zapomenutá řemesla*. s. 157.

¹⁴⁴ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 118.

¹⁴⁵ Srov. Himmler, R. *Olomoučtí hodináři a jejich výrobky ve sbírkách Vlastivědného muzea*. In *Památky, řemesla a lidová kultura*. Kubešová, I. M. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2007. 104 s. s. 47.

podmínky pro složení mistrovských zkoušek. Učební doba hodinářského učně byla stanovena na dobu tří a později čtyř roků. Uchazeč o mistrovské právo malých hodin byl povinen zhotovit jako mistrovský kus přenosné hodiny se čtvrt'ovým bicím systémem, s opakovacím a vypínacím systémem pro bití a každá ručička musela mít samostatný převod. Tyto hodiny jako mistrovský kus musely ukazovat a zobrazovat fáze Měsíce a Slunce, zvěrokruh a délku dne a noci. Žadatel o mistrovské právo pro výrobu velkých hodin byl povinen jako mistrovský kus zhotovit věžní hodiny se čtvrt'ovým bicím systémem s pohonem na závaží.¹⁴⁶

Dříve každý hodinář vyrobil celý hodinový systém sám. Vyráběl jak velké věžní hodiny, tak i malé kapesní hodinky. Každý hodinový mechanismus musel nejprve prorýsovat a propočítat. Podle hodinového stroje se řídil i nákup potřebného materiálu. Materiál si hodinářský mistr sám upravoval. Potřeboval obvykle železný plech různé síly, stříbrný, mosazný a měděný plech. U výroby velkých hodin byl materiál větší a silnější. Zplechů a železných desek pak piloval kola a kolečka. Suroviny na péra musely být kvalitní a kalitelné. Závaží velkých hodin byla většinou olověná v mosazném pouzdře a zdobená. Na bicí zařízení se většinou používala zvonovina.¹⁴⁷ Ve středověku se mechanické věžní hodiny vyráběly ze železa kovářských způsobem. Základ hodinového stroje se skládal z kovaných masivních rámů spojovanými klíny, případně šrouby. Vnitřní mechanismus věžních hodin tvořily kované hřídele, ozubená kola, včetně pastorků. Pohon těchto velkých hodin byl prováděn pomocí olověných nebo kamenných závaží.¹⁴⁸

První polovina 19. století je ovlivněna nástupem empiru a vídeňskou produkcí, později i biedermeieru. Ve výrobě hodin pak převažují stolní sloupkové hodiny, nástěnné obrazové hodiny a rámové hodiny.

¹⁴⁶ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 118.

¹⁴⁷ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. 73.

¹⁴⁸ Srov. Himmler, R. *Věžní hodinové stroje ve sbírce Vlastivědného muzea v Olomouci*. In *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci: Společenské vědy* 292. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2006. 143 s. ISBN 80-85037-45-9. s 47.

Od poloviny 19. století již pomalu dochází k úpadku hodinářského řemesla následkem zrušení cechovní řemeslné malovýroby živnostenským zákonem. Hodiny a malé hodinky jsou montovány z průmyslově vyráběných součástek. Hodináři se stávají prodavači a opraváři hodin.¹⁴⁹

8.6 Puškaři

Puškaři byli řemeslníci zabývající se výrobou palných zbraní, včetně jejich oprav. Podle dostupných pramenů se puškařství v Olomouci začalo rozvíjet od poloviny 15. století. V této době ve městě puškařské řemeslo provozovali tři puškaři.¹⁵⁰

Puškařství dosahovalo ve své době vysoké úrovně a lze je zařadit k řemeslům uměleckým. Jejich výrobky jsou dnes cenným exponátem a ozdobou mnoha sbírek. Puškařské řemeslo se od příbuzných řemesel, zabývajících se kovořemeslnou výrobou, začalo postupně oddělovat v průběhu 15. století a zejména pak v 16. století.¹⁵¹ Puškaři se specializovali ze zámečnického řemesla, které se značně rozvíjelo v husitském období v rámci opevňování města a jeho vyzbrojování. Ve druhé polovině 16. století se puškaři považovali za specialisty ve výrobě zdobených a přepychových zbraní. Příbuznost puškařů s jinými kovořemesly se projevovala v cechovním zřízení, kde puškaři tvořili sdružené cechy se zámečníky a hodináři.¹⁵²

Puškaři palné zbraně nejen vyráběli, ale také opravovali a udržovali. Vyráběli k nim i pažby. Někteří puškaři vyráběli také střelný prach.

Olomoucká městská rada měla vždy alespoň jednoho puškaře jako stálého zaměstnance. Puškaři vzhledem ke svému nízkému počtu řemeslníků si neutvořili svůj

¹⁴⁹ Srov. Himmler, R. *Olomoučtí hodináři a jejich výrobky ve sbírkách Vlastivědného muzea*. In *Památky, řemesla a lidová kultura*. s. 52.

¹⁵⁰ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 172.

¹⁵¹ Srov. Vaněk, J. *Brněnští puškaři 1650 - 1900: Historie jednoho řemesla*. Brno: Muzeum města Brna, 1993. 46 s. s. 5.

¹⁵² Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 48.

samostatný cech. Pravděpodobně pracovali jako svobodní řemeslníci.¹⁵³

Až v roce 1622 jsou olomoučtí puškaři evidováni ve sdruženém cechu se zámečníky, hodináři a šroubkaři. V tomto sdruženém cechu byli organizováni a existovali až do roku 1751, kdy v Olomouci pracovali tři mistři puškaři, dva tovaryši a jeden učeň. V roce 1751 se zámečníci oddělili a puškaři vytvořili společný cech pouze s hodináři. V tomto cechu s hodináři pracovali až do konce 18. století, kdy se hodináři osamostatnili. Puškaři po osamostatnění hodinářů již žádný cech nevytvořili a pracovali na základě koncese. V roce 1833 provozovali v Olomouci puškařské řemeslo celkem čtyři puškaři. Od roku 1684 do roku 1849 získalo měšťanské právo celkem devatenáct puškařů.

Puškaři se ve své činnosti řídili artikulemi společnými i pro další řemesla, potvrzenými městskou radou v roce 1671. Tyto artikule stanovovaly učební dobu pro učně na tři až čtyři roky. Při žádosti o mistrovské právo musel tovaryš zhotovit dva mistrovské kusy. V případě, že se oženil s vdovou po mistrovi, pak pouze jeden mistrovský kus. Jako mistrovský kus bylo požadováno zhotovení dvou ručnic s křesadlovým zámkem, ručním natahováním a pánvičkou. Ve druhé polovině 19. století někteří řemeslníci, vyrábějící pušky, současně provozovali i obchod s těmito palnými zbraněmi.¹⁵⁴

Puškařské řemeslo, podobně jako i některá jiná řemesla, se dědilo z generace na generaci a udržovalo se v rodinách po dlouhá desetiletí i po několik generací. V Olomouci lze takto připomenout puškařskou rodinnou tradici Reimerů, která se výrobou pušek zabývala od roku 1655 až do roku 1746.¹⁵⁵

Od poloviny 19. století nastávalo období svobodného podnikání i v puškařském řemesle, které průmyslovým rozvojem přivedlo až téměř k zániku. Konečnou hranicí

¹⁵³ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 172.

¹⁵⁴ Srov. *Ibid.*, s. 172.

¹⁵⁵ Srov. Vaněk, J. *Brněnští puškaři 1650 - 1900: Historie jednoho řemesla*. s. 19.

zániku puškařského řemesla lze určit zrušení cechovního zřízení v roce 1859.¹⁵⁶

8.7 Kováři, podkováři

Kovářské řemeslo se od středověku vyvíjelo velmi pomalu a jen s malými technickými změnami. Kovářství patřilo k nejstarším a nejvýznamnějším profesím lidské činnosti. Kovář byl řemeslník, který tvaroval žhavé železo do žádaného tvaru kladivem na kovadlině. Kováři nakupovali železný materiál buď jako tyčový, tak zvaný „štáfy“, nebo jako plochá železa pod názvem „šíny.“ Tento materiál se vyráběl na hamrech v pecích z železné rudy. Hamry byly v té době významným technickým zařízením.¹⁵⁷

Z kovářských výrobků zhotovených pro běžnou potřebu byly různá kladiva, sekáče, palice, pánve, meče, nebozezy, sekery, srpy, kosy, panty, lopaty, hřebíky, kování vozů a koní a tak podobně.¹⁵⁸ Kovářské výrobky pro běžnou potřebu doplňoval sortiment kovaných prací zdobených s výtvarnou a uměleckou hodnotou. Kovářské výrobky s uměleckou a výtvarnou hodnotou v různých slohových obdobích představují nejrozumnější mříže, zábradlí, kování vrat, dveří atd. Ze stavebního kování jsou to zámky, závěsy dveří, klepadla a podobně.¹⁵⁹ Z památek uměleckých kovářských prací je nejvíce dochováno kovaných výrobků v gotickém stylu. Jsou to hlavně kovaná vrata, různé mříže se šroubovými pruty a tepanými květy a listy. Kované dveře se vyplňovaly heraldickými lvy a orly.¹⁶⁰

Olomoucký kovářský cech byl utvořen mezi prvními cechy již koncem 14. století. Své artikule zapůjčoval kovářským cechům z jiných měst. S kováři ve sdruženém cechu byli organizováni zámečníci a ostružníci. Ti se kolem roku 1435 od společného cechu oddělili. V roce 1618 se v cechu s kováři objevují mečíři, mědikovci a

¹⁵⁶ Srov. *Ibid.*, s. 6.

¹⁵⁷ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 20.

¹⁵⁸ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 54.

¹⁵⁹ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 22.

¹⁶⁰ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 54.

zbrojíři. Tato uvedená řemesla se v roce 1720 osamostatnila a kováři si utvořili samostatný cech.

Učební doba kovářského učně trvala dva roky. Po vyučení byl tovaryš povinen absolvovat vandr pro získání zkušeností a znalostí pro své řemeslo. Po ukončení vandru se mohl tovaryš ucházet o mistrovské právo. Tovaryš, ucházející se o mistrovské právo, byl povinen jako mistrovský kus okovat vůz, vykovat hřebíky potřebné k okování vozu, vykovat různé druhy palic a seker. Dále pak musel okovat koně s vykováním nejvhodnějších podkov.

Kováři se často dostávali do sporů s ostatními řemesly zpracovávajícími železo kvůli pracovní náplni. Nejčastěji to byli zámečníci. Tyto spory řešila rada města a v roce 1466 proto rozhodla, že kováři budou konávat hrubší práci a zámečníci jemnější.¹⁶¹

Kováři kromě hřebíků a různého železného náradí vyráběli i podkovy. Kováři, kteří kovali pouze koně, se nazývali podkováři. Zkušený podkovář musel i z letmého krátkého pohledu zhotovit podkovy tak, aby koni přesně padly na kopyta.¹⁶² Podkovář podkovoval koně z důvodu, aby se kůň při své pracovní činnosti nesmekal a mohl se řádně opírat. Tvar a velikost podkovy musely přesně odpovídat tvaru a velikosti kopyt koně. Přizpůsoboval se však i tvrdosti terénu, kde kůň pracoval. Podle ročního období rozeznávali podkováři podkovy letní a zimní.

Nařízením z roku 1874 se stalo podkovářství koncesovanou živností, i když zůstalo dále ve spojení s kovářstvím. Podkova vstoupila do podvědomí lidí jako symbol nosící štěstí.¹⁶³

¹⁶¹ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 142.

¹⁶² Srov. Pátrová, K. *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem: Polovina 16. - polovina 19. století*. Brandýs nad Labem - Stará Boleslav: Muzeum Praha - východ, 2010. 108 s. ISBN 978-80-903985-9-7. s. 65 - 66.

¹⁶³ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 34.

Kováři vlastníci dům na území Olomouce¹⁶⁴

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1427 - ?	Matouš	Česká ul. 15
1514 - 1516	Petr	Česká ul. 15
1521 - 1547	Jane	Horní nám. 19
1536 - 1537	Frubrick , Valentin	Litovelská ul. 11
1548 - 1549	Vaňková , Barbora	Česká ul. 15
? - 1600	Kretschmer , Kryštof	Kramářská ul. 11
? - 1611	Konrad , Jan	Eliščina tř. 2
1616 - 1665	Scholz , Matyáš	Mariánská ul. 4
1628 - 1651	Kloss , Jiří	Terežská ul. 20
1649 - 1662	Johann , Adam	Františka Josefa tř. 24
1650 - 1651	Plischke , Tomáš	Dolní ul. 10
1651 - 1658	Schrauch , Jiří	Terežská ul. 20
1652 - 1668	Klosová , Judita	Eliščina tř. 6
1662 - 1679	Hasslig , Jakub	Františka Josefa tř. 24
1669 - 1689	Schissmann , Jiří	Františka Josefa tř. 13
1717 - 1751	Scharf , František Martin	Litovelská ul. 33
1751 - ?	Gartner , Josef	Litovelská ul. 33
1757 - 1785	Hecker , Antonín	Ferdinanda de Este 7
1763 - ?	Beyer , František	Česká ul. 15
? - 1763	Johannsová , Pavlína	Česká ul. 15
1763 - 1772	Schmid , Jan	Mariánská ul. 6
? - 1772	Mašek , Jan	Sarkandrova ul. 4

¹⁶⁴ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

1779 - 1819	Brätner , Josef	Františka Josefa tř. 15
1779 - 1828	Losschmidt , Antonín	Česká ul. 15
1780 - 1785	Hill , Josef	Františka Josefa tř. 13
1811 - 1834	Schigart , Antonín	Mariánská ul. 6
1813 - 1869	Menšík , Josef	Litovelská ul. 12
1827 - 1854	Läufer , Karel	Litovelská ul. 22
1836 - 1838	Läufer , Karel	Františka Josefa tř. 15
1838 - 1883	Läufer , Vincenc	Františka Josefa tř. 15
1847 - 1873	Inger , Martin	Mořické nám. 4
1854 - 1873	Läufer , Vincenc	Litovelská ul. 22
1873 - 1892	Läufer , Mořic	Litovelská ul. 22

Podkováři vlastníci dům na území Olomouce¹⁶⁵

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1623 - 1628	Žampach , Martin	Terežská ul. 22
1652 - 1663	Fest , Tobiáš	Ferdinanda d'Este tř. 13
1653 - 1667	Kleiner , Blažej	Romhof 25
1663 - 1685	John , Valentin	Česká ul. 15
1672 - 1687	Haugk , Baltazar	Litovelská ul. 33
1674 - 1690	John , Valentin	Česká ul.15
1674 - 1679	Pavel , Adam	Frant. Josefa tř. 26
1681 - 1693	Johannes , Matouš	Litovelská ul. 12
1684 - 1714	Plischke , Ondřej	Dolní ul. 7

¹⁶⁵ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

1687 - 1706	Mader , František	Litovelská ul.33
1689 - 1695	Wolf , Štěpán	Frant. Josefa tř. 13
1692 - 1719	Sporworth , Vavřinec	Mořické nám. 25
1693 - 1719	Johannes , Matyáš	Frant. Josefa tř. 24
1699 - 1714	Plischke , Ondřej	Dolní ul. 9
1705 - 1709	Král , Jiří	Česká ul. 18
1706 - 1717	Hasslig , Jakub	Litovelská ul. 33
1711 - 1742	Hill , Jiří	Frant. Josefa tř. 13
1713 - 1719	Gruss , Jiří	Mořické nám. 4
1716 - 1763	Johannes , Ignác	Česká ul. 15
1719 - 1740	Weirauch , Kašpar	Mořické nám. 4
1724 - 1729	Hentschel , Baltazar	Divadelní ul. 8
1731 - 1733	Schmidt , Filip	Mariánská ul. 14
1735 - 1763	Schmid , Filip	Mariánská ul. 6
1751 - 1777	Kettner , Josef	Litovelská ul. 33
1751 - 1758	Köttner , Jiří	Litovelská ul. 14
1765 - 1786	Schmidt , Šebestián	Frant. Josefa tř. 32
1786 - 1786	Hill , Jan	Frant. Josefa tř. 13
1790 - 1811	Schikart , Antonín	Mariánská ul. 6
1844 - 1874	Nitsche , František	Ferdinanda d'Este tř. 7
1865 - 1883	Läufer , Vincenc	Litovelská ul. 21

8.8 Brníři, platněři, pulérníci

Brníři byli kovořemeslníci, zabývající se výrobou nejrůznějších druhů brnění.¹⁶⁶ Původně vyráběli jak zbroj, tak i zbraně kováři. Postupně, tak jako i v jiných řemeslech, došlo ke specializaci a v rámci vývoje kroužkové zbroje, jenž byla lehká,

¹⁶⁶ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 116.

prodyšná, elastická a nebránila v pohybu, se objevili specializovaní řemeslníci zvaní brníři.¹⁶⁷ Tito brníři navíjeli drát na tyč a ze vzniklé spirály sekáčem odsekávali jednotlivé kroužky, které pak při splétání proti rozevírání ještě nýtovali.¹⁶⁸ Pro používání kroužkové zbroje neboli brně je charakteristické období 13. století. V letech 1316 až 1378 za vlády Karla IV. a zvláště pak od poloviny 14. století se kroužková zbroj začala měnit zesilováním plátovými doplňky. Nutností a hlavní příčinou změn ve zbroji byl rostoucí počet střelců z kuší, které brň snadno prorazila. Již kolem roku 1420 začala plátová zbroj převažovat nad brní.¹⁶⁹

Plátová zbroj si vyžádala kovořemeslníky specialisty zvané platnéři. Platnéři a brníři předávali pak své výrobky dalším řemeslníkům specialistům tzv. pulérníkům neboli šlejfiřům. Ti dodávali zbroji lesk a hladký povrch. Tito řemeslníci pak předávali upravenou zbroj ke zdobení a k výrobě různých kožených doplňků.¹⁷⁰

Od 14. století až do poloviny 16. století je obdobím bohatého života na středověkých hradech a středověkého rytířstva.¹⁷¹

Počátkem 16. století se plátová zbroj stala velmi oblíbenou a nepostradatelnou nejen v bitvách, ale i při různých oslavách. Řada bohatých šlechticů si pro různé příležitosti nechávala vyrobit umělecky zpracovanou zdobenou zbroj zlacením, případně s vkládaným černým dekorem.¹⁷²

V první polovině 17. století a počátkem třicetileté války se od zbroje již upouštělo a koncem 17. století se zbroj přestala používat úplně.¹⁷³

¹⁶⁷ Srov. Mudra, M. *Platněřství. Výroba zbroje*. Praha: Grada, 2007. 143 s. ISBN 978-80-247-1186-7. s. 57.

¹⁶⁸ Srov. *Ibid.*, s. 79.

¹⁶⁹ Srov. *Ibid.*, s. 22.

¹⁷⁰ Srov. *Ibid.*, s. 57.

¹⁷¹ Srov. *Ibid.*, s. 20.

¹⁷² Srov. *Ibid.*, s. 38.

¹⁷³ Srov. *Ibid.*, s. 43.

Brníři vlastníci dům na území Olomouce¹⁷⁴

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1585 - 1594	Wasmuth , Jeroným	Sarkandrova ul. 11
1594 - 1600	Wasmuth , Jeroným	Ztracená ul. 8

Platněři vlastníci dům na území Olomouce¹⁷⁵

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1512 - 1551	Oldřich , platněř	Ostružnická ul. 32
? - 1521	Eliška , platněřka	Česká ul. 22
1556 - 1584	Paldte , Jošt	Eliščina tř. 13
1572 - 1591	Meth , Jiří	Eliščina tř. 8
1611 - 1618	Römer , Pavel	Eliščina tř. 13
1623 - 1623	Ulman , Šimon	Eliščina tř. 13

8.9 Mědikovci, měditepci, kotláři

Mědikovci byli kovořemeslníci, zabývající se zpracováním měděné suroviny za studena. Mědikovci zpracovávali silný měděný plech, ze kterého za studena kovali, vytahovali a tepali různé pánve, kotlíky, trouby, formy na pečení a další různé kuchyňské nádobí. Dále vyráběli kování k truhlicím nebo dřevěným nádobám na vodu, či tepali kotle z jednoho kusu plechu. Mědikovci měli dílenské vybavení podobné jako klempíři. Také jako klempíři pokrývali římsy a střechy měděných plechem. Hlavním důvodem velkého rozmachu mědikovectví byla skutečnost, že měď se zpracovává

¹⁷⁴ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

¹⁷⁵ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

snadněji než železo.

Od mědikovců se postupně oddělovali kotláři a měditepci. Kotláři vyráběli větší a hrubší výrobky. Měditepci pracovali s tenkým a jemným plechem a vyráběli ozdobnější a náročnější produkty. Měditepci ve středověku vytvářeli velmi náročné a precizně provedené výtvarné až umělecké výrobky, jako různé reliéfy, figurky, kostelní náčiní, monstrance, svícny a podobně. Honosnější a cennější nádoby vyráběli i pro použití v domácnosti.¹⁷⁶

Mědikovci se v Olomouci vyskytovali již v první polovině 15. století. Od této doby jsou vedeni v pramenech až do počátku 19. století.

Učební doba učně trvala čtyři roky, u syna mistra jen tři roky. Za přijetí učně do učebního poměru činil poplatek tři zlaté. Za vyučení pak zaplatil vyučený učeň jeden moravský tolar. Za udělení mistrovského práva zaplatil tovaryš poplatek šest moravských tolarů.¹⁷⁷

Stagnace a pokles mědikoveckého řemesla byl patrný již v počátku 19. století, kdy měděné výrobky začaly nahrazovat výrobky ze smaltu. Úpadek mědikoveckého řemesla dovršila I. světová válka, kdy měď jako strategická surovina zmizela z trhu.¹⁷⁸

8.10 Pilníkáři

Pilníkáři byli specializovaní kovořemeslníci, vyskytující se v Olomouci pouze ojediněle.¹⁷⁹ Pilníkáři byli v podstatě specializovaní kováři. I jejich náradí a nástroje byli těm kovářským velmi podobné. Jako materiál na výrobu pilníků používali kov ze starých motyk a kladiv. Velmi ceněna byla ocel z kamenických dlát nebo ochozené podkovy. Pilníkáři vyráběli pilníky ploché, kulaté, tříhranné, případně dle požadavků zákazníků.

¹⁷⁶ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 50.

¹⁷⁷ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 158.

¹⁷⁸ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 52.

¹⁷⁹ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti* s. 169.

Pilníkář vysekával pilník dlátem z výkovku nahřátého ve výhni. Práce pilníkáře musela být rychlá a přesná, tak aby na jedno nahřátí byl pilník ozoubkován. Pak se pilník opět nažhavl a zakalil.¹⁸⁰

V počátku své činnosti nebyli olomoučtí pilníkři organizovaní v žádném cechu. V roce 1751 se pilníkři nacházeli ve sdruženém cechu se zámečníky a šroubkaři. Po roce 1786 se tito specializovaní řemeslníci na výrobu pilníků objevují v cechu konvářů. V roce 1790 jsou již pilníkři doloženi jako samostatné specializované řemeslo. V roce 1717 každý pilníkřský mistr uměl vyrobit například kruh pro jehlře nebo velmi jemný pilník pro zlatníky. V roce 1833 v Olomouci provozovali své řemeslo dva pilníkři. Od roku 1680 do roku 1858 se stalo olomouckými měšťany celkem deset pilníkřů.¹⁸¹

Pilníkři vlastnící dům na území Olomouce¹⁸²

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1538 - 1552	Haschaver , František	Eliščina tř. 19
1680 - 1692	Böhm , Martin	Kramářská ul. 5
1696 - 1726	Böhm , Martin	Hrnčířská ul. 34
1723 - ?	Offenhammer , Martin	Bělidla 48
1762 - 1767	Hadinger , Šebestián	Eliščina tř. 6
1767 - 1783	Hadinger , Šebestián	Panská ul. 6
? - 1871	Losert , Vendelín	Michalská ul. 8

¹⁸⁰ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 57.

¹⁸¹ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti* s. 169.

¹⁸² Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

8.11 Zlatníci a stříbrníci

Zlatníci byli řemeslníci patřící k nejuznávanějším řemeslům. Středověké zlatnické výrobky patřily mezi umělecké skvosty.¹⁸³ Vyráběli nejen šperky (prsteny, náramky, náhrdelníky, náušnice, čelenky, brože), ale také různé krabičky, dózy, vázy. Dále zdobili rukojeti mečů, jílce dýk, pochvy, části brnění, pažby pušek a různé další výrobky.

Vždy bylo více ceněno zlato než stříbro. Nikdy se však nepoužívalo zlato čisté, ale ve směsi s jinými kovy. Zlato o 14 karátech má 58 % zlata a zlato o 18 karátech má 75 % zlata, zbytek jsou příměsi jiných kovů.¹⁸⁴ Zlatníci pracovali i s drahokamy. Mezi vyhledávané drahokamy patřily smaragdy, rubíny, ametysty. Svě výrobky zdobili i polodrahokamy, jako například acháty, perlami, jantarem, topasy.¹⁸⁵

K barvení zlata byla převážně používána měď, stříbro a železné piliny. Žluté zlato obsahovalo 92 % zlata a 8 % mědi, červenavé zlato 60 % zlata a 40 % mědi, červené zlato 50 % zlata a 50 % mědi, zelenavé zlato 67 % zlata a 33 % stříbra a modravé zlato 50 % zlata a 50 % železných pilin.¹⁸⁶

Počátky zlatníků se datují od roku 1268. V 15. století se v Olomouci nacházelo již dvacet šest zlatnických dílen a v 16. století počet těchto dílen vzrostl na dvojnásobek. V první polovině 15. století byli zlatníci sdruženi ve společném cechu s malíři. K tomuto společnému cechu se kolem roku 1536 připojili perleťáři a postupně pak ještě sklenáři, zlatotepci, sochaři a řezbáři. V tomto sdruženém cechu pracovali až do roku 1719. Do roku 1751 se všechna výše uvedená řemesla oddělila a zlatníci si utvořili svůj vlastní samostatný cech. V tomto cechu bylo organizováno osm zlatnických mistrů, šest mistrů zlatotepeckých, pět tovaryšů a jeden učeň. Do olomouckého cechu patřilo ještě devatenáct zlatnických mistrů mimoolomouckých.

¹⁸³ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti* s. 192.

¹⁸⁴ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 65.

¹⁸⁵ Srov. *Ibid.*, s. 66.

¹⁸⁶ Srov. *Ibid.*, s. 67.

Učební doba zlatníka trvala čtyři roky, od roku 1716 již šest roků. Učební doba zlatotepce byla stanovena na sedm roků. Synové mistrů měli učební dobu zkrácenou na čtyři roky. Tovaryš žádající o mistrovské právo zlatníka byl povinen nejméně tři roky pracovat v Olomouci a od roku 1581 byla tato lhůta prodloužena na roky čtyři. Za přijetí učně do učebního oboru byl poplatek stanoven na tři zlaté. Uchazeč o mistrovské právo musel v daném termínu čtyř měsíců zhotovit jako mistrovský kus zlatý kalich se zdobeným dřikem, zlatý prsten osazený průhledným drahokamem a pečetidlo se štítem. Žadatel o mistrovské právo zlatotepce musel zhotovit z kousku zlata knížku, knížku z plátkového zlata pro pozlacování a knížku plátkového stříbra pro postříbření.¹⁸⁷

8.12 Mědirytcí

Mědiryctví bylo speciální umělecké řemeslo sahající až do 15. století. Mědirytečtí řemeslníci ryli do měděných desek podle nejrozumnějších kreseb, náčrtů a maleb předlohy pro tisk.¹⁸⁸ Mědirytcí byli dobrými rukodělnými umělci, kreslíči a malíři, kteří zdobili vyhlazené a leštěné měděné desky. Do nich technikami jako například pícháním nebo vyřezáváním vypracovávali znaky, písmo, různé figury a podobně. Používali různé tvary rydel, jako například kulaté, jehlové, lžícovité, vlasové nebo rýhované. Mimo jiné vytvářeli také moiré, mech, závitky, nitky, ledovou rytinu.¹⁸⁹ Na přesnost náročnou techniku mědirytu řemeslníci často kombinovali s leptem, čímž dosahovali dokonalé kvality především stínování obrazu. Takováto měděná deska se pak v tiskárně pod lisem otiskovala na papír. Hotové grafické listy se stávaly nejčastěji součástí knih.¹⁹⁰ Obliba grafotisků stoupala a v 18. století dosáhla svého vrcholu. Mědirytcí se souhlasem městské rady mohli pracovat jako svobodní umělečtí řemeslníci. V Olomouci pracovalo od 15. do 19. století dvacet dva uměleckých

¹⁸⁷ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s.192

¹⁸⁸ Srov. *Ibid.*, s. 159.

¹⁸⁹ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 68.

¹⁹⁰ Srov. Dolejší, K. *Domus, in qua libri florent. Dům, kde se daří knihám – Denisova č. 21*. In *Památky, řemesla a lidová kultura*. Kubešová, I. M. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2007. 104 s. s. 79.

mědirytců. V první polovině 18. století byli v evidenci mědirytcí ve svazku filozofické fakulty olomoucké univerzity.¹⁹¹

Mědirytcí nevytvářeli pouze práce rytinového charakteru, ale vyráběli i razidla pro výrobu mincí, medailí a ozdobného zboží. Razidla vyráběli z oceli, která se pak kalila.¹⁹²

8.13 Hřebíkáři

První zmínka v olomouckých pramenech o hřebíkářích se nachází v cechu kovářů. Hřebíkáři se od kovářů oddělili a vytvořili svůj samostatný cech, když jim městská rada v roce 1517 povolila vyrábět laťové a šindelové hřebíky. K tomuto cechu hřebíkářů se postupně připojovali klempíři, jehláři, cínaři a také slévači zvonů. Ve druhé polovině 17. století se zvonaři, cínaři a jehláři od sdruženého cechu oddělili a vytvořili samostatný cech. V pramenech se uvádí, že kolem roku 1732 zůstali v cechovním spolku s hřebíkáři pouze klempíři. V tomto cechovním sdružení zůstali a spolupracovali až do poloviny 18. století, kdy se od klempířů oddělili a vytvořili si svůj samostatný cech. Sdružení hřebíkářů a klempířů v jednom cechu dokládá i dochovaný typář, kde se v pečetním poli pod korunou nacházejí dva lvi držící lucernu. Pod touto lucernou je srdce proťaté třemi hřeby.

Hřebíkáři patřili v Olomouci vždy mezi méně početná řemesla. V roce 1833 v Olomouci vyráběli hřebíky pouze čtyři hřebíkáři. Od roku 1678 do roku 1857 se stalo měšťany celkem dvacet jedna hřebíkářských mistrů. Hřebíkáři měli většinou jednoho přísežného, pouze v případě rozšíření cechu o další řemesla byl počet přísežných rozšířen.

Učební doba pro hřebíkářského učně trvala tři roky. Za své vyučení učeň zaplatil jeden zlatý a třicet krejcarů. Tovaryš žádající v roce 1815 o mistrovské právo

¹⁹¹ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 159.

¹⁹² Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 68.

musel jako mistrovský kus zhotovit třicet čtyřcoulových železných špuntových hřebíků, šedesát trámových železných hřebíků a sto špičatých tažených železných hřebíků.¹⁹³

Hřebíkáři vlastníci dům na území Olomouce¹⁹⁴

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NAZEV ULICE
1724 - 1744	Neubert , Jan Michal	Švédská ul. 9
1746 - 1780	Reynisch , František	Švédská ul. 9
1780 - 1789	Reinisch , Julius s Čech	Švédská ul. 9

8.14 Jehláři – jehelníci

Jehláři byli kovořemeslníci zabývající se výrobou nejrůznějších druhů jehel, šidel, špendlíků, sponek, háčků na ryby a podobně. Jehláři se v Olomouci objevovali již od roku 1367. Velmi často se snažila do jejich výrobní náplně zasahovat jiná kovožpracující řemesla, jako například v roce 1537 kováři. Ve sporu s kováři si jehelníci svou samostatnost řemesla obhájili. Od 16. století se do cechu k jehlářům připojili ostružníci. Od roku 1680 až do roku 1709 se ve společném cechu s jehelníky vyskytovali cínaři a hřebíkáři. V roce 1710 si jehelníci vytvořili samostatný cech jehlářů, který byl doložen ještě v roce 1793. Cech jehlářů měl v roce 1751 šest mistrů a jednoho učně. V 18. století do cechu olomouckých jehelníků patřili jehelníci z třebovsko-holštýnské a přerovské čtvrti, později i z Bruntálska.

Učební doba učňů jehelníků byla čtyři roky. Pokud mistr poskytoval učni během výuky také ošacení trvala učební doba pět roků. Poplatek za vyučení činil tři zlaté, případně tři moravské tolary a dvacet sedm krejcarů. Jehláři museli umět také vyrobit nářadí na pilování a řezání kovových drátů a mosazných plechů. Tovaryši měli

¹⁹³ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 124.

¹⁹⁴ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

také svou vlastní pokladnici, do které si pravidelně měsíčně vkládali dva krejcare. Z roku 1822 se dochoval částečně nezřetelný otisk cechovního typáře. V pečetním poli se zobrazuje předmět trojúhelníkového tvaru se zavěšenou jehlou, případně šídlem a po stranách se dvěma snad rybářskými háčky.¹⁹⁵

Jehláři vlastníci dům na území Olomouce¹⁹⁶

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1539 - 1542	Jan	Ostružnická ul. 7
1550 - 1553	Magdalena	Mořické nám. 2
1583 - 1615	Korn, Matouš	Divadelní ul. 4
1607 - 1615	Wanner, Zachariáš	Koželužská ul. 22-24
1619 - 1620	Werner, Zachariáš	Koželužská ul. 8
1620 - 1622	Lehmann, Jan	Kačení ul. 9
1650 - 1652	Lehmann, Jan	Michalská ul. 10
1653 - 1672	Zimpl, Šimon	Eliščina ul. 24
1664 - 1687	Winkler, Jan	Mořické nám. 12
1665 - 1688	Zimpel, Šimon	Michalská ul. 4
1680 - 1705	Janko, Bernadr	Dolní nám. 3
1686 - 1706	Markovský, Jan	Dolní ul. 10
1691 - 1724	Simon, Albín	Školní ul. 9
1694 - 1698	Simon, Albín	Božího těla ul. 6
1720 - 1736	Schiller, Josef	Pekařská ul. 18
1722 - 1725	Kridl, Konrád	Eliščina ul. 14
1725 - 1766	Kriedel, Konrád	Eliščina ul. 31

¹⁹⁵ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 125.

¹⁹⁶ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

1737 - 1767	Sparing , Michal	Ztracená ul. 28
1745 - 1757	Mühlberger , Jan	Ostružnická ul. 32
1759 - 1766	Kosalský , Karel	Ostružnická ul. 32
1771 - 1778	Wildberger , Jan	Ztracená ul. 9
1772 - 1785	Wilberg , Jan	Ferdinanda de Este ul. 12
1780 - 1784	Müller , Kašpar	Ostružnická ul. 32
1786 - 1799	Spirring , Jan	Božího těla ul. 6
1790 - 1796	Müller , Kašpar	Pekařská ul. 17
1797 - 1812	Schindler , Josef	Litovelská ul. 27
1812 - 1827	Schindler , Josef	Česká ul. 22
1842 - 1876	Sigl , Jindřich	Ostružnická ul. 38

8.15 Mosazníci

Mosazníci byli kovořemeslníci tavící a odlévající natavenou mosaz. Tito mosazníci natavenou měď a zinek míchali v určitém poměru, ke kterému se dopracovali postupem času.¹⁹⁷

Základní složení mosazi je 71,5 % mědi a 28,5 % zinku, kdy barva mosazi je žlutá. Při složení slitiny o hodnotě 84,5 % mědi a 15,5 % zinku má mosaz červenou barvu a je známá pod názvem tombak. Při 15 % až 40 % zinku je mosaz při běžné teplotě kujná a tvárná. Při zvyšování procenta zinku na hranici 40 % ve slitině je mosaz tvrdá, ale tavitelnější.

Na trh se mosaz dostávala tvarovaná v podobě plechů, pásů, tyčí, drátů a podobně. Tyto polotovary se vytvářely za studena. Mosaz se používala ve stavebnictví na různá kování dveřních i okenních klik, v domácnostech na různé kuchyňské nádobí. Mosaz se využívala i na různé ozdobné předměty, jako například spony, pečetní prsteny,

¹⁹⁷ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 160.

přezky, hmoždíře, kování desek knih.¹⁹⁸ Mosaz byla zvláště oblíbená u řemeslníků pro svou dokonalou opracovatelnost. Mosaz hlavně využívali hodináři k výrobě ozubených soukolí, hřídelí a závaží při výrobě hodinových strojů.¹⁹⁹

Podle dostupných pramenů byli mosazníci v Olomouci již od 14. století. Od roku 1708 do roku 1848 se stalo olomouckými měšťany pět mosazníků. Dochoval se výuční list Josepha Melzera²⁰⁰ - viz Příloha č. 4. V Olomouci nebylo mosazníků mnoho, ale oblíbenost mosazi jako materiálu přetrvala staletí..²⁰¹

Mosazníci vlastníci dům na území Olomouce²⁰²

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1841 - 1861	Melzer, Josef	Ostružnická ul. 20
1861 - 1874	Melzer, Josef	Ostružnická ul. 20

8.16 Mečíři

Mečíři byli specializovaní kovořemeslníci, zabývající se výrobou nejrůznějších druhů a tvarů mečů, a to jak velkých, tak i malých. Do mečířské výroby v počátku často zasahovali kováři, převážně u výroby hrubších a velkých mečů. Ve 14. století ještě různé meče, včetně zbroje, v plném rozsahu zhotovovali zruční kováři. Od nich se koncem 14. století v rámci specializace výroby oddělili kováři vyrábějící meče, tedy mečíři. Tito řemeslníci specialisté na výrobu různých druhů mečů zůstali však i nadále organizovaní ve sdruženém cechu s kováři, a to až do počátku 18. století. Mečíři společně s nožíři v polovině 16. století se snažili o vytvoření společného cechu. Jelikož

¹⁹⁸ Srov. Janotka, M., Linhart, K. *Řemesla našich předků*. s. 43.

¹⁹⁹ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 76.

²⁰⁰ SOkA Olomouc, inventární záznam, kart. 96, inv. č. 180, sign. 16g.

²⁰¹ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 160.

²⁰² Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

však mečíři neměli vytvořený samostatný cech, neměli tedy právo prohlásit vyučeného učně za tovaryše. Toto právo bylo mečířům uděleno až v roce 1553 po vypracování vlastního tovaryšského řádu. V 18. století se do výroby mečů vměšovali zbrojíři.

Učební doba mečíře byla stanovena na dobu tří let. O mečířské mistrovské právo mohl tovaryš žádat až po čtyřech letech působení v Olomouci. Jako mistrovský zkušební kus musel uchazeč o mistrovské právo zhotovit tři druhy mečů různých velikostí a tvarů pro různé použití. Mečíři se v roce 1720 pokusili opět oddělit od kovářů, ale opět bezúspěšně. Úspěšný pokus o osamostatnění byl až v roce 1740. V roce 1747 jsou mečíři doloženi jako samostatný cech. V roce 1751 jsou v pramenech vedeni ve sdruženém cechu s nožíři s počtem čtyř mečířských mistrů. V 16. a 17. století se v Olomouci nacházelo nejvíce mečířských dílen. Později po zahájení sériové výroby a zmenšení poptávky po práci mistrů mečířů docházelo ke stagnaci a mečířské řemeslo začalo upadat. Koncem 18. století řemeslo mečířů v Olomouci zaniklo.²⁰³

8.17 Nožíři

Nožíři byli kovořemeslníci, zabývající se výrobou nožů a nůžek, včetně jejich broušení a ostření. Nožíři byli v Olomouci již v průběhu 14. století. Cech nožířů vznikl přibližně v první polovině 15. století, čemuž nasvědčuje i písemná zpráva z roku 1437. Rada města Olomouce povoluje nožířům prodávat své výrobky a současně přísežní mistři nožířského cechu ve spolupráci s rychtářem mohou kontrolovat a zabavovat cizím prodávajícím nožířské výrobky vyrobené mimo město. Písemný záznam z roku 1471 požadoval od nožířů své zboží signovat vyrytím své značky. V roce 1493 rada města potvrdila a vydala nožířům nové cechovní artikule jako náhradu za artikule zničené při požáru. V tomto období byl nožířský cech ještě samostatný, což je doloženo poučením, které obdržela rada města z Vratislavi, ve kterém bylo nařízeno, aby nožíři a mečíři vytvořili samostatný cech. Nožíři si samostatný cech udrželi po celé 16. století.

²⁰³ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 156.

Po roce 1747 se cech nožířů značně rozšířil a vytvořil sdružený cech s rytci pečetidel, výrobci přezek, mečíři a uzdaři, což dokládá i výkaz cechu z roku 1751 a pečetidlo se symboly uvedených řemesel. V roce 1763 jsou nožíři vedeni ve společném cechu s cínaři. Později se nožíři již ve formě cechovní organizace nevyskytují.²⁰⁴

V 15. a 16. století byli nožíři v Olomouci značně rozšířeným řemeslem. Členové nožířského cechu odevzdávali do společného cechovního vlastnictví čtvrtletně půl libry vosku. Nožířský tovaryš žádající o mistrovské právo musel za jeden den vybrousit a naostřit půl kopy železek a pořízků, dále pak během jednoho týdne zhotovit tesák s pochvou, čtyři kuchyňské nože obyčejné a dva nože speciální. Tovaryš, který se svými mistrovskými kusy uspěl, musel zaplatit poplatek ve výši třiceti grošů, dvě libry vosku a džber piva. Při přijímání učňů do učebního poměru byli synové mistrů osvobozeni od vstupních peněžitých poplatků. Nový mladý mečířský mistr v prvním roce své mistrovské činnosti nesměl zaměstnávat žádného tovaryše ani pomocný personál.

V roce 1672 vedli nožíři spor s klenotníky z důvodu prodeje cizích nožířských výrobků, čímž značně poškozovali olomoucké nožíře. Spor řešila rada města a stanovila, že klenotníci mohou prodávat cizí nožířské výrobky, ale pouze ty, které olomoučtí nožíři nevyrábějí, případně neumí vyrobit, a prodávat je mohou jen o výročním trhu.

Olomoučtí nožíři měli také brusírnu, kde všichni členové nožířského cechu směli brousit a ostřit své výrobky, včetně různých přípravků a nástrojů.²⁰⁵

²⁰⁴ Srov. *Ibid.*, s. 161.

²⁰⁵ Srov. *Ibid.*, s. 162.

Nožíři vlastníci dům na území Olomouce²⁰⁶

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1533 - 1539	Hebentau , Jiří	Eliščina tř. 6
1537 - 1551	Valentin	Kačení ul. 9
? - 1538	František	Eliščina tř. 19
1553 - 1553	Rocimer , Jan	Františka Josefa tř. 6
1555 - 1564	Hohnauer , Jan	Kačení ul. 9
1565 - 1621	Brikcí , Martin	Kačení ul. 1
1576 - 1583	Fleischmann , Cyril	Ztracená ul. 38
1579 - 1588	Winterkorn , Šebestián	Bělidla 23
1585 - 1586	Zeller , Václav	Ztracená ul. 38
1588 - 1613	Winterkorn , Šebestián	Bělidla 23
1595 - 1602	Ruff , Martin	Ztracená ul. 20
1600 - 1607	Heeger , Valentin	Bělidla 30
1617 - 1635	Winterkorn , Šebestián	Litovelská ul. 24
1619 - 1620	Popp , Jan	Koželužská ul. 14
1620 - 1636	Teuber , David	Koželužská ul. 14
1625 - 1635	Kapsa , Jan	Hrnčířská ul. 30
1652 - 1666	Lysý , Jiří František	Božího těla ul. 13
1680 - 1701	Ludwig , Petr	Božího těla ul. 13
1680 - 1705	Lysý , Jáchym	Ostružnická ul. 26
1709 - 1718	Sallinger , Matyáš	Školní ul. 3
1711 - 1716	Fibinger , Antonín	Divadelní ul. 6
1722 - 1735	Fiber , Ludvík	Školní ul. 3
1803 - 1804	Niekampl , Bedřich	Eliščina tř. 9

²⁰⁶ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

1830 - 1836	Niekampl , Bedřich	Bělidla 35
1857 - 1862	Kornauth , Karel	Bělidla 35
1862 - 1875	Kornauth , Karel	Eliščina tř. 9

8.18 Brusiči

Brusiči byli řemeslníci, kteří ostřili nůžky a nože včetně různých přípravků a nástrojů ostatních řemeslníků. Podomní brusiči byli olomouckou veřejností vyhledávaní a žádaní. První zmínka o olomouckém brusiči je doložena v roce 1381. Počátkem 16. století bylo v Olomouci postupně vybudováno pro pokrytí potřeb obyvatel a řemeslníků několik brusíren. Brusírny byly budované na březích ramen řek, jelikož byly poháněné vodním kolem.²⁰⁷ Brus se otáčel stejným směrem jako vodní kolo. Nad brusem bylo zařízení pro stálý přítok vody, který stále chladil otáčející se brus. Přítok vody byl vytvořen stékajícími kapkami z vodního kola do jímky, ze které tekla dřevěným žlabem přímo na brus. Nad brusem byla upevněna stolice pro brusiče, který se opíral o desku, na které byl připevněn dřevěný hranol nazývaný „rajbr“. Ten přidržoval pomocí třmenu broušený předmět, jako třeba sekeru, radlici, nůž, kosu a podobně.²⁰⁸ Tyto olomoucké brusírny byly v majetku města, které je brusičům pronajímalo. Tito brusiči nebyli organizováni v žádném olomouckém cechu. Zřízené olomoucké brusírny se nacházely u Sladového mlýna, u Nového mlýna, u Salearova mlýna, před Kateřinskou branou, na Lazcích a před Reindlerovou branou.²⁰⁹

²⁰⁷ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 116.

²⁰⁸ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 51.

²⁰⁹ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 116.

8.19 Prstenáři

Prstenáři byli specializovaní řemeslníci objevující se v Olomouci počátkem 16. století. V pramenech je doloženo, že v průběhu 16. století v Olomouci ještě pracovalo několik těchto specializovaných řemeslníků. Počátkem 17. století již žádnou zmínku o prstenářích nemáme. Je pravděpodobné, že prstenářské řemeslo převzali zlatníci, kteří vyráběli prsteny již od nepaměti. Výjimkou ve výrobě prstenů byla rodina prstenáře Langauera, objevující se v 18. století v Olomouci. Zpočátku Langauerova rodina provozovala své řemeslo samostatně. V roce 1751 je uváděna ve sdruženém cechu zvonařů, cínařů, kružidlářů a ostružníků.²¹⁰

8.20 Kružidláři

Kružidláři byli specializovaní kovořemeslníci zabývající se výrobou různých druhů kovových kružidel pro řemeslníky mnoha řemesel. V Olomouci se ojediněle objevovali již v roce 1357. Tito specializovaní řemeslníci pracovali ve městě pravděpodobně samostatně a nebyli organizováni v žádném sdruženém cechu. I v pozdější době se tito specializovaní řemeslníci vyskytovali pouze v menším počtu. V roce 1751 kružidláře již nacházíme organizované ve společném cechu s cínaři, zvonaři a ostružníky. V tomto roce měli kružidláři tři mistry a dva tovaryše. V první polovině 19. století je specializované řemeslo kružidlářů vedeno nejčastěji ve sdruženém cechu s nožíři a pilníkáři. V letech 1713 až 1879 získalo městské právo celkem jedenáct kružidlářů.²¹¹

²¹⁰ Srov. *Ibid.*, s. 171.

²¹¹ Srov. *Ibid.*, s. 146.

Kružidláři vlastníci dům na území Olomouce²¹²

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1594 - 1604	Hacker , Michal	Kačení ul. 3
1732 - 1756	Müller , Ondřej	Ostružnická ul. 28
1737 - 1753	Perfler , Ondřej	Ztracená ul. 11
1752 - 1780	Perfler , Ondřej	Eliščina tř. 39
1824 - 1865	Sandbűchler , Josef	Ostružnická ul. 32
1846 - 1857	Heider , Ignác	Eliščina tř. 33
1858 - 1860	Heider , Jan	Eliščina tř. 10

8.21 Šroubkaři

Šroubkaři byli kovořemeslníci specialisté objevují se v Olomouci až v 17. století. Tito řemeslníci se zabývali výrobou různých druhů železných šroubků, šroubů a mnoha jiných železných spojovacích součástí se závitem. Od roku 1662 byli šroubkaři uváděni ve sdruženém cechu se zámečníky a pilníkáři. V roce 1751 byl ve společném cechu uvedených kovořemeslníků již uváděn pouze jeden šroubkař. V pozdější době tito specializovaní řemeslníci zanikli. Šrouby a jiné druhy spojovacích součástí se závitem začali vyrábět zámečníci. Od roku 1709 až do roku 1767 získali olomoucké městské právo tři šroubkaři.²¹³

²¹² Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

²¹³ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 185.

Šroubkaři vlastníci dům na území Olomouce²¹⁴

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1619 - 1631	Schleiwitz, Jan	Eliščina ul. 30
1628 - 1631	Schleiwitz, Jan	Eliščina ul. 10
1636 - 1654	Kloss, Jiří	Eliščina ul. 10
1734 - 1749	Höllensteiner, Jan	Terežská ul. 15

8.22 Ostružníci

Ostružníci byli řemeslníci vyrábějící pro jezdce na koních ostruhy, hřebelce a třmeny. Ostružníci nesměli prodávat opravované ostruhy, ty musely být vyrobené z jednoho kusu. Také opravovat zlomené a jinak poškozené ostruhy mohli pouze na přímou žádost zákazníka, který si donesl k opravě vlastní ostruhy. Ostružníci vyráběli také jiné drobné železné výrobky jako panty, skoby, malé mříže a podobně.

Doklady o ostružnících v Olomouci se objevují již v roce 1362. Po vzniku olomouckých cechů byli vedeni u cechu kovářů. V roce 1435 ostružníci, stejně jako zámečníci, se kterými se oddělili od cechu kovářů, dostali pravomoc kontrolovat výrobky svého řemesla. Vytvořili si samostatný cech, ve kterém podle pramenů byli v roce 1597 i platněři. Poté se k nim postupně přidávali jehláři, kovolijci, klempíři, cínaři a posléze i zvonáři. V roce 1734 do společného cechu vstoupili ještě kružidláři a vytvořili sdružený cech spolu s cínaři a zvonáři. V tomto sdruženém cechu pravděpodobně existovali až do poloviny 19. století, kdy po zrušení cechů vytvořili společenství kovozpracujících živností.

V roce 1470 musel tovaryš žádající mistrovské právo jako mistrovský kus zhotovit kopu pobronzovaných ostruh, dvě ostruhy pro kněze a třmen pro rytíře. Z roku

²¹⁴ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

1734 se dochovala cechovní truhlice označená na štítku symboly cechu cínařů, ostružníků, zvonářů a kružidlářů.²¹⁵

Od roku 1587 byli zastupováni vždy dvěma přísežnými. Od roku 1636 pak krátkou dobu třemi přísežnými. V roce 1751 měli ostružníci ve městě jednoho mistra, jednoho tovaryše a jednoho učně. Od roku 1786 byli ostružníci povinni značit své výrobky vlastními značkami skládajícími se z prvního písmene značící název místa, kde mistr působil, z počátečního písmene jeho příjmení a libovolného symbolu, který užíval jako například srdce, hvězda, kříž. O těchto symbolech byla vedena přísná evidence. Od roku 1672 do roku 1905 se stalo měšťany celkem dvanáct ostružníků.²¹⁶

Ostružníci vlastníci dům na území Olomouce²¹⁷

OBDOBÍ	JMÉNO	PŮVODNÍ NÁZEV ULICE
1551 - 1581	Meser , Vilém	Ostružnická ul. 32
1596 - 1618	Werner , Mikuláš	Ostružnická ul. 24
1620 - 1654	Seifert , Řehoř	Ostružnická ul. 38
1654 - 1682	Strobl , Baltazar	Ostružnická ul. 38
1682 - 1704	Strobl , Ondřej	Ostružnická ul. 38
1683 - 1704	Plischke , Kristián	Eliščina tř. 13
1768 - 1803	Malec , Petr	Švédská ul. 11

²¹⁵ VMO, inv. č. P 2227.

²¹⁶ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 164.

²¹⁷ Pro údaje o jednotlivých řemeslnících a jejich bydlišti, viz Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 1. díl, 2. díl, ad vocem indicis.

8.23 Pasíři

Pasíři byli řemeslníci vyrábějící kovové pásy, které byly důležité a využívané pro pánský i dámský oděv. Tyto pásy vyráběli pasíři jak z běžného železného kovu, tak i z mosazi nebo z mědi. Tyto vyrobené pásy potom další řemeslníci zdobili různými koženými a ozdobnými nášivkami. Pasíři velmi často vedli spory s řemesly, která se na zdobení pásů podílela, jako například s řemenáři v roce 1526. V pozdější době, když nošení těchto ozdobných kovových pásů vyšlo z módy a zaniklo, zaměřili svou výrobní činnost na drobné kovové předměty, jako byli například kratiknoty.²¹⁸ Jelikož knoty svíček byly vyráběny z lněné příze, ten se namáčel a obaloval v loji, který po uhoření značně čadil bylo nutné tento knot stříhat.

Pasíři se v Olomouci začali objevovat již v roce 1359. Ve 14. století byli tito pasíři vedení v náboženském bratrstvu u kramářů, kteří měli povolené s těmito ozdobnými kovovými pásy obchodovat. Samostatnou pasířskou cechovní organizaci vytvořili kolem roku 1400, ve kterém existovali a pracovali až do 19. století.

Učební doba pro pasířského učně byla stanovena na dobu čtyř roků a poplatek za vyučení činil čtyři zlaté.²¹⁹

²¹⁸ Vysv. Kratiknoty: jsou nástroje na zkracování knotu svíčky.

²¹⁹ Srov. Pecelt, A. *Mizející řemesla*. s. 187.

9. Kovožpracující průmysl na Olomoucku 20. století

K rozvoji olomoucké podnikatelské kovořemeslné živnostenské činnosti velmi přispěla výstavba městského vodovodu a tepelné elektrárny.

První tovární objekty mimo střed města vznikaly koncem 19. století. Kromě nově vzniklé kovovýroby Raimunda Nietzscheho v Hrnčířské ulici a výstavby výrobních hal po překročení Michalského výpadu a kováře Johanna Lefendy, jenž zavedl v Koželužské ulici větší kovožpracující závod s malou slévárnou a tepelnou elektrárnou, zřídili společníci Jindřich Jelínek a Vincenc Sach v roce 1906 na Póvlu kovořemeslný závod se slévárnou barevných kovů.

Největšími kovoprůmyslovými závody s nosným pilířem zajišťujícím ekonomickou prosperitu Olomouce byly železářny v Řepčíně a Hodolanech²²⁰. Časem se zde začala rozvíjet hutní výroba a vyrábět odlitky jak ze šedé a kujné litiny, oceli včetně legované oceli, ale také výlisky a výkovky.

Druhým větším strojírenským podnikem byl závod Kosmos v Hodolanech²²¹, vyrábějící odlitky ze šedé litiny a kamna. Po roce 1918 závod Kosmos rozšířil svou výrobní činnost kovovýroby o žádaný sortiment pro domácnost, jako byly různé kuchyňské mlýnky a strojky, plynové vařiče, žehličky, kuchyňské váhy a po roce 1931 ještě o vodovodní armatury. V roce 1938 se v závodě začaly vyrábět i brusle.

Některá olomoucká kovořemesla svou výrobu a dílny přemístila ze středu

²²⁰ Vídeňský finančník Anton Schmied přes svou dceru a zetě Františka Pospíšila, vlastního v Těšíně závod na výrobu šroubů, koupil za Řepčínem objekt na zpracování kostí od Vilhelma Bracha a zavedl v něm výrobu vidlí a vozových náprav. Továrna byla zaregistrována pod názvem Moravské ocelárny a železářny spol. s. r. o. Ještě téhož roku továrnu rozšířil o slévárnu šedé litiny a v roce 1913 o slévárnu oceli, včetně dalších provozů, čímž se továrna stala hutním podnikem. V březnu 1910 přešel do majetku Moravské agrární a průmyslové banky v Brně.

²²¹ V dubnu 1907 v rámci dokončení městské kanalizace založil Adolf Solivar slévárnu, včetně továrny na stroje, a ještě téhož roku si tovární objekty pronajala a později koupila skupina židovských podnikatelů a provozovala závod pod názvem Kosmos spol. s. r. o. Od roku 1912 se v továrně mimo různých odlitků zavedla výroba kamen. Adolf Solivar v roce 1909 v Hodolanech založil nový menší kovožpracující závod také včetně slévárny.

města do volného prostoru na předměstí a zde vybudovala provozy na strojní výrobu. Takto přemístili výrobu společníci Vojtek a Filip ze Švédské ulice do dnešní ulice Kaštanové, Rudolf Synovec se přemístil se svou výrobou z Mořického náměstí do bývalé konzervárny na dnešní ulici Rolsberskou v Hodolanech.²²²

Postupně byly v Olomouci zřizovány nové kovozpracující závody, např. Adolf Pospíšil v bývalém vojenském skladišti u hradeb před Dómem zavedl větší podnik na výrobu plechového zboží pod názvem Olpa.²²³

V roce 1922 ředitel Křižíkovy filiálky Jan Wagner se svým společníkem adaptovali zakoupený dům v Nádražní ulici na výrobu elektrického zařízení a založili elektrotechnický podnik na výrobu elektropřístrojů a zařízení pro Československé státní dráhy. Podnik se velmi úspěšně rozvíjel a již v roce 1932 si zařídili pobočku v Postřelmově. V roce 1934 získali velkou zakázku pro zbrojní průmysl. Jan Wagner pro svou výrobu sám zkonstruoval bezhrotovou brusku. V roce 1935 zahájil i výrobu obráběcích strojů a strojního zařízení. Po ztrátě pobočky v Postřelmově přemístil výrobu do nově vybudovaného závodu v Hálkově ulici, který se stal jedním z nejvýznamnějších strojírenských závodů v Olomouci.²²⁴

V roce 1919 v objektu kasáren u bývalé pevnůstky na Šibeníku vznikly letecké opravárenské dílny s často měnícím se názvem. Závod se zabýval revizní a opravárenskou činností letadel včetně strojní výroby speciálních součástek jak pro civilní, tak i vojenská letadla.

V období první republiky nevznikl v Olomouci žádný strojírenský podnik, který by ovlivnil řemeslný ráz města. Naopak se v tomto období dařilo olomouckým živnostníkům a jejich počet neustále vzrůstal. Zvláště se rozšiřovaly živnosti v rámci technického pokroku jako bylo autoopravárenství, elektroinstalatérství,

²²² Srov. Trapl, M., et al. *V republice*. In *Dějiny Olomouce: Svazek 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 533 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 159.

²²³ Srov. *Ibid.*, s. 160.

²²⁴ Srov. *Ibid.*, s. 162.

plynoinstalatérství apod.. Jádru města zůstalo až do poloviny 20. století centrem živnostenské kovořemeslné malovýroby navazující na historickou cechovní tradici.²²⁵

Olomoucký kovoprůmysl, zvláště jeho rozvoj, byl výrazně poškozen německou okupací, tzv. arizací, a to zabavováním židovských kovoprůmyslových živností a podniků.²²⁶ Během několika měsíců bylo zabaveno a zkonfiskováno až sto židovských živností a podniků. Velkou část těchto zabavených podniků získali němečtí nucení správci. Moravské železárny a ocelárny v Řepčíně zůstaly stále majetkem Moravské banky v Brně, která se však dostala do německé finanční sféry. Správní rada byla doplněna šesti německými členy a do závodu bylo dosazeno německé technické vedení. Podobný osud postihl i společnost Kosmos v Hodolanech, kde ze správní rady a řízení podniku byly vyloučeny osoby židovského původu. Opravárenské dílny a výroba náhradních dílů k letadlům na Šibeníku byly v roce 1939 přeměněny na Letecké opravárenské dílny akciové společnosti Letov v Praze – Letňanech. Ve skutečnosti byly majetkem německého ministerstva letectví. Ve výrobě a správě olomouckých kovořemeslných živností a závodů v době německé okupace jako byly Wagner, Nietzsche, Klik, Polzer, Synovec, Transforma, Olpa apod. se mnoho nezměnilo. Až v průběhu posledních válečných let se změnil sortiment výroby podle zájmu německého válečného hospodářství. Po nezdařeném zgermanizování důležité továrny Sigmund – Pumpy a Sigmund – Chema v Lutíně byl Jan Sigmund zatčen a popraven, čímž nacisté získali továrny pro válečnou výrobu.

Po porážce německé armády a značné ztrátě vojenské techniky byly nuceny ve prospěch nacistického režimu zahájit zbrojní výrobu i menší podniky olomouckého kovoprůmyslu. Na zbrojní výrobě se v této době podílela a specializovala pouze továrna Letov, kde mimo oprav letecké techniky probíhala i sériová výroba letounů Junkers. Během roku 1942 se do válečné výroby zařadily i oba olomoucké strojírenské závody. Moravské železárny začaly vyrábět ocelolitinové odlitky článků tankových pásů a

²²⁵ Srov. Čermák, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. s. 111.

²²⁶ Srov. Bartoš, J. et al. *Za nacistické okupace*. In *Dějiny Olomouce: Svazek 2*. s. 225.

železářny Kosmos základní odlitky pro dělostřeleckou munici. Pro válečné potřeby zbrojovek byla posílena výroba obráběcích strojů v závodě Wagner a spol. a podnik na obráběcí stroje Josefa Svobody na Nové ulici, založeném v roce 1938.²²⁷

Závody Milo převzaly v roce 1944 z vídeňského Nového města strojní výrobu součástek pro letecké stíhačky Messerschmit. Finální výrobky však žádný olomoucký podnik nedodával.

Válečným ztrátám se nevyhnul žádný olomoucký kovozpracující podnik. Do významných továren, o kterých se již vědělo, že budou po válce dekretem prezidenta Beneše znárodněny, byly již v květnových dnech roku 1945 dosazeni národní správci.²²⁸

Po roce 1948 získala Komunistická strana v Československu absolutní moc a začala řídit veškerý průmysl a ekonomiku podle své ideologické koncepce, a to zestátněním soukromého vlastnictví a řízení průmyslové výroby plánováním. Po zrušení živnostenského zákona se znárodnily jak velké továrny, tak postupně i malé kovořemeslné živnosti. V rámci zestátnování se závody slučovaly a svá ředitelství měly na jiných místech, například elektrotechnická část Wagnerovy továrny přešla k Elektromontážním závodům v Brně, generální ředitelství národního podniku Sigma – Pumpy řídilo 26 podniků. Některé menší závody byly přiřazeny k velkým národním podnikům, případně byl převzat pouze jejich výrobní program. V těchto procesech zanikly kovo závody Solivar, Nietzsche, Klik. Strojírny Synovec v Hodolanech převzal Dopravní podnik a adaptoval na své opravy. Armaturku Polzer na Nové ulici a tzv. klecárnu Kremer převzalo nově se tvořící Olomoucké místní hospodářství.²²⁹

V objektech zrušeného hejčínského cukrovaru byly zřízeny strojírny. Závod na azbestovou břidlici v Rokycanově ulici byl přeorientován v roce 1952 na výrobu bruslí, zavedenou Sandrikem Moravská Třebová. Od roku 1958 byl název Sandrik přejmenován na Kovopol.

²²⁷ Srov. Konečný, K. et al. *Krajské město*. In *Dějiny Olomouce: Svazek 2*. s. 336.

²²⁸ Srov. *Ibid.*, s. 337.

²²⁹ Srov. *Ibid.*, s. 338.

V některých závodech se částečně měnil i sortiment výroby, například Sigma Lutín předala závodu Kosmos v Hodolanech výrobu zavlažovací techniky, která svou tradiční výrobu kamen, vah pro domácnost, kuchyňských mlýnků, žehliček, vařičů apod., předala jiným podnikům. Továrna na obráběcí stroje TOS se rozšířila o výrobu obráběcích strojů Svobodova závodu na Nové ulici a převzala také výrobu fréz ze Zlína. Moravské železárně od roku 1949 zrušily tradiční výrobu vidlí.²³⁰

Zrušením živnostenského zákona po roce 1948 byly zestátněny, jak jsem se již zmínil, mimo velkých kovožpracujících podniků i drobné kovořemeslné živnosti s veškerým strojním vybavením, materiálem, nástroji a objekty a byla zakládána výrobní družstva.

Kováři a podkováři z olomouckého předměstí a okolních vesnic, jako Slavonín, Štěpánov, Moravská Hůzová, založili kovožpracující výrobní družstvo s názvem Kodruko. Později byly k tomuto družstvu přidruženy další zestátněné živnosti, jako byli kovorytci, hodináři, zámečníci, nástrojaři, svářeči, hromosvodáři, obráběči kovů, kovolisaři, zlatníci, chromaři, apod. Po zahrnutí těchto olomouckých kovořemeslných provozoven do družstva Kodruko se název změnil na Kovodružstvo. Ředitelství, nebo-li ústředí družstva, sídlilo v ulici. Některé provozovny Kovodružstva se nacházely mimo centrum Olomouce. Kovářská a zámečnická provozovna byla zřízena v Moravské Hůzové. Kovolisořna, vyrábějící kovové radiátory, se svařovnou těchto radiátorových článků, byla zřízena v Senici na Hané po adaptaci znárodněné stolařské provozovny. Na Nové ulici byla otevřena zámečnická provozovna ve vyhořelé továrně na papír Laborka. Druhá provozovna, sloužící jako obrobna kovů, byla provozována v prostorách znárodněné kovořemeslné dílny Jana Zahradníčka.

V rámci bytové výstavby a asanace Nové ulice v roce 1972 se zámečnická provozovna a obrobna kovů přemístily do Křelova u Olomouce. Tím vznikla jedna z největších provozoven Kovodružstva, kde se soustředili zámečníci, kovolisaři, obráběči

²³⁰ Srov. *Ibid.*, s. 339.

kovů, hromosvodáři, elektrikáři a klempíři. Na Nové ulici zůstala pouze jedna zámečnická provozovna nezasahující do asanace, která byla adaptována na výrobu nástrojů.

V centru města zůstala v rámci Kovodružstva provozovna kovorytců a zlatníků na třídě 1. máje vedle Domu armády a druhá provozovna zlatníků v Denisově ulici. Kovodružstvo zaměstnávalo stále v průměru 550 pracovníků, kteří se scházeli jedenkrát ročně na členské schůzi, nebo-li na tzv. valné hromadě. Valná hromada Kovodružstva volila jedenkrát za čtyři roky své představenstvo, které ze svého středu volilo předsedu družstva. Toho navíc schvaloval ještě okresní výbor KSČ. Členská schůze také volila revizní a kontrolní komisi, schvalovala stanovy družstva, smírčí a rozhodčí komisi a mzdovou komisi. Jaká nápadná podoba s cechovní politikou. Kovodružstvo bylo jedno z největších výrobních družstev, zabývajících se kovožpracujícími řemesly. Družstvo také mělo své učně jak zámečnické, tak i obráběče kovů. Mimo Kovodružstvo rozvíjelo v Olomouci svou činnost i kovožpracující výrobní družstvo z názvem Kovodřevo se sídlem na Lazcích. Kovodřevo mělo ve svém výrobním programu výtahářství, výrobu drátěného nábytkového sortimentu a již tradiční výrobu klíčů s opravnou domovních zámků, která se nacházela v ulici Pavelčákova. V centru města Olomouce se nacházely i další menší provozovny zabývajících se různou kovořemeslnou výrobou, například na třídě Svornosti výrobní družstvo OBZOR, na Litovelské ulici provozovna na opravu šicích strojů, na třídě 1.máje vedle Národního domu opravná kancelářských strojů DM – servis.

Veškerá olomoucká kovovýroba ve formě družstev a národních podniků fungovala až do roku 1989 na ekonomických principech KSČ. Po roce 1989 byly některé podniky či provozovny vráceny v rámci restitucí původním majitelům či jejich potomkům, větší podniky byly zprivatizovány. Opět se otevřela cesta k zakládání nových živností, zabývajících se kovořemeslnou výrobou.

10. Závěr

Více jak čtyři století existence cechovního zřízení bylo v historickém vývoji města Olomouce jeho základním pilířem, z čehož vyplývá, že veškerá malovýroba organizovaná ve městě patřila cechovní řemeslné malovýrobě. Od vzniku cechů koncem 14. století až do jeho zrušení Františkem I. V roce 1859 drželo cechovní zřízení řemeslnou práci na svém vrcholu a vážnosti a vykonalo v historii Olomouce ojedinělé poslání. Bez cechovní organizace si není možno představit hospodářskou prosperitu města a také movitost měšťanské vrstvy. V cechovních řádech však není skutečný život řemeslníků obsažen. Vzrůst řemesel ani mistrů v jednotlivých živnostech nebyl stejný. Je třeba se také pozastavit u významného spojení cechů a církve, kdy církve, založené již tenkrát na správním systému, byly vzorem i pro organizaci státu. Také v knížecí vojenské družině bojovali svěští bojovníci a představitelé církve. Řemesla ve městě do poslední chvíle odolávala všem snahám o zrušení cechů. Svou specifickou cechovní kulturou zaujalo olomoucké cechovní řemeslo významné místo na Moravě.

Je zřejmé, že předložený nástin nemůže postihnout celistvé dějinné struktury a systémy řemeslnického cechovníctví. V Olomouci do konce 14. století se 91 řemesel sdružilo do 20 cechů, byla mezi nimi všechna základní městská řemesla. V první polovině 15. století bylo ve městě již 23 cechů, což Olomouc stavělo na Moravě a v Čechách na druhé místo hned za Prahu.

Tradice cechů vydržela v Olomouci i přes všechny politické a hospodářské změny až do 12. prosince 1859. Toho dne byly cechy v celé rakouské monarchii zrušeny císařským dekretem. V době likvidace bylo v Olomouci ještě 48 cechů sdružujících 147 řemesel.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

VMO - Vlastivědné muzeum Olomouc

SOkA - Státní okresní archiv Olomouc

Inv. č. - inventární číslo

Srov. - srovnej

Kart. - karton

Sign. - signatura

SEZNAM LITERATURY:

BYSTRICKÝ, J. *Počátky hradu a města*. In. Bartoš, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava: Profil, 1972. 146 s.

ČERMÁK, M. *Artikule cechu kameníků a zedníků v Olomouci z r. 1548* In *Historická Olomouc a její současné problémy IV*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 1983. 350 s.

ČERMÁK, M. *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. Olomouc: Memoria, 2002. 304 s. ISBN 80-85807-19-X.

ČESAL, A., HERZINGER, R. *Labyrintem středověku. Kouzla a rituály starých cechů*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2007. 193 s. ISBN 978-80-7388-012-05.

Dějiny Olomouce: Svazek 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. V republice, s. 533. ISBN 978-80-244-2368-5.

DOLEJŠÍ, K. *Domus, in qua libri florent. Dům, kde se daří knihám – Denisova č. 21*. In *Památky, řemesla a lidová kultura*. Kubešová, I. M. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2007. 104 s.

GRAČKA, V. *Domovní znamení, ochranné plastiky a obrazy v Olomouci*. Olomouc: Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci, 1985. 128 s.

HIMMLER, R. *Olomoučtí hodináři a jejich výrobky ve sbírkách Vlastivědného muzea*. In *Památky, řemesla a lidová kultura*. Kubešová, I. M. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2007. 104 s.

HIMMLER, R. *Věžní hodinové stroje ve sbírce Vlastivědného muzea v Olomouci*. In *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci: Společenské vědy 292*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2006. s. 143. ISBN 80-85037-45-9.

- INDRA, B. *Olomoučtí cínaři od poč. 15. do poloviny 17.století*. In *Časopis Slezského muzea: Vědy historické série B*. ročník 31 - 1982 - číslo 2. Opava: Moravské tiskařské závody, n.p., 1982. s. 192. ISSN 0323-0678.
- JANOTKA, M.; LINHART, K. *Řemesla našich předků*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987. 208 s.
- JANOTKA, M., LINHART, K. *Zapomenutá řemesla*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984. 192 s.
- KREJČÍ, S. *Dolanské cechy. Vzpomínka na doby, kdy řemeslo mělo zlaté dno*. Olomouc: Edice „Naše dědina“ v Dolanech, 1936. 23 s.
- KŘÍČKA Z BITÝŠKY, V. *Mathesis Bohemica*. Praha: Technické knihkupectví a nakladatelství, 1947. 47 s.
- KÜHNDEL, J. *Minulost řemesel a průmyslu ve střední Moravě*. Prostějov: Jan Kühndel, 1942. 38 s.
- LHOTA, E. *Řemeslná bratrstva a cechy, jejich původ a úpadek*. Volyně: E. Lhota, 1898. 29 s.
- MAŇAS, V., ORLITA, Z., POTŮČKOVÁ, M. *Zbožných duší úl: Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy*. 1. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010. s. 167. ISBN 978-80-87149-36-2.
- MANOUŠEK, P. R. *Zvonařství*. Praha: Grada, 2006. 186 s. ISBN 80-247-1294-6.
- MENDL, B. *Počátky našich cechů*. *Československý časopis historický*. 1927, XXXVII., s. 1 – 20.
- MIKULEC, J. *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 154 s. ISBN 80-7106-422-X.
- MLČÁK, L. *Olomoucký kovář a umělecký zámečník Johann Lefenda (1844-1907)*. In *Okresní archiv v Olomouci 1989*. Olomouc: Moravské tiskárny, s. p. Olomouc, 1989. s. 191. ISSN 0862-2833.

- MLČÁK, L. *Zvony olomouckého okresu*. In *Umělecké památky olomoucké oblasti: svazek I*. Olomouc: Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci, 1986. 151 s.
- MLČÁK, L. *Měšťanské domy a dílny olomouckých zvonářů*. In *Památky, řemesla a lidová kultura*. Kubešová, I. M. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2007. 104 s.
- MUDRA, M. *Platněřství. Výroba zbroje*. Praha: Grada, 2007. 143 s. ISBN 978-80-247-1186-7.
- NATHER, V. *Kronika olomouckých domů. 1. díl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 567 s. ISBN 978-80-244-1585-7.
- NATHER, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.
- PÁTROVÁ, K. *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem: Polovina 16. - polovina 19. století*. Brandýs nad Labem - Stará Boleslav: Muzeum Praha - východ, 2010. 108 s. ISBN 978-80-903985-9-7.
- PECELT, A. *Mizející řemesla*. Praha: Knihnice místního hospodářství – TEPS, 1958. 206 s.
- PECHR, J. *Společenství a grémia*. In *Kronika řemesel, obchodu, živností a výroby v oblasti Obchodní a živnostenské komory v Olomouci*. Olomouc: Národní svaz novinářů. 146 s.
- PETRÁŇ, J. *Dějiny hmotné kultury I (1)*. Praha: Státní pedagogický nakladatelství, 1985. 478 s.
- PETRÁŇ, J. *Dějiny hmotné kultury I (2)*. Praha: Státní pedagogický nakladatelství, 1985. 997 s.
- RÖSSLER, E. F. *Die Stadtrechte von Brünn aus dem XIII. und XIV. Jahrhundert*. Prag: Calve'sche Buchhandlung, 1852. 432 s.

RÖSSLER, E. F. *Das Altprager Stadtrecht aus dem XIV. Jahrhundert*. Prag: 1845.

SOFKOVÁ, X. *Olomoučtí cínaři*. In *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci: ročník 2006, číslo 292*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2006. s. 143. ISBN 80-85037-45-9, ISSN 1212-1134.

STRAŽOVSKÝ, F., KOKTAN, P. *Zámky*. Praha: Kriminalistický ústav Veřejné bezpečnosti federální správy VB, 1984. 113 s.

ŠEVČÍK, V. *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*. Praha: Václav Ševčík, 1926. 118 s.

VANĚK, J. *Brněnští puškaři 1650 - 1900: Historie jednoho řemesla*. Brno: Muzeum města Brna, 1993. 46 s.

WINTER, Z. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. 976 s.

PRAMENY:

Vlastivědné muzeum Olomouc

VMO, inv. č. P 2227

VMO, inv. č. P 1984

VMO, inv. č. P 2237

Státní okresní archiv Olomouc

SOkA Olomouc, fond M-3-40 Cech zámečníků

SOkA Olomouc, fond M-3-6 Cech hřebíkářů

SOkA Olomouc, fond M-3-9 Cech klempířů

Soukromý archiv P. Baslera.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá historií kovozpracujících řemesel. Vysvětluje vznik, vývoj a organizovanost řemesel od náboženských bratrstev přes cechovní zřízení až po současnou strukturu. V práci jsou vysvětleny základní pojmy, které souvisí s cechovní politikou. Hlavním tématem jsou jednotlivá kovozpracující řemesla v Olomouci. Součástí práce je bohatá přílohová část, která zahrnuje mapy rozmístění jednotlivých řemesel ve městě v průběhu staletí.

The subject of this diploma thesis is the history of metal-working trades. It explains the origins, evolution and organization of the trades since the religious brotherhoods, over the guild system, until the contemporary structure. The work explains the basic terms related to the guild policy. The main topic are the particular metal-working trades in Olomouc. Part of the work is a rich appendix covering the maps of placement of the different trades in town in the course of centuries.

KLÍČOVÁ SLOVA

Olomouc	Olomouc
Historie	history
Bratrstva	brotherhood
Cech	guild
Řemesla	crafts
Kovozpracující	metal-working

Počet stran:	90
Počet příloh:	33
Počet pramenů:	3
Počet použité literatury:	38

SEZNAM PŘÍLOH:

1. Souhrnná mapa majitelů domů dle jednotlivých řemesel
(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)
2. Výuční list zámečnicka Josepha Justa
SOkA Olomouc, fond M-3-40 Cech zámečníků, kart. 4, inv. č. 12.
3. Mapa – zámečníci 16. století
(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)
4. Mapa – zámečníci 17. století
(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)
5. Mapa – zámečníci 18. století
(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)
6. Mapa – zámečníci 19. století
(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)
7. Mapa – klempíři 17. - 18. století
(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

8. Mapa – klempíři 19. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 2. díl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

9. Mapa – kováři 15. - 17. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 2. díl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

10. Mapa – kováři 18. - 19. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 2. díl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

11. Mapa – podkováři 17. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 2. díl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

12. Mapa – podkováři 18. - 19. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 2. díl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

13. Mapa – brníři 16. století a platnění 16. - 17. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 2. díl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

14. Mapa – pilníkáři 16. - 18. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů*. 2. díl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

15. Mapa – hřebíkáři 18. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

16. Mapa – jehláři 16. - 17. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

17. Mapa – jehláři 18. - 19. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

18. Mapa – mosazníci 19. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

19. Mapa – nožíři 16. – 19. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

20. Mapa – kružidláři 16. – 19. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

21. Mapa – šroubkaři 17. – 18. století

(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)

22. Mapa – ostružníci 16. – 18. století
(s využitím původní mapy Nather, V. *Kronika olomouckých domů. 2. díl.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 498 s. ISBN 978-80-244-1586-4.)
23. Ukázka cechovní pokladnice (cech cínařů, zvonařů, dělolijců, kružidlářů a ostružníků z roku 1734)
VMO, inv. č. P 2227.
24. Ukázka zápisu v Knize mistrů, tovaryšů a učňů (1783 – 1876) cechu zámečníků – Johann Lefenda a Antonín Svara (Swara), který se objevuje i jako vlastník domu v Mariánské ul. 64
SOkA Olomouc, fond M-3-40 Cech zámečníků, kart. 2, inv. č. 9.
25. Výuční list Josepha Melzera, později mistra řemesla mosaznického a vlastníka domu Ostružnická 20
SOkA Olomouc, inventární záznam, kart. 96, inv. č. 180, sign. 16g.
26. Artikule olomouckého cechu zámečníků a detail pečete
SOkA Olomouc, fond M-3-40 Cech zámečníků, kart. 1, inv. č. 2.
27. Ukázka zápisu v Knize příjmů a výdajů cechu hřebíkářů
SOkA Olomouc, fond M-3-6 Cech hřebíkářů, kart. 1, inv. č. 3.
28. Ukázky mistrovských kusů:
- Zámek k železné pokladně s 26 závorami – 18. století
VMO, inv. č. P 1984.
- Domovní (kostelní) dveře s petlicí a zámkem se dvěma závorami – První polovina 18. století.
VMO, inv. č. P 2237.

29. Ukázka vandrovní knížky

SOkA Olomouc, fond M-3-9 Cech klempířů, kart. 3, inv. č. 7.

30. Ukázka výučního listu cechu klempířů

SOkA Olomouc, fond M-3-9 Cech klempířů, kart. 2, inv. č. 5

31. Ukázka tekutého stavu zvonoviny

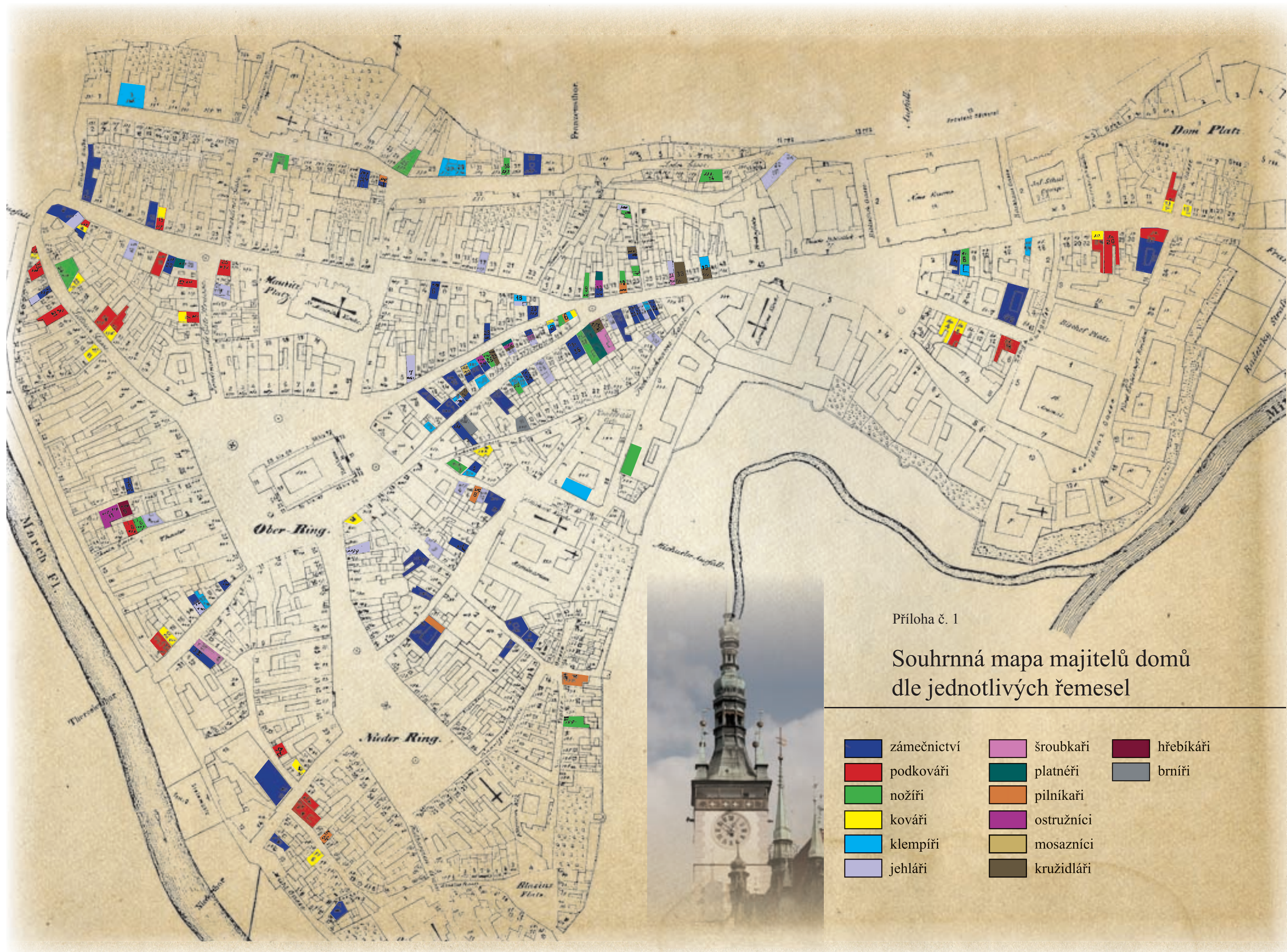
Soukromý archiv P. Baslera.

32. Ukázka reliéfní výzdoby zvonu sv. Michal (kostel sv. Michala v Olomouci)

Soukromý archiv P. Baslera.

33. Ukázka výučního listu cechu hřebíkářů

SOkA Olomouc, fond M-3-6 Cech hřebíkářů, kart. 2, inv. č. 5.

Příloha č. 1

Souhrnná mapa majitelů domů dle jednotlivých řemesel

	zámečnictví		šroubkaři		hřebíkáři
	podkováři		platněři		brníři
	nožíři		pilníkaři		
	kováři		ostružníci		
	klempíři		mosazníci		
	jehláři		kružidláři		

Příloha č. 3

Zámečníci

16. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1526-1551	Rosenberg, Bartoloměj	Eliščina tř. 18	Denisova ul. 18
2	1539-1540	Braunstein, Jan	Eliščina tř. 28	Denisova ul. 28
3	1542-1553	Behem, Michal	Ostružnická ul. 22	Ostružnická ul. 22
4	1550-1545	Vavřinec	Purkrabská ul. 3	Purkrabská ul. 3
5	1550-1583	Czigenhals, Valentin	Ostružnická ul. 24	Ostružnická ul. 24
6	1552-1554	Alder, Matouš	Česká ul. 13	8. května ul. 13
7	1558-1561	Ziegenhals, Erasmus	Terežská ul. 4	Pavelčákova ul. 4
8	1558-1576	Tschom, Petr	Ostružnická ul. 20	Ostružnická ul. 20
9	1561-1621	Schindler, Leonard	Ostružnická ul. 23	Ostružnická ul. 23
10	1564-1580	Geller, Jan	Ostružnická ul. 33	Ostružnická ul. 33

11	1565-1576	Riger, Jakub	Eliščina tř. 28	Denisova ul. 28
12	1572-1593	Hartmann, David	Litovelská ul. 27	Riegrova ul. 27
13	1576-1583	Schaffer, Valentin	Ostružnická ul. 20	Ostružnická ul. 20
14	1587-1598	Mandl, Adam	Ostružnická ul. 20	Ostružnická ul. 20
15	1590-1603	Schmid, Jiří	Panská ul. 5	Panská ul. 5
16	1591-1607	Sonnenberger, Matyáš	Eliščina tř. 18	Denisova ul. 18
17	1594-1595	Vogl. Baltazar	Ztracená ul. 6	Ztracená ul. 6
18	1595-1607	Mertz, Jan	Ztracená ul. 6	Ztracená ul. 6
19	1595-1619	Röhr, Valentin	Ostružnická ul. 38	Ostružnická ul. 38
20	1600-1624	Kirchner, Jan	Ostružnická ul. 16	Ostružnická ul. 16

Příloha č. 4

Zámečníci 17. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1602 – 1618	Morizer, Šebestián	Ztracená ul. 24	Ztracená ul. 24
2	1603 – 1619	Parlam, Jan Emerich	Panská ul. 5	Panská ul. 5
3	1608 – 1650	Hoffmann, Jan	Ostružnická ul. 20	Ostružnická ul. 20
4	1618 – 1619	Leinkoch, Jan	Eliščina tř. 13	Denisova ul. 13
5	1619 – 1622	Liediger, Jakub	Panská ul. 5	Panská ul. 5
6	1619 – 1620	Röhr, Řehoř	Otružnická ul.38	Ostružnická ul. 38
7	1620 – 1637	Eckert, Valentin	Eliščina tř. 26	Denisova ul. 26
8	1628 – 1636	Rohr, Jindřich	Panská ul. 5	Panská ul. 5
9	1635 – 1638	Rost, Jindřich	Ztracená ul. 14	Ztracená ul. 14
10	1636 – 1642	Holzwarth, Vilém	Panská ul. 5	Panská ul. 5

11	1637 – 1674	Eckart, Valentin	Ostružnická ul. 33	Ostružnická ul. 33
12	1658 – 1696	Kölbl, Martin	Ztracená ul. 14	Ztracená ul. 14
13	1664 – 1682	Holaska, Daniel	Michalská ul. 5	Michalská ul. 5
14	1671 – 1679	Gayersdank, Wolfgang	Panská ul. 5	Panská ul. 5
15	1671 – 1689	Gaiersdank, Wolfgang	Maxe Josefa nám. 11	Žerotínovo nám. 11
16	1678 – 1678	Sommer, Matyáš	Ostružnická ul. 10	Ostružnická ul. 10
17	1679 – 1684	Maurer, Jan Petr	Eliščina tř. 22	Denisova ul. 22
18	1681 – 1696	Sommer, Matyáš	Ztracená ul. 9	Ztracená ul. 9
19	1692 – 1696	Sommer, Matyáš	Mořické nám. 4	8.května ul. 4
20	1694 – 1718	Kraus, Martin	Františka Josefa tř. 4	1. máje ul. 4
21	1696 – 1724	Sommer, Matouš	Ztracená ul. 14	Ztracená ul. 14

Příloha č. 5

Zámečníci

18. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1701 - ?	Kirchmayer, Michal	Panská ul. 5	Panská ul. 5
2	1707 – 1736	Stentzl, Antonín	Švédská ul. 6	Švédská ul. 6
3	1711 – 1747	Kirchmayer, Michal	Maxe Josefa nám. 11	Žerotínovo nám. 11
4	1718 – 1738	Sommer, Jan	Františka Josefa tř. 4	1. máje ul. 4
5	1718 – 1741	Stutter, Jan	Eliščina tř. 2	Denisova ul. 2
6	1719 – 1736	Stenzel, Kristián	Panská ul. 5	Panská ul. 5
7	1721 – 1737	Bierfreund, Jan Michal	Ztracená ul. 11	Ztracená ul. 11
8	1724 – 1755	Haubtmann, František	Česká ul. 1	8.května ul. 1
9	1724 – 1742	Schatt, Jan	Školní ul. 4	Školní ul. 4
10	1724 – 1739	Sommer, Jan Jiří	Ztracená ul. 14	Ztracená ul. 14
11	1732 – 1762	Ruff, Josef	Ostružnická ul. 20	Ostružnická ul. 20
12	1736 – 1760	Stracka, Antonín	Panská ul. 5	Panská ul. 5
13	1737 – 1739	Sommer, Jan Jiří	Františka Josefa tř. 32	1. máje ul. 32

14	1742 – 1772	Plotz, Jan Michal	Školní ul. 4	Školní ul. 4
15	1743 - ?	Weniger, Vavřinec	Bělidla 48	Sokolská ul. 48
16	1748 – 1748	Platz, Jan Michal	Mariánská ul. 9	Mariánská ul. 9
17	1750 – 1785	Klauda,Matouš	Ztracená ul. 7	Ztracená ul. 7
18	1750 – 1784	Bierfreund, Michal	Ztracená ul. 9	Ztracená ul. 9
19	1757 – 1782	Maslaw, František	Maxe Josefa nám. 8	Žerotínovo nám. 8
20	1757 – 1759	Stenzl, Kristin	Romhof 12	Uhelná ul. 12
21	1760 – 1772	Jaroš, Tomáš	Romhof 12	Uhelná ul. 12
22	1768 – 1771	Platz, Michal	Klášterní ul. 7	Křivá ul. 7
23	1772 – 1780	Just, Karel	Romhof 12	Uhelná ul. 12
24	1779 – 1799	Just, Karel	Terežská ul. 12	Pavelčákova ul. 12
25	1780 – 1784	Bierfreund, Bohumil	Eliščina tř. 20	Denisova ul. 20
26	1782 – 1787	Plaz, František	Purkrabská ul. 6	Purkrabská ul. 6
27	1783 – 1801	Maslaw, František	Kačení ul. 3	Kačení ul. 3

Příloha č. 6

Zámečníci 19. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1802 – 1853	Just, Ignác	Ztracená ul. 36	Ztracená ul. 36
2	1803 – 1816	Platz, František	Purkrabská ul. 5	Purkrabská ul. 5
3	1806 – 1818	Kirchner, Ignác	Bělidla 39	Sokolská ul. 39
4	1816 – 1837	Gramel, Ignác	Bělidla 44	Sokolská ul. 44
5	1829 – 1842	Hebling, Antonín	Pekařská ul. 6	Pekařská ul. 6
6	1838 – 1885	Hebling, Alois	Panská ul. 6	Panská ul. 6
7	1850 – 1890	Loubal, Josef	Dolní ul. 15	Lafayettova ul. 15
8	1861 – 1867	Vaca, Tomáš	Terežská ul. 17	Pavelčákova ul. 17
9	1863 – 1867	Hebling, Alois	Školní ul. 9	Školní ul. 9
10	1867 – 1878	Vaca, Tomáš	Česká ul. 20	8.května ul. 20
11	1870 – 1870	Lefenda, Jan	Bělidla 44	Sokolská ul. 44

12	1878 – 1881	Loubal	Česká ul. 2	8.května ul. 2
13	1882 - ?	Swara, Antonín	Mariánská ul. 64	Mariánská ul. 64
14	1890 - ?	Lefenda, Jan	Ztracená ul. 36	Ztracená ul. 36

Příloha č. 7

Klempíři

17. - 18. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1561 – 1572	Nassenfelder, Šebestián	Eliščina tř. 2	Denisova ul. 2
2	1561 – 1565	Nassenfelder, Šebestián	Eliščina tř. 6	Denisova ul. 6
3	1621 – 1632	Hummel, Tomáš	Eliščina tř. 6	Denisova ul. 6
4	1623 – 1659	Leb, Tobiáš	Bělidla 3	Sokolská ul. 3
5	1636 – 1641	Junger, Martin	Františka Josefa 6	1.máje 6
6	1673 – 1705	Jenner, Jakub	Ztracená ul. 20	Ztracená ul. 20
7	1694 – 1732	Brunner, Ondřej	Eliščina tř. 26	Denisova ul. 26
8	1696 – 1731	Moser, Petr	Ztracená ul. 9	Ztracená ul. 9
9	1697 – 1722	Poppel, Jan Jiří	Terezká ul. 10	Pavelčákova ul. 10

10	1705 – 1717	Jenner, František	Ztracená ul. 20	Ztracená ul. 20
11	1713 – 1717	Kohoutek, Šimon	Pekařská ul. 18	Pekařská ul. 18
12	1718 – 1731	Jörgens, Jáchym	Ztracená ul. 20	Ztracená ul. 20
13	1733 – 1745	Berger, Kristián	Ztracená ul. 15	Ztracená ul. 15
14	1742 – 1761	Lankusch	Ztracená ul. 22	Ztracená ul. 22
15	1745 – 1752	Schmidbauer, Ondřej	Ztracená ul. 15	Ztracená ul. 15
16	1752 – 1770	Schmidbauer, Ondřej	Ztracená ul. 3	Ztracená ul. 3
17	1754 – 1782	Wagner, Efraim	Ztracená ul. 15	Ztracená ul. 15
18	1763 – 1810	Bachmayer, Václav	Ztracená ul. 22	Ztracená ul. 22
19	1771 – 1781	Schallenberger, Ignác	Františka Josefa 14	1.máje 14
20	1797 – 1800	Bachmayer, František	Ztracená ul. 9	Ztracená ul. 9

Klempíři

19. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1804 – 1834	Wagner, Ignác	Ztracená ul. 15	Ztracená ul. 15
2	1810 – 1850	Klimpke, Josef	Ztracená ul. 22	Ztracená ul. 22
3	1815 – 1840	Kraigher, Jan	Ztracená ul. 3	Ztracená ul. 3
4	1822 – 1830	Kraigher, Jan	Bělidla 27	Sokolská ul. 27
5	1826 – 1830	Kraigher, Jan	Bělidla 29	Sokolská ul. 29
6	1838 – 1846	Borre, Ludvík	Ostružnická ul. 22	Ostružnická ul. 22
7	1851 – 1860	Rösser, Jan	Michalská ul. 5	Michalská ul. 5
8	1854 - ?	Borre, Antonín	Ztracená ul. 15	Ztracená ul. 15
9	1861 - ?	Borre, Antonín	Ztracená ul. 15	Ztracená ul. 15
10	1867 – 1880	Borre, Karel	Ostružnická ul. 22	Ostružnická ul. 22
11	1873 – 1891	Kremer, Julius	Eliščina tř. 39	Denisova ul. 39
12	1874 – 1891	Chytil, Ferdinand	Juliův vrch 3	Na hradě 3

Příloha č. 9

Kováři

15. - 17. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1427 - ?	Matouš	Česká ul. 15	8.května ul. 15
2	1514 – 1516	Petr	Česká ul. 15	8.května ul. 15
3	1521 – 1547	Jane	Horní nám. 19	Horní nám. 19
4	1536 – 1537	Frubrick, Valentin	Litovelská ul. 11	Riegrova ul. 11
5	1548 – 1549	Vaňková, Barbora	Česká ul. 15	8.května ul. 15
6	? - 1600	Kretschmer, Kryštof	Kramářská ul. 11	Šemberova ul. 11
7	? - 1611	Konrad, Jan	Eliščina tř. 2	Denisova ul. 2
8	1616 – 1665	Scholz, Matyáš	Mariánská ul. 4	Mariánská ul. 4

9	1628 – 1651	Kloss, Jiří	Terezká ul. 20	Pavelčákova ul. 20
10	1649 – 1662	Johann, Adam	Františka Josefa tř. 24	1.máje 24
11	1650 – 1651	Plischke, Tomáš	Dolní ul. 10	Lafayettova ul.10
12	1651 – 1658	Schrauch, Jiří	Terezká ul. 20	Pavelčákova ul. 20
13	1652 – 1668	Klosová, Judita	Eliščina tř. 6	Denisova ul. 6
14	1662 – 1679	Hasslig, Jakub	Františka Josefa tř. 24	1.máje 24
15	1669 – 1689	Schissmann, Jiří	Františka Josefa tř. 13	1.máje 13

Příloha č. 10

Kováři

18. - 19. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1717 – 1751	Scharf, František Martin	Litovelská ul. 33	Riegrova ul. 33
2	1751 - ?	Gartner, Josef	Litovelská ul. 33	Riegrova ul. 33
3	1757 – 1785	Hecker, Antonín	Ferdinanda de Este 7	28.října 7
4	1763 - ?	Beyer, František	Česká ul. 15	8.května ul. 15
5	? - 1763	Johannsová, Pavlína	Česká ul. 15	8.května ul. 15
6	1763 – 1772	Schmid, Jan	Mariánská ul. 6	Mariánská ul. 6
7	? - 1772	Mašek, Jan	Sarkandrova ul. 4	Mahlerova ul. 4
8	1779 – 1819	Brätner, Josef	Františka Josefa tř. 15	1.máje 15
9	1779 – 1828	Losschmidt, Antonín	Česká ul. 15	8.května ul. 15

10	1780 – 1785	Hill, Josef	Františka Josefa tř. 13	1.máje 13
11	1811 – 1834	Schigart, Antonín	Mariánská ul. 6	Mariánská ul. 6
12	1813 – 1869	Menšík, Josef	Litovelská ul. 12	Riegrova ul. 12
13	1827 – 1854	Läufer, Karel	Litovelská ul. 22	Riegrova ul. 22
14	1836 – 1838	Läufer, Karel	Františka Josefa tř. 15	1.máje 15
15	1838 – 1883	Läufer, Vincenc	Františka Josefa tř. 15	1.máje 15
16	1847 – 1873	Inger, Martin	Mořické nám. 4	8.května ul. 4
17	1854 – 1873	Läufer, Vincenc	Litovelská ul. 22	Riegrova ul. 22
18	1873 – 1892	Läufer, Mořic	Litovelská ul. 22	Riegrova ul. 22

Příloha č.11

Podkováři

17. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1623 - 1628	Žampach, Martin	Terežská ul. 22	Pavelčákova ul. 22
2	1652 - 1663	Fest, Tobáš	Ferdinanda d'Este tř. 13	28. října ul. 13
3	1653 - 1667	Kleiner, Blažej	Romhof 25	Uhelná ul. 25
4	1663 - 1685	John, Valentin	Česká ul.15	8.května ul. 15
5	1672 - 1687	Haugk, Baltazar	Litovelská ul.33	Riegrova ul. 33
6	1674 - 1690	John, Valentin	Česká ul.15	8.května ul. 15
7	1674 - 1679	Pavel, Adam	Frant. Josefa tř. 26	1.máje ul. 26
8	1681 - 1693	Johannes, Matouš	Litovelská ul 12	Riegrova ul. 12
9	1684 - 1714	Plischke, Ondřej	Dolní ul. 7	Lafayettova ul. 7
10	1687 - 1706	Mader, František	Litovelská ul.33	Riegrova ul. 33

11	1689 - 1695	Wolf, Štěpán	Frant. Josefa tř. 13	1.máje ul. 13
12	1692 - 1719	Sporworth, Vavřinec	Mořické nám. 25	8.května ul. 25
13	1693 - 1719	Johannes, Matyáš	Frant. Josefa tř. 24	1.máje ul. 24
14	1699 - 1714	Plischke, Ondřej	Dolní ul. 9	Lafayettova ul. 9

Příloha č.12

Podkováři

18. a 19. století

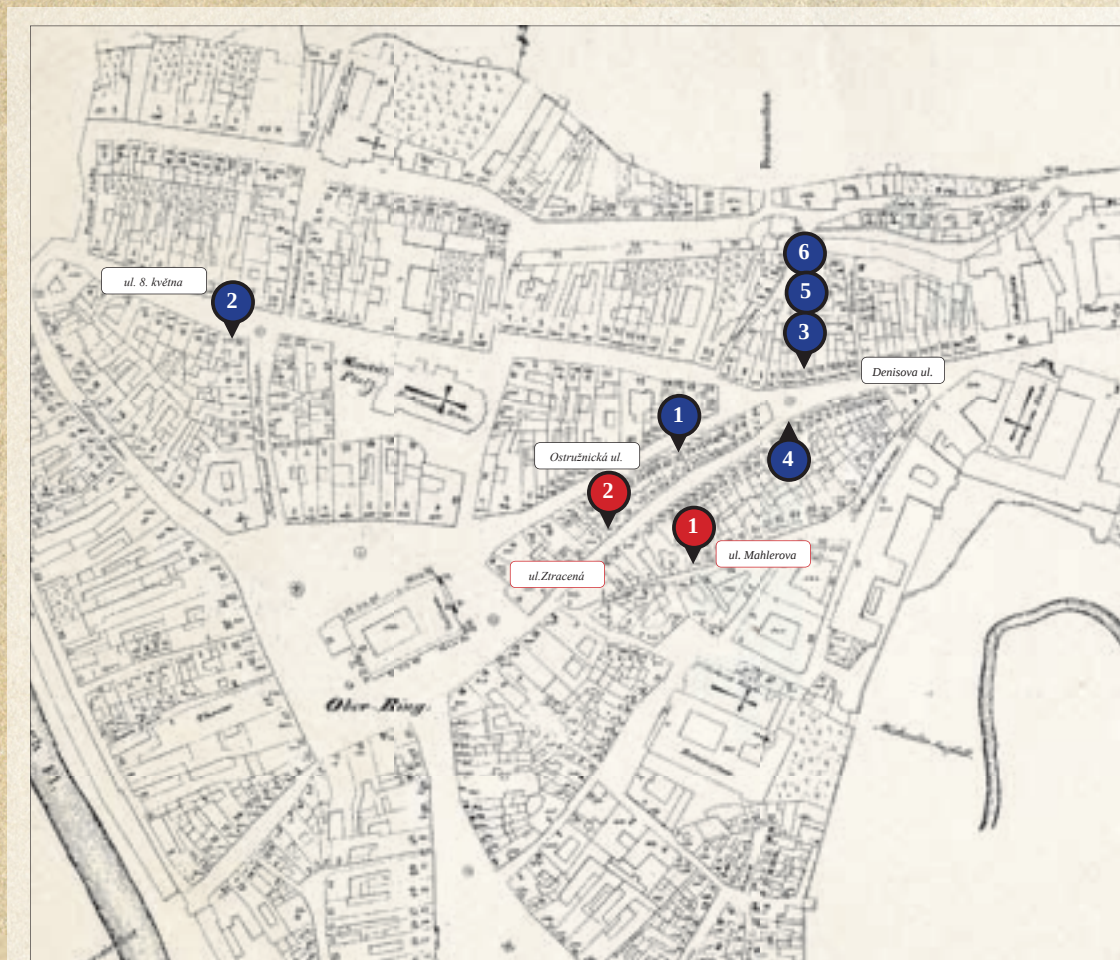
	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1705 - 1709	Král, Jiří	Česká ul.18	8.května ul. 18
2	1706 - 1717	Hasslig, Jakub	Litovelská ul.33	Riegrova ul. 33
3	1711 - 1742	Hill, Jiří	Frant. Josefa tř. 13	1.máje ul. 13
4	1713 - 1719	Gruss, Jiří	Mořické nám. 4	8.května ul. 4
5	1716 - 1763	Johannes, Ignác	Česká ul.15	8.května ul. 15
6	1719 - 1740	Weirauch, Kašpar	Mořické nám. 4	8.května ul. 4
7	1724 - 1729	Hentschel, Baltazar	Divadelní ul.8	Divadelní ul.8
8	1731 - 1733	Schmidt, Filip	Mariánská ul. 14	Mariánská ul. 14

9	1735 - 1763	Schmid, Filip	Mariánská ul. 6	Mariánská ul. 6
10	1751 - 1777	Kettner, Josef	Litovelská ul.33	Riegrova ul. 33
11	1751 - 1758	Köttner, Jiří	Litovelská ul 14	Riegrova ul. 14
12	1765 - 1786	Schmidt, Šebestián	Frant. Josefa tř. 32	1.máje ul. 32
13	1786 - 1786	Hill, Jan	Frant. Josefa tř. 13	1.máje ul. 13
14	1790 - 1811	Schikart, Antonín	Mariánská ul. 6	Mariánská ul. 6
15	1844 - 1874	Nitsche, František	Ferdinanda d'Este tř. 7	28.října ul. 7
16	1865 - 1883	Läuffer, Vincenc	Litovelská ul.21	Riegrova ul. 21

Brníři

16. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1585-1594	Wasmuth, Jeroným	Sarkandrova ul. 11	Mahlerova ul. 11
2	1594-1600	Wasmuth, Jeroným	Ztracená ul. 8	Ztracená ul. 8

Platnéři

16. a 17. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1512 - 1551	Oldřich, platněř	Ostružnická ul. 32	Ostružnická ul. 32
2	? - 1521	Eliška, platněřka	Česká ul. 22	8. května ul. 22
3	1556 - 1584	Paldte, Jošt	Eliščina tř. 13	Denisova ul. 13
4	1572 - 1591	Meth, Jiří	Eliščina tř. 8	Denisova ul. 8
5	1611 - 1618	Römer, Pavel	Eliščina tř. 13	Denisova ul. 13
6	1623 - 1623	Ulman, Šimon	Eliščina tř. 13	Denisova ul. 13

Pilníkáři

16. - 19. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1538 – 1552	Haschaver, František	Eliščina tř. 19	Denisova ul. 19
2	1680 – 1692	Böhm, Martin	Kramářská ul. 5	Šemberova ul. 5
3	1696 – 1726	Böhm, Martin	Hrnčířská ul. 34	Hrnčířská ul. 34
4	1723 - ?	Offenhammer, Martin	Bělidla 48	Sokolská ul. 48
5	1762 – 1767	Hadinger, Šebestián	Eliščina tř. 6	Denisova ul. 6
6	1767 – 1783	Hadinger, Šebestián	Panská ul. 6	Panská ul. 6
7	? - 1871	Losert, Vendelín	Michalská ul. 8	Michalská ul. 8

Hřebíkáři

18. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1724 - 1744	Neubert, Jan Michal	Švédská ul. 9	Švédská ul. 9
2	1746 - 1780	Reynisch, František	Švédská ul. 9	Švédská ul. 9
3	1780 - 1789	Reinisch, Julius s Čech	Švédská ul. 9	Švédská ul. 9

Příloha č. 16

Jehláři

16. - 17. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1539 – 1542	Jan	Ostružnická ul. 7	Ostružnická ul. 7
2	1550 – 1553	Magdalena	Mořické nám. 2	8.května ul. 2
3	1583 – 1615	Korn, Matouš	Divadelní ul. 4	Divadelní ul. 4
4	1607 – 1615	Wanner, Zachariáš	Koželužská ul. 22-24	Koželužská ul. 22-24
5	1619 – 1620	Weiner, Zachariáš	Koželužská ul. 8	Koželužská ul. 8
6	1620 – 1622	Lehmann, Jan	Kačení ul. 9	Kačení ul. 9
7	1650 – 1652	Lehmann, Jan	Michalská ul. 10	Michalská ul. 10

8	1653 – 1672	Zimpl, Šimon	Eliščina ul. 24	Denisova ul. 24
9	1664 – 1687	Winkler, Jan	Mořické nám. 12	8.května ul. 12
10	1665 – 1688	Zimpel, Šimon	Michalská ul. 4	Michalská ul. 4
11	1680 – 1705	Janko, Bernadr	Dolní nám. 3	Dolní nám. 3
12	1686 – 1706	Markovský, Jan	Dolní ul. 10	Lafayettova ul. 10
13	1691 – 1724	Simon, Albín	Školní ul. 9	Školní ul. 9
14	1694 – 1698	Simon, Albín	Božího těla ul. 6	Universitní ul. 6

Příloha č. 17

Jehláři

18. - 19. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1720 – 1736	Schiller, Josef	Pekařská ul. 18	Pekařská ul. 18
2	1722 – 1725	Kridl, Konrád	Eliščina ul. 14	Denisova ul. 14
3	1725 – 1766	Kriedel, Konrád	Eliščina ul. 31	Denisova ul. 31
4	1737 – 1767	Spiring, Michal	Ztracená ul. 28	Ztracená ul. 28
5	1745 – 1757	Mühlberger, Jan	Ostružnická ul. 32	Ostružnická ul. 32
6	1759 – 1766	Kosalský, Karel	Ostružnická ul. 32	Ostružnická ul. 32
7	1771 – 1778	Wildberger, Jan	Ztracená ul. 9	Ztracená ul. 9

8	1772 – 1785	Wilberg, Jan	Ferdinanda de Este ul. 12	28.října ul. 12
9	1780 – 1784	Müller, Kašpar	Ostružnická ul. 32	Ostružnická ul. 32
10	1786 – 1799	Spiring, Jan	Božího těla ul. 6	Universitní ul. 6
11	1790 – 1796	Müller, Kašpar	Pekařská ul. 17	Pekařská ul. 17
12	1797 – 1812	Schindler, Josef	Litovelská ul. 27	Riegrova ul. 27
13	1812 – 1827	Schindler, Josef	Česká ul. 22	8.května ul. 22
14	1842 – 1876	Sigl, Jindřich	Ostružnická ul. 38	Ostružnická ul. 38

Mosazníci

19. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1841 - 1861	Melzer, Josef	Ostružnická ul. 20	Ostružnická ul. 20
2	1861 - 1874	Melzer, Josef	Ostružnická ul. 20	Ostružnická ul. 20

Příloha č. 19

Nožíři

16. - 19. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1533 – 1539	Hebentau, Jiří	Eliščina tř. 6	Denisova ul. 6
2	1537 – 1551	Valentin	Kačení ul. 9	Kačení ul. 9
3	? - 1538	František	Eliščina tř. 19	Denisova ul. 19
4	1553 – 1553	Rocimer, Jan	Františka Josefa tř. 6	1. máje 6
5	1555 – 1564	Hohnauer, Jan	Kačení ul. 9	Kačení ul. 9
6	1565 – 1621	Brikci, Martin	Kačení ul. 1	Kačení ul. 1
7	1576 – 1583	Fleischmann, Cyril	Ztracená ul. 38	Ztracená ul. 38
8	1579 – 1588	Winterkorn, Šebestián	Bělidla 23	Sokolská ul. 23
9	1585 – 1586	Zeller, Václav	Ztracená ul. 38	Ztracená ul. 38
10	1588 – 1613	Winterkorn, Šebestián	Bělidla 23	Sokolská ul. 23
11	1595 – 1602	Ruff, Martin	Ztracená ul. 20	Ztracená ul. 20
12	1600 – 1607	Heeger, Valentin	Bělidla 30	Sokolská ul. 30
13	1617 – 1635	Winterkorn, Šebestián	Litovelská ul. 24	Riegrova ul. 24

14	1619 – 1620	Popp, Jan	Koželužská ul. 14	Koželužská ul. 14
15	1620 – 1636	Teuber, David	Koželužská ul. 14	Koželužská ul. 14
16	1625 – 1635	Kapsa, Jan	Hrnčířská ul. 30	Hrnčířská ul. 30
17	1652 – 1666	Lysý, Jiří František	Božího těla ul. 13	Universitní ul. 13
18	1680 – 1701	Ludwig, Petr	Božího těla ul. 13	Universitní ul. 13
19	1680 – 1705	Lysý, Jáchym	Ostružnická ul. 26	Ostružnická ul. 26
20	1709 – 1718	Sallinger, Matyáš	Školní ul. 3	Školní ul. 3
21	1711 – 1716	Fibinger, Antonín	Divadelní ul. 6	Divadelní ul. 6
22	1722 – 1735	Fiber, Ludvík	Školní ul. 3	Školní ul. 3
23	1803 – 1804	Niekampl, Bedřich	Eliščina tř. 9	Denisova ul. 9
24	1830 – 1836	Niekampl, Bedřich	Bělidla 35	Sokolská ul. 35
25	1857 – 1862	Kornauth, Karel	Bělidla 35	Sokolská ul. 35
26	1862 – 1875	Kornauth, Karel	Eliščina tř. 9	Denisova ul. 9

Kružidláři

16. - 19. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1594 - 1604	Hacker, Michal	Kačení ul. 3	Kačení ul. 3
2	1732 - 1756	Müller, Ondřej	Ostružnická ul. 28	Ostružnická ul. 28
3	1737 - 1753	Perfler, Ondřej	Ztracená ul. 11	Ztracená ul. 11
4	1752 - 1780	Perfler, Ondřej	Eliščina tř. 39	Denisova ul. 39
5	1824 - 1865	Sandbühler, Josef	Ostružnická ul. 32	Ostružnická ul. 32
6	1846 - 1857	Heider, Ignác	Eliščina tř. 33	Denisova ul. 33
7	1858 - 1860	Heider, Jan	Eliščina tř. 10	Denisova ul. 10

Šroubkaři

17. a 18. století

	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1619 – 1631	Schleiwitz, Jan	Eliščina ul. 30	Denisova ul. 30
2	1628 – 1631	Schleiwitz, Jan	Eliščina ul. 10	Denisova ul. 10
3	1636 – 1654	Kloss, Jiří	Eliščina ul. 10	Denisova ul. 10
4	1734 – 1749	Höllensteiner, Jan	Terežská ul. 15	Pavelčákova ul. 15

Ostružníci

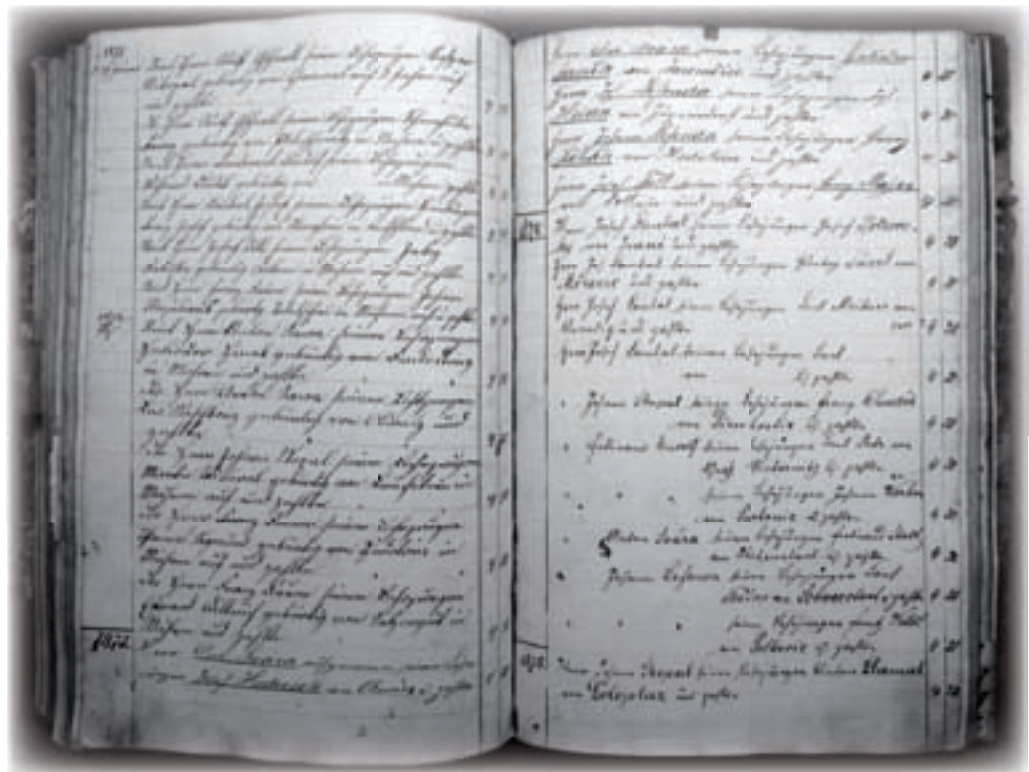
16. - 18. století

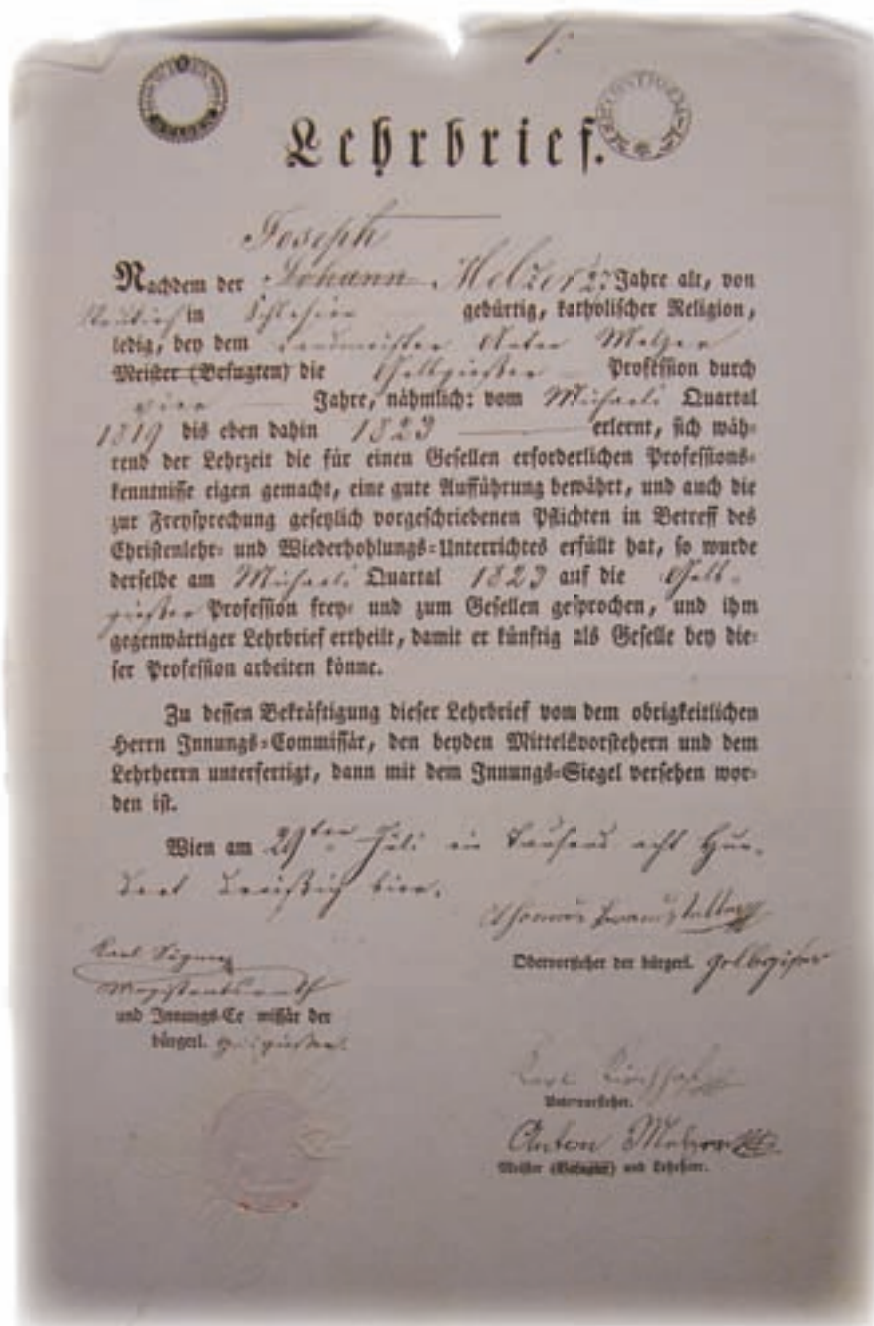
	období	jméno	původní název ulice	nový název ulice
1	1551 - 1581	Meser, Vilém	Ostružnická ul. 32	Ostružnická ul. 32
2	1596 - 1618	Werner, Mikuláš	Ostružnická ul. 24	Ostružnická ul. 24
3	1620 - 1654	Seifert, Řehoř	Ostružnická ul. 38	Ostružnická ul. 38
4	1654 - 1682	Strobl, Baltazar	Ostružnická ul. 38	Ostružnická ul. 38
5	1682 - 1704	Strobl, Ondřej	Ostružnická ul. 38	Ostružnická ul. 38
6	1683 - 1704	Plischke, Kristián	Eliščina tř. 13	Denisova ul. 13
7	1768 - 1803	Malec, Petr	Švédská ul. 11	Švédská ul. 11

Ukázka zápisu v Knize mistrů, tovaryšů a učňů (1783 – 1876) cechu zámečníků – Johann Lefenda a Antonín Svára (Swara), který se objevuje i jako vlastník domu v Mariánské ul. 64
SOKA Olomouc, fond M-3-40 Cech zámečníků, kart. 2, inv. č. 9.

hous	Ant. Svára	svinn	Lepojungu	Jalidon	
	Jasid	von	Saremire	nind	gasth
	4	20			
	Jos. Lefenda	svinn	Lepojungu	Jos.	
	Heida	von	Jos. Sander	nind	gasth
	4	20			
	Jos. Lefenda	svinn	Lepojungu	Jung	
	Reidke	von	Podolein	nind	gasth
	4	20			
	Jos. Tüll	svinn	Lepojungu	Jung	Majer
	4	20			
	von	Tollin	nind	gasth	
	Jos. Dautal	svinn	Lepojungu	Jos. Poters.	
	4	20			
	by	von	Irani	nind	gasth
	Jos. Dautal	svinn	Lepojungu	Prokop	Sázel
	4	20			
	Merovic	nind	gasth		
	Jos. Dautal	svinn	Lepojungu	Carl	Meister
	von	4	20		
	Maundig	nind	gasth		
	Jos. Dautal	svinn	Lepojungu	Carl	

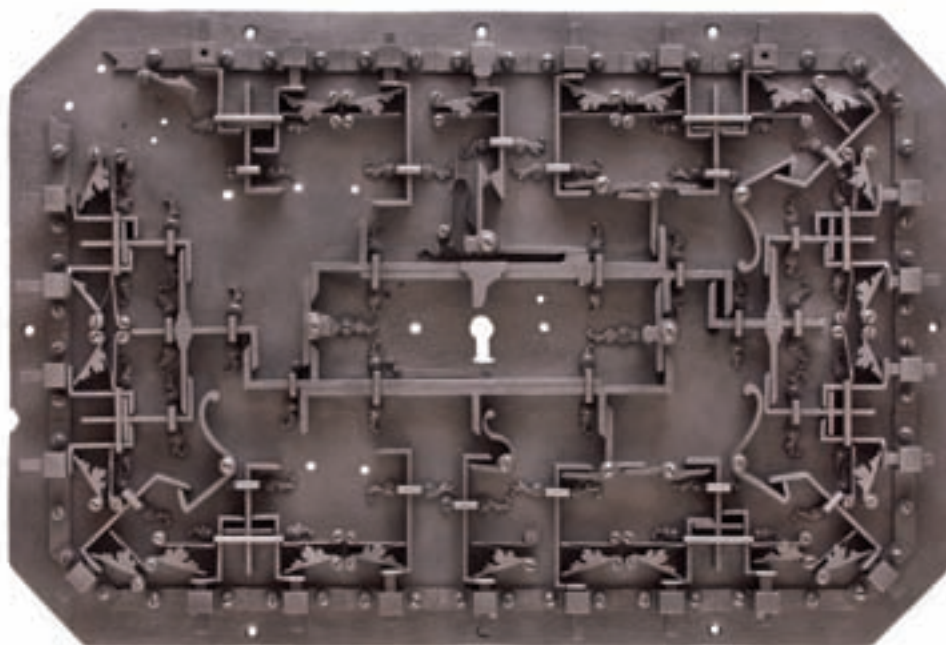

Příloha č. 28

Ukázky mistrovských kusů:

- Zámek k železné pokladně s 26 závorami – 18. století
VMO, inv. č. P 1984.
 - Domovní (kostelní) dveře s petlicí a zámkem se dvěma závorami – První polovina 18. století.
VMO, inv. č. P 2237.
-

Nro. 112

Wanderbuch

In Folge des allerhöchsten Patents vom
 21. Februar 1827.

Nr. 27
 8

Name *Severin*
 Geburtsort *Prag*
 Alter *30*
 Geburtsjahr *1797*
 Pfarre *St. Peter*
 Wohnort *Prag*
 Religion *Katholik*
 Stand *Handel*
 Profession *Handel*
 Vater *Severin*
 Mutter *Anna*
 Geschlecht *Männlich*
 Haar *schwarz*
 Augen *braun*
 Nase *gerade*
 Mund *gerade*
 Unterschrift *Severin*
 Namensfortgang *Severin*

Procenten, ist bei der
 heutigen Verhandlung
 ganz stiller, auf eine
 sehr ruhige Weise
 flüchtig, und gestrichelt über
 dem zu gewöhnlichen
 ist gewarnt.

Leben auf 19. August 1839/40
 Robert

Wird hier
 durch den 2. August
 August 1839/40
 August 1839/40

Wird hier
 durch den 2. August
 August 1839/40
 August 1839/40

Příloha č. 31
Ukázka tekutého stavu zvonoviny
Soukromý archiv P. Baslera.

